

**ACADEMIA DE ȘTIINTE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE**

Cu titlu de manuscris
CZU: 32.01: 342.585(478)(043)=135.1

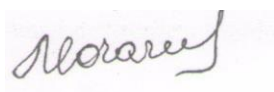
MORARU SERGIU

**SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL DEMOCRATIZĂRII SOCIETĂȚII:
ASPECTE POLITICO- INFORMAȚIONALE**

**Specialitatea 561.01. Teoria, metodologia și istoria politologiei;
instituții și procese politice**

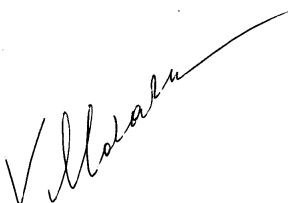
Teză de doctor în politologie

Autor:

MORARU Sergiu

Conducător științific:

**MORARU Victor,
doctor habilitat în politologie,
profesor universitar**

CHIȘINĂU, 2015

© Moraru Sergiu, 2015

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română, rusă și engleză).....	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9
I. REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII PROBLEMATICII SECURITĂȚII NAȚIONALE.....	23
1.1 Securitatea națională în abordare politologică.....	23
1.2. Interpretarea securității naționale în contextul democratizării societății.....	32
1.3. Emergența problematicii securității informaționale în cadrul devenirii societății informaționale.....	40
1.4. Oportunitățile cercetării securității informaționale din perspectiva multidimensională.....	46
1.5. Concluzii la Capitolul I.....	51
II. AMENINȚĂRI ȘI RISCURI LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA.....	54
2.1. Structura amenințărilor la adresa securității naționale a Republicii Moldova...	54
2.2. Impactul factorilor interni asupra securității naționale a Republicii Moldova.....	65
2.3. Influența factorilor externi asupra securității naționale a Republicii Moldova.....	69
2.4. Efectele războiului informațional asupra parcursului democratic al Republicii Moldova.....	77
2.5. Concluzii la Capitolul II.....	94
III. ASIGURAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR SOCIETALE: MECANISME ȘI SOLUȚII.....	96
3.1. Perfecționarea cadrului politico-juridic de garantare a sistemului de securitate națională a Republicii Moldova.....	96
3.2. Consolidarea securității naționale a statului: implicarea factorului informațional.....	102
3.3. Rolul mass-mediei în situații de criză.....	109
3.4. Opțiunile de securitate ale Republicii Moldova în contextul integrării europene și cooperării euroatlantice.....	114
3.5. Concluzii la Capitolul III.....	121

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	123
BIBLIOGRAFIE.....	128
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	145
CURRICULUM VITAE AL AUTORULUI TEZEI.....	146

ADNOTARE

MORARU Sergiu, „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul democratizării societății: aspecte politico-informaționale”, teza de doctor în politologie, Chișinău, 2015.

Structura tezei cuprinde: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 242 de titluri, 127 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: securitate națională/informațională, democratizare, mass-media, politici de securitate, amenințare, vulnerabilitate, securitate informațională, reforma sectorului de securitate, integrare europeană, conflict transnistrean.

Domeniul de studiu: științe politice.

Scopul lucrării: cercetarea și stabilirea unor obiective prioritare de fortificare a securității naționale a Republicii Moldova din perspectiva integrării europene. În teză se efectuează indentificarea spectrului de amenințări și riscuri la adresa securității naționale a Republicii Moldova și studierea oportunităților de diminuare a acestor factori destabilizatori, se produce analiza cadrului juridico-normativ de asigurare a securității statului Republica Moldova și formularea unor principii, menite să eficientizeze această activitate. Lucrarea vizează definirea și analizarea trăsăturilor inerente ale procesului de continuă democratizare a societății moldovenești și interdependența dintre aceasta cu securitatea națională, o analiză a cauzelor declanșării războiului informațional din primăvara anului 1992 și repercusiunile acestuia pentru securitatea națională a Republicii Moldova.

Noutatea și originalitatea științifică: constă în abordarea securității naționale a Republicii Moldova prin prisma principalelor amenințări și vulnerabilități care ar putea afecta existența statului.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul politologiei rezidă în valorizarea conceptului securității naționale a Republicii Moldova, inclusiv dimensiunii sale informaționale.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele obținute sunt benefice pentru dezvoltarea științei politice, contribuie la amplificarea și aprofundarea cunoștințelor privind asigurarea securității Republicii Moldova. Concluziile și recomandările referitoare la asigurarea securității informaționale a statului în contextul democratizării societății pot fi utilizate de factorii de decizie pentru a evalua principalele amenințări, riscuri și vulnerabilități la adresa securității Republicii Moldova și în elaborarea unor politici eficiente în domeniu.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat prin examinarea și aprobarea acestora în cadrul ședințelor Centrului Cercetări Politice și relații Internaționale a ICJP al AȘM, au fost expuse la conferințe naționale și internaționale și au fost publicate în 13 lucrări științifice.

АННОТАЦИЯ

МОРАРУ Серджиу, „Национальная безопасность Республики Молдова в контексте демократизации общества: политико-информационные аспекты”, диссертация на соискание ученой степени доктора политологии, Кишинев, 2015.

Структура диссертации включает: введение, три главы, разделенных на параграфы, общие выводы и рекомендации, библиографию состоящую из 242 источников, 127 страниц основного текста. Полученные результаты были опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: национальная безопасность, демократизация средств массовой информации, приднестровский конфликт, угрозы, уязвимости, реформа сектора безопасности, европейская интеграция, политика безопасности.

Область исследования: политические науки.

Цель работы состоит в исследовании приоритетных задач по укреплению информационной безопасности Республики Молдова в контексте европейской интеграции. Для достижения этой цели изучены следующие направления: выявление спектра угроз и рисков национальной безопасности и изучение возможностей для снижения этих дестабилизирующих факторов, анализ нормативно-правовой базы для обеспечения безопасности и разработки принципов, предназначенных для упорядочения этой деятельности.

Научная новизна и оригинальность заключается в попытке рассмотреть проблему национальной безопасности Республики Молдова через призму главных угроз и уязвимостей, которые существуют более 20 лет и могут угрожать существованию государства.

Решенная научная проблема в области политических наук в исследовании концепции информационной безопасности Республики Молдова в сопряжении с проблемой национальной безопасности.

Теоретическая и практическая значимость работы будет полезна для развития политической науки и, в частности, будет способствовать расширению и углублению теоретических знаний по информационной безопасности Республики Молдова. Выводы и рекомендации для безопасности государства и демократизации общества могут быть использованы политиками для оценки основных угроз, рисков и уязвимостей национальной безопасности Республики Молдова и разработки эффективной политики в этой области.

Внедрение научных результатов было реализовано посредством их обсуждения и утверждения на заседаниях Отдела Политических исследований ИЮПИ АНМ, изложения в рамках национальных и международных конференций и публикации 13 научных работ.

ANNOTATION

MORARU Sergiu, „National Security of the Republic of Moldova in the context of democratisation of the society: political-informational aspects", doctoral thesis in political sciences, Chisinau, 2015.

Thesis structure includes: an introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, 242 titles of bibliography, 127 basic text pages. The results are published in 13 scientific papers.

Keywords: national security, democratization, media, Transnistrian conflict, threat, vulnerability, security sector reform. European integration, security policy.

Field of study: Political Sciences.

Purpose: consist of research and priority targets to strengthen the national security of Moldova from the perspective of European integration. To achieve this goal it is necessary to fulfill the following objectives: identify the spectrum of threats, security risks in Moldova and studying opportunities to mitigate these destabilizing factors, analysis of legal and regulatory framework to ensure security and formulation of principles, designed to streamline this activity, defining and analyzing the inherent features of the process of democratization and interdependence between the Moldovan society with national security, approach to information warfare in the spring of 1992 and its repercussions today for security.

Novelty and scientific originality: consists in trying to address the informational security of the Republic of Moldova through the main threats and vulnerabilities that could endanger the existence of the state.

Important scientific problem addressed in the field of political science and security studies is to identify solutions to help ensure informational security of the Republic of Moldova, in the context of European integration option.

Theoretical significance and practical value of the work. In terms of applicability, the results are beneficial for the development of political science and, in particular, will contribute to enhancing and deepening the theoretical knowledge of informational security of the Republic of Moldova. Conclusions and recommendations for national security of the state and the democratization of society can be used by decision makers to assess the state of the main threats, risks and vulnerabilities to the informational security of the Republic of Moldova and in developing effective policies in the field.

Implementation of scientific results achieved by examination and approval under Section Meetings Political and Scientific Seminar of ASM IPLS profile were exhibited at national and international conferences and published in 13 scientific papers.

LISTA ABREVIERILOR

AN-Armata Națională
AȘM-Academia de Științe a Moldovei
CCA-Consiliul Coordonator al Audiovizualului
CEDO-Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CoE-Consiliul Europei
CSI-Comunitatea Statelor Independente
CSCE-Comisia pentru Securitate și Cooperare în Europa
CUC-Comisia Unificată de Control
IPAP-Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului RM-NATO
IPP-Institutul de Politici Publice
IIESPR-Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice
NATO-Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
ONG-Organizație Neguvernamentală
ONU-Organizația Națiunilor Unite
OSCE-Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PESA-Politica Europeană de Securitate și Apărare
PESC-Politica Externă și de Securitate Comună
PEV-Politica Europeană de Vecinătate
PFP-Programul Parteneriatului pentru Pace
RMN-Republica Moldovenească Nistreană
RSS-Reforma Sectorului de Securitate
SES-Strategia Europeană de Securitate
SEECF-Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est
SIS-Serviciul de Informații și Securitate
SUA-Statele Unite ale Americii
UE-Uniunea Europeană
URSS-Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
USM-Universitatea de Stat din Moldova
KGB-Comitetul Securității de Stat (trad.)

INTRODUCERE

Actualitatea temei. Examinarea securității naționale a Republicii Moldova constituie un subiect nou și de o importanță majoră pentru cercetările în domeniul științelor politice în arealul investigațional autohton. Dacă în perioada existenței fostei Uniuni Sovietice, modul de organizare și exercitare a securității naționale avea un caracter secret, determinând atât imposibilitatea controlului acesteia din partea societății și constituind, astfel, o premisă pentru numeroase încălcări ale drepturilor omului, cât și lipsa unor investigații aprofundate ale fenomenului securității, după declararea suveranității și independenței, Republica Moldova și-a creat propriul sistem de securitate, un cadru juridico-normativ și structuri abilitate în domeniu, constituite pe principii democratice.

Schimbările care s-au produs în Republica Moldova și în lume la sfârșitul sec. al XX-lea – începutul sec. al XXI-lea, influențând starea cetățenilor, a societății și a instituțiilor statului, precum și configurarea nouă a relațiilor internaționale, au determinat un interes sporit pentru elaborarea politicilor securității naționale.

În mod firesc, problemele asigurării securității statului au reprezentat, de la începuturi, o preocupare prioritară a autorităților moldovenești. Astfel, în anul 1994 a fost adoptată Legea Supremă a Republicii Moldova, iar încă peste un an, o primă Concepție a Securității Naționale, urmată de Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova din 22 mai 2008. Eforturile autorităților statului au culminat cu adoptarea la 15 iulie 2011 a Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova.

Analiza complexă a securității Republicii Moldova, trebuie să servească intereselor sale naționale, iar realizarea cercetărilor vizând atât totalitatea componentelor securității Republicii Moldova, cât și aspectele particulare ale acesteia poate să contribuie în mod hotărât la elucidarea perspectivelor evoluției societății și conturarea unor decizii social-politice echilibrate și judicioase. Investigarea acestor componente poate fi realizată în mod concertat și poartă un caracter interdependent.

Premisele de la care a fost inițiată această lucrare sunt cele potrivit cărora derularea unei reforme reale în domeniul securității naționale este condiționată de existența unei culturi de securitate. În același timp, eficiența și suportul public al activității în domeniu trebuie să fie raportabile la nivelul de dezvoltare a societății.

În ultima perioadă, se atestă insuficiența cadrului teoretico-metodologic în abordarea problemei securității naționale a Republicii Moldova, lipsa unei școli naționale a studiilor de securitate (aflată deocamdată în proces de constituire), lucru care nu permite expres rezolvarea unui șir întreg de probleme și provocări existente în această sferă. Iar la rândul său, acest lucru a favorizat, nu de puține ori, adoptarea unor decizii politice ineficiente în raport cu soluționarea principalelor pericole la adresa securității naționale a statului. Această lacună în domeniul studiilor de securitate se conjugă cu necesitatea depășirii abordărilor clasice dominante, cu precadere de factură realistă, care percepeau securitatea prin prisma conceptelor puterii și a dominației militare.

Eforturile întreprinse de autorități în contextul revenirii continue la elaborarea Strategiei de Securitate Națională a Republicii Moldova relevă faptul că o serie de amenințări noi, asimetrice, care se manifestă și sub forma agresiunilor informaționale, generate preponderent din mediul internațional dar și - într-o anumită măsură - de cel intern, pot afecta grav starea de securitate a cetățenilor, a statului sau a organizațiilor din care Republica Moldova face parte.

Pentru Republica Moldova, o deosebită importanță o are valorificarea opțiunii de asociere la Uniunea Europeană, ceea ce ar asigura accesul la spațiul politic și de securitate unic, cu scopul de a reduce riscurile și amenințările la adresa securității, care sunt provocate atât de factorii interni cât și externi, inclusiv de procesul globalizării.

Reformarea sistemului național de securitate în ansamblu, a devenit pentru multe țări, o prioritate națională care rezultă din necesitatea de adaptare la dinamica transformărilor politice, economice, sociale, precum și la configurările geopolitice regionale. Pentru Republica Moldova, acest proces a fost caracterizat prin crearea sistemului național de securitate, materializat prin formarea cadrului normativ și a structurilor abilitate. Însă lipsa unui cadru teoretico-metodologic solid în abordarea securității naționale, instabilitatea politică, economică și socială, resursele financiare limitate ale Republicii Moldova și contextul geopolitic nefavorabil au creat, de multe ori, o viziune distorsionată asupra amenințărilor și vulnerabilităților, ceea ce a determinat adoptarea unor acțiuni ineficiente de diminuare a securității în sectoarele-cheie ale statului. Aceste realități impun necesitatea unor noi abordări ale problematicii securității naționale conferind actualitate și relevanță cercetării întreprinse.

Expunerea situației în domeniu și identificarea problemelor de cercetare. Științele politice își adjudecă investigațiile care examinează modul în care se realizează securitatea națională în cadrul constituirii ordinii democratice „prin exercitarea deplină a drepturilor și libertăților cetățenești, asumarea conștientă a responsabilităților, perfecționarea capacităților de decizie și de acțiune a statului și prin afirmarea țării ca membru activ al comunității internaționale” [29, p. 12]. S-a dovedit a fi productiv, în acest sens, fâgașul Școlii de la

Copenhaga, reprezentanții careia și-au adus contribuția relevantă la aprofundarea reprezentărilor despre fenomenul securității și interpretările acestuia [169, 171, 197]. Respectiv, mai mulți cercetători din străinătate [176, 178, 179, 198] au abordat conceptul de securitate cu scopul de elucidare a condițiilor obiective și subiective care ar trebui realizate pentru diminuarea insecurității statelor, societăților și indivizilor. Deosebit de importantă este, în acest sens, contribuția autorilor precum: H. Morgenthau, K. Waltz, A. K. Organski, A. Wolfers, A. Wendt, M. Ward, L. Diamond, K. Schwartzman, A. Giddens, B. Мирошниченко, В. Кочетков, П. Цыганков ș.a.

Cercetătorii din Republica Moldova, așa cum arată experiența acumulată în domeniu, au abordat problemele legate de securitatea națională dintr-o perspectivă mai mult pragmatică, examinând noile transformări naționale, inclusiv cu impact asupra securității Republicii Moldova și a identificării noilor soluții pentru diminuarea riscurilor și a vulnerabilităților, pentru dezvoltarea unor politici mai eficiente în domeniul securității, identificării căilor de soluționare a conflictului transnistrean, reformarea sectorului național de securitate.

Problematica securității naționale din perspectiva politologică a fost abordată de mai mulți autori din Republica Moldova, precum V. Moraru [207], V. Juc [71], C. Manolache [85], A. Burian [15], A. Barbăneagră [9], A. Roșca [121]. În ultimii ani în republică au apărut studii, care varsă lumină asupra unor aspecte inedite ale problematicii în cauză, aparținând cercetătorilor V. Saca, N. Chirtoacă, V. Cibotaru, V. Marinuța, Iu. Pântea, O. Serebrian, V. Lupan, N. Albu, S. Cebotari, S. Sprâncean, A. Rusnac, V. Ungureanu, V. Varzari, ș. a.

Printre cei mai importanți autori din România, care reprezintă suportul teoretic al prezentei cercetări, sunt: T. Frunzetti [53], C. Moștoflei [107], C. Troncotă [155], D. Dungaciu [47], I. Chifu [21], P. Duțu [48], G. Alexandrescu [5] ș.a.

Reperetele teoretico-metodologice ale securității naționale s-au grupat în jurul celor mai importante școli și curente, cele mai de seamă fiind, Școala de la Copenhaga, Constructivismul, Neorealismul și Neoliberalismul. Deosebit de importantă pentru elucidarea temei este contribuția autorilor din străinătate, valorificată în teză, precum B. Buzan [18], В. П. Цыганков [241], O. Wæver [196], S. Mohrman [183], M. Ward [199], N. Chomsky [171], A. Giddens [173] ș.a.

Cercetările în domeniul securității sunt prezentate într-o serie de lucrări, în special, cele în care autorii abordează securitatea și democratizarea societății prin prisma procesului de integrare europeană. Cele mai importante postulate pe care ne-am bazat în realizarea suportului teoretic al acestei lucrări au fost cele expuse de: A. Burian [15], S. Nazaria [229], C. Manolache [84], P. Varzari [160], V. Moșneaga [105], V. Saca [126], A. Rusnac [123], L. Ghica [57] M. Zulean [164], Iu. Pântea [112], O. Serebrian [135], T. Țârdea [152] ș.a. În literatura de specialitate autohtonă, conexiunea dintre fenomenul politic, securitate și media constituie tema cercetărilor

profesorului V. Moraru. Astfel, în mai multe din lucrările sale, printre acestea fiind „Mass-media versus politica” [102], autorul reflecta interdependența mass-media cu politica și securitatea informațională. O semnificație aparte pentru cercetarea dată l-au prezentat studiile profesorului Victor Juc [72].

Principalele probleme științifice pe care ni le-am propus spre cercetare sunt:

1. Identificarea celor mai importante vulnerabilități și amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova, analiza aprofundată și prioritizarea riscurilor care erodează securitatea națională și implicit pe cea informațională a statului;
2. Precizarea factorilor care influențează ineficiența eforturilor autorităților privind soluționarea conflictului din regiunea transnistreană a Republicii Moldova;
- 3 Impactul opțiunii de integrare europeană, al semnării acordului de la Vilnius de către Republica Moldova și parafării Acordului de Asociere de statele membre UE, asupra procesului de reformare a securității naționale, implicit, a domeniului securității informaționale.

Cu titlu de **ipoteză de lucru** în domeniul politologiei și a studiilor de securitate a fost formulată supoziția cu privire la caracterul complex, interdependent, și chiar neunivoc al securității naționale a Republicii Moldova, în condițiile în care fortificarea ei depinde de eforturile autorităților și de factori externi, iar procesele de democratizare a societății impun antrenarea în acest proces a unui număr mare de actori nestatali, determinând dificultatea guvernării securității. Întrucât aspectele securității naționale n-au beneficiat suficient de o abordare complexă și bine definită, capabilă să genereze o viziune strategică durabilă, discrepanța dintre stabilirea principalelor vulnerabilități pentru securitatea națională a statului și insuficiența elaborării politicilor a comportat subminarea securității naționale a statului și dinamica insatisfăcătoare a reformelor democratice.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul lucrării constă în stabilirea și cercetarea unor obiective prioritare de fortificare a securității naționale a Republicii Moldova din perspectiva integrării europene.

Pentru realizarea acestui deziderat a fost necesară realizarea următoarelor obiective:

- abordarea aspectelor teoretico-metodologice ale securității naționale în percepția principalelor școli în domeniu: cea realistă, liberală, constructivistă, behavioristă, școala de la Copenhaga;
- stabilirea spectrului de amenințări și riscuri la adresa securității naționale a Republicii Moldova și studierea oportunităților de diminuare a acestor factori destabilizatori la adresa securității naționale în ansamblu;
- analiza cadrului juridico-normativ de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova și formularea unor principii, menite să eficientizeze această activitate;
- evidențierea influenței euro-atlantice asupra securității naționale a Republicii Moldova;

- analiza inițiativelor și a aportului UE în soluționarea conflictului transnistrean, evaluarea componentei informaționale a securității statului în regiunea transnistreană;
- evaluarea procesului de fundamentare și instituționalizare a securității naționale prin prisma Concepției Securității Naționale a Republicii Moldova și argumentarea necesității perfecționării acesteia.

Reperete teoretico-metodologice ale cercetării. În cadrul investigației au fost aplicate mai multe metode teoretice și empirice, care permit cercetarea procesului de consolidare a securității naționale a Republicii Moldova. Astfel, *metoda analizei* de conținut a documentelor a servit la cercetarea actelor normative de politici și a strategiilor elaborate de autoritățile Republicii Moldova și ale Uniunii Europene. *Metoda comparativă* a servit la evidențierea caracteristicilor distincte ale documentelor elaborate în diferite etape, la compararea viziunilor diferitor școli și curente științifice cu privire la abordarea securității naționale și la căile cele mai eficiente de edificare și consolidare a sistemului de securitate. La fel, recurgerea la *metoda structural-funcționalistă* a permis abordarea tuturor domeniilor de securitate în calitate de sistem interdependent. Valoarea acestei metode a fost probată de discreditarea abordării prevalent militare la adresa securității care se axa pe elementul puterii militare a securității în detrimentul componentelor non-militare: economică, politică, socială, de mediu. În același timp, *sinteza* a fost utilizată pentru a scoate în prim-plan – din multitudinea de elaborări științifice și practice – concepțiile, strategiile și politicile cele mai eficiente de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. *Metoda istorică* a fost utilizată pentru descrierea etapizată și punctuală a evoluției dezbaterii teoretice cu privire la securitatea națională, a abordărilor la nivelul elitelor politice ale proceselor asigurării securității naționale și a evoluției relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Pentru a atinge scopul investigației, s-a apelat de asemenea la *inducție* și *deducție*, generalizându-se materialul teoretic și empiric și fiind făcute, în consecință, concluziile și recomandările.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute constă în abordarea problemei securității naționale a Republicii Moldova în corelare cu principalele riscuri, vulnerabilități și amenințări care periclitizează însăși existența statului. Analizând proveniența riscurilor, a vulnerabilităților și a amenințărilor la securitatea națională a țării, pe de o parte, dar și strategiile de securitate elaborate de autorități, pe de altă parte, se urmărește demonstrarea faptului că aceste probleme n-au beneficiat de o abordare complexă și bine definită, capabilă să genereze o viziune strategică durabilă din partea autorităților.

Abordarea aspectelor politico-informaționale ale securității, în corelarea lor reciprocă, degajează, la fel, o însemnată doză de noutate pentru spațiul autohton de cercetare politologică.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul politologiei și a studiilor de securitate constă în identificarea unor soluții care să contribuie la asigurarea securității naționale a Republicii Moldova, în contextul opțiunii de integrare europeană.

Semnificația teoretică a lucrării. Rezultatele investigației se pretează în beneficiul dezvoltării științei politice și, în special, pot contribui la amplificarea și aprofundarea cunoștințelor teoretice privind asigurarea securității naționale a Republicii Moldova. În același timp, și securitatea informațională se referă la două dimensiuni esențiale: obiectivă, care presupune existența fizică a unor amenințări/vulnerabilități în această sferă, și cea subiectivă, ce vizează percepția indivizilor/comunităților/autorităților publice cu privire la prezența sau absența amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților la adresa supraviețuirii și a dezvoltării statului și a societății.

Semnificația teoretică a lucrării se referă la încercarea de analiză a procesului de edificare și consolidare sistemului securității naționale al Republicii Moldova prin prisma principiilor Școlii de la Copenhaga. În cadrul lucrării sunt cercetate principalele vulnerabilități interne și amenințările externe care provin din sectoare esențiale de activitate ale statului.

Valoarea aplicativă. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările referitoare la asigurarea securității naționale a statului și cele privind democratizarea societății pot fi utilizate pe larg atât de teoreticieni, care vor continua investigațiile în acest domeniu, cât și de factorii de decizie, care pe parcursul soluționării problemelor legate de asigurarea securității naționale a statului, vor putea evalua principalele amenințări, riscuri și vulnerabilități, inclusiv la adresa securității informaționale a Republicii Moldova, și în elaborarea unor politici eficiente în domeniu. Astfel, cercetarea conține mai multe recomandări ierarhizate care pot fi utilizate de autoritățile guvernamentale în cadrul abordării, la nivelul respectiv, a problematicii securității naționale. Lucrarea poate constitui un suport teoretic și factologic pentru conceperea unui curs universitar despre securitatea națională a Republicii Moldova.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere constau în:

- conturarea și evaluarea nivelului de impact al amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților asupra securității naționale a Republicii Moldova și identificarea unor soluții pentru asigurarea acesteia;
- elaborarea unui cadru analitic conceptual complex, bazat pe surse științifice importante ce vizează cercetarea securității naționale, aducând un aport la fundamentarea și consolidarea științei securității, știință interdisciplinară în plină dezvoltare, bazată pe ideile adepților Școlii de la Copenhaga;

- identificarea celor mai importante vulnerabilități și amenințări la adresa securității informaționale a Republicii Moldova, analiza aprofundată și prioritizarea riscurilor care erodează securitatea informațională a statului;
- argumentarea necesității elaborării unui set de legi, care ar contribui la sporirea rolului serviciilor de informații ale statului, al societății civile în protejarea eficientă a statului de potențialele atacuri informaționale;
- fundamentarea necesității constituirii unui centru național axat pe cercetarea aspectelor teoretice și practice ale securității informaționale în Republica Moldova;
- evaluarea influenței acțiunilor politice în vederea soluționării diferendului transnistrean.
- stabilirea gradului de impact al amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților asupra securității naționale a Republicii Moldova și oferirea unor soluții pentru asigurarea acestora.

Analizând proveniența riscurilor, a vulnerabilităților și amenințărilor la securitatea națională a țării, pe de o parte, dar și strategiile de securitate elaborate de autorități, pe de altă parte, se urmărește demonstrarea faptului că aceste aspecte n-au beneficiat suficient, în procesul elaborării, de o abordare complexă și bine definită, capabilă să genereze o viziune strategică durabilă. Astfel, discrepanța dintre stabilirea principalelor vulnerabilități pentru securitatea statului și insuficiența elaborării politicilor, a comportat subminarea securității naționale și tergiversarea reformelor democratice. În mod tradițional, securitatea națională este percepută ca element de bază în supraviețuirea statului, protejarea și asigurarea suveranității acestuia și a integrității sale teritoriale, garantând, totodată, posibilitatea de a reacționa rapid la pericolele de natură internă și externă. Or, în circumstanțele geopolitice actuale, noile amenințări, cu un potențial sporit de afectare a securității naționale, impun o revizuire a prerogativelor întregului complex de structuri instituționalizate care și-au asumat gestionarea securității Republicii Moldova.

Aprobarea rezultatelor științifice. Teza a fost elaborată și aprobată în cadrul Centrului Cercetări Politice și Relații Internaționale a Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei. Concepțiile elaborate în teză și rezultatele investigației au fost prezentate și susținute la conferințe naționale și internaționale printre care: Conferința științifică internațională „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european” (Chișinău, AȘM, 8 octombrie 2010), Conferința științifică națională „Societatea contemporană în viziunea tinerilor cercetători: provocări, contribuții, perspective” (Chișinău, AȘM, 4 martie 2010), Conferința Științifică națională „Dezvoltarea cercetării științifice, promovarea și cultivarea creativității și a inovării în procesul instruirii academice” (Chișinău, USM, 5 mai 2010), Simpozionul științific cu participare internațională „Interferențe teoretico-practice în procesul valorificării opțiunii europene a Republicii Moldova” (Chișinău, AȘM, 11-12 noiembrie

2011), Congresul internațional de istorie a presei „Mass-Media, între document și interpretare” (Chișinău, USM, 26-28 aprilie 2012) ș. a.

Publicațiile la tema tezei. Mai multe rezultate ale cercetărilor au fost expuse în 13 articole și teze științifice publicate în culegeri și reviste științifice: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice* (nr. 3/2010, nr. 1/2014, nr. 2/2015), *Studia Universitatis: Revista Științifică a USM* (nr. 8 (48)/2011, nr. 3 (43)/2010, nr.3 (33)/2010), publicația periodică: „*Convergențe Spirituale Iași-Chișinău*” (Iași, nr. 2/ 2011, nr. 3/2012), „*Europenizarea: fațetele procesului*” (AȘM, 2013), „*Societatea contemporană în viziunea tinerilor cercetători: provocări, contribuții, perspective*” (AȘM, 2010) s. a.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura tezei constă din introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie.

Introducerea cuprinde elucidarea următoarelor considerente: actualitatea și importanța problemei abordate, scopul și obiectivele, noutatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică abordată și soluționată, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei.

În primul capitol, intitulat **Reperle conceptuale ale cercetării problematicii securității naționale**, se face o trecere în revistă, cu referințe analitice, a literaturii în domeniu, analiza și evaluarea materialului teoretic elaborat de către principalele școli de gândire occidentale și autohtone. În cadrul capitolului au fost investigate premisele care au stat la baza constituirii și instituționalizării securității naționale a Republicii Moldova, din perspectiva istoriografică și teoretico-metodologică, precum și a devenirii conceptului de securitate informațională, în particular.

Abordarea conceptului de securitate națională, dezvoltat în primul subcapitol, intitulat *Problematica securității naționale în abordare politologică*, oferă posibilitatea să fie evidențiat faptul că definirea conceptului de „securitate națională” este destul de dificilă, și nu din cauza inserției sale în cele mai multe domenii ale vieții sociale, cât, mai curând, din considerentul că el însuși este susceptibil de a avea o conotație ideologică.

În al doilea subcapitol, intitulat *Interpretarea securității naționale, în contextul democratizării societății*, se constată că, în pofida faptului că procesul de tranziție democratică din Republica Moldova a constituit obiectul a numeroase studii, cercetările privind impactul democratizării societății asupra securității naționale și corelațiile adiacente, au fost mai rare. Cu atât mai actuală această problemă este pentru Republica Moldova, stat ce se confruntă cu multiple pericole la adresa securității naționale, stabilității, integrității și a procesului de democratizare. Fără a ține cont de natura și sursele acestora, noua clasă politică din Republica

Moldova, nu va putea asigura pe deplin succesul tranziției democratice, integritatea teritorială și progresul național.

Cel de-al treilea subcapitol, *Emergența problematicii securității informaționale în cadrul devenirii societății informaționale*, sunt investigate câteva aspecte comune și definitorii - securitatea informațională se asociază în mod nemijlocit cu instituția statului-națiune, iar în al doilea rând, cu asigurarea securității informaționale a persoanei, a societății și a statului, dezvoltarea infrastructurii informaționale în scopul consolidării regimului constituțional, asigurării suveranității, independenței și integrității teritoriale, stabilității politice și sociale, prosperarea Republicii Moldova. În același timp, societatea informațională este societatea în care producerea și consumul de informație este un important tip de activitate, informația este recunoscută drept resursa esențială, tehnologiile informației și comunicațiilor sunt interpretate ca tehnologii de bază, iar mediul informațional ca un mediu de existență a omului. Moldova este încă pe calea de a-și edifica o societate informațională, dar pentru asta se impun respectarea mai multe principii la nivel național, particularitățile societății informaționale contemporane și a celei din viitorul apropiat.

Cel de-al patrulea subcapitol, intitulat *Oportunitățile cercetării securității informaționale din perspectivă multidimensională*, se focalizează pe faptul că Moldova este pe calea de a-și edifica o societate informațională, dar pentru aceasta trebuie respectate mai multe principii la nivel național. Societatea informațională, a deschis calea pentru traficul de informații, însă tranziția spre societatea informațională a Republicii Moldova, nu înseamnă numai modernizarea și extinderea societății informaționale, ci mai ales acoperirea vidului legislativ înregistrat în domeniu.

Astfel, prin noțiunea de *securitate informațională* se are în vedere protecția persoanei, societății și a statului, a drepturilor și intereselor acestora în domeniul informațional, aspecte, stipulate, de altfel, și în Constituția Republicii Moldova și alte legi, precum și a drepturilor și intereselor ce țin de căutarea, primirea, transmiterea, răspîndirea, formarea, prelucrarea, păstrarea, utilizarea și protecția informației. Înțelegerea adecvată a sintagmei „securitate informațională” este posibilă doar în condițiile conceptualizării termenului de „securitate”. Elucidarea definițiilor propuse de mediul academico-științific, relevă că un astfel de concept ca securitatea informațională cunoaște o varietate largă de definiții. Astfel, se consideră că „securitatea informațională, în orice sens obiectiv, se referă la absența amenințărilor informaționale la adresa unor valori dobândite și în sens subiectiv, la absența temerilor că aceste valori vor fi supuse unor atacuri informaționale” [203].

Al doilea capitol, **Amenințări și riscuri la adresa securității naționale a Republicii Moldova**, investighează amenințările netradiționale la adresa securității naționale, care deși

impun resurse mai puține, necesită tehnici de contracarare mai ușor de ascuns și de disimulat. În cadrul acestui compartiment este stabilit că amenințările din sfera securității naționale s-au intensificat. În comparație cu alte țări ex-sovietice; Republica Moldova nu are încă o strategie coerentă de securitate, de consolidare și dezvoltare a unui proces veritabil și stabil de democratizare a societății. Generator de probleme este și faptul existenței unui mediu regional, nu într-un tot favorabil pentru Republica Moldova, marcat de o zonă de instabilitate politică, cele mai recente și îngrijorătoare fiind evoluțiile din Ucraina. În al doilea rând, persistă pericolul menținerii și reactivării unor tensiuni cu caracter etnico-separatist ce pot genera conflicte [24], și în cazul Republicii Moldova, este vorba despre conflictul din partea stângă a Nistrului.

Astfel, în primul subcapitol, *Structura amenințărilor la adresa securității naționale a Republicii Moldova*, se analizează pericolele de natură politică, care plasează statalitatea țării într-un real pericol și târăgănează soluționarea problemelor ce țin de aceste interese: pericole și amenințări în majoritatea lor, consecințe directe sau indirecte ale destrămării fostei URSS. Amenințările la adresa securității naționale sunt diferite ca intensitate, durată, probabilitate de producere, natură și formă de acțiune. Indiferent cărui tip aparține, amenințările rămân un factor destabilizator al mediului de securitate. De aceea, ele se cer cunoscute, analizate de către cei care au ca atribuții gestionarea unui domeniu sau altul de activitate umană și, desigur, intervenția eficace, atât pentru prevenirea lor, cât și atunci când pericolul manifestării acesteia devine iminent.

Al doilea compartiment al capitolului, *Impactul factorilor interni asupra securității naționale* se axează pe abordarea principalilor factori de risc interni care se referă la instabilitatea politică și socială a statului, manifestări extremiste, separatiste, prezența pe teritoriul țării a trupelor militare străine, insuficiențele cadrului legislativ, aflat în proces de modificare și de adaptare în conformitate cu cerințele societății-democratice. Realizarea intereselor naționale ale statului este legată nemijlocit de asigurarea deplină a securității naționale, implicit, a celei informaționale. Pentru Republica Moldova, precum și pentru majoritatea țărilor est-europene, calea spre o societate deschisă și o economie competitivă, mai ales din perspectiva de democratizare, s-a arătat a fi puternic dependentă de riscurile și amenințările de securitate. Funcționalitatea sistemului național de securitate este condiționată de influența unui șir de factori externi și interni.

În cel de-al treilea subcapitol, *Influența factorilor externi, asupra securității naționale a Republicii Moldova*, este efectuată analiza gradului de vulnerabilitate a Republicii Moldova, stat în proces de integrare europeană, pe de o parte, și în avelași timp, marcat de sindromul post-comunist, pe de altă parte, având și statutul țării care se află în „vecinătatea apropiată” de actori esențiali ai jocurilor politice, în vizorul intereselor unor mari puteri. Or, acest lucru creează

situații pr4oducătoare de instabilitate și de riscuri majore de natură externă.

În acest context, situația din regiunea transnistreană, teritoriu controlat de forțele separatiste pro-ruse, este o adevărată provocare la adresa intereselor de securitate și a valorilor democratice spre care aspiră Republica Moldova. În mare parte această vulnerabilitate a statalității moldovenești s-a realizat direct prin intermediul separatismului care este și o amenințare directă la adresa întregului sistem al Republicii Moldova, care pune sub semnul întrebării însăși existența statului [96].

Potrivit cercetătorului român D. Dungaciu [46], vulnerabilitatea Republicii Moldova ca stat în tranziție, pe de o parte, și sindromul post-imperial al politicii Federației Ruse în raport cu realitățile moldovenești, pe de altă parte, creează un mediu generator al creșterii permanente a instabilității și riscului. Drept consecință a procesului de extindere spre est a Uniunii Europene și NATO, frontiera vestică a Republicii Moldova a devenit frontiera de est a comunității statelor Euro-Atlantice și a UE.

Studiul factorilor externi care dispun de potențial de influență asupra securității informaționale a statului ridică un șir de întrebări, care sunt inevitabile. În același timp, între factorii interni și cei externi, există o strânsă interacțiune și interdependență, puternic accentuate. În cazul statelor slabe, cum este Republica Moldova, sunt trei principii de bază care pot reduce amenințările de securitate: democrația, buna guvernare și supremația legii.

Efectele războiului informațional asupra parcursului democratic al Republicii Moldova, este cel de-al patrulea subcapitol al compartimentului în care este analizată esența agresiunilor informaționale și acțiunile de dezinformare, acțiuni care alcătuiesc substanța războiului informațional.

Aici se întreprinde analiza procesului de obținere a independenței Republicii Moldova și a evoluției conflictului transnistrean, sunt dezvăluite caracteristicile războiului mediatic care a subminat independența statului. În cadrul cercetării a fost constatat că la fel ca și acum mai bine de 20 ani, diversivitățile informaționale, orchestrate de mass-media de la Tiraspol, se manifestă ca un factor eroziv ce dezechilibrează situația și deteriorează imaginea Republicii Moldova pe plan național și internațional, manipulează opinia publică.

Astfel, agresiunile informaționale pot fi incluse în domeniul acțiunilor care alcătuiesc războiul informațional, cu condiția ca acesta din urmă să nu fie înțeles doar în accepțiunea sa restrânsă. Totodată, în anumite privințe, agresiunile informaționale depășesc sfera care acoperă elementele războiului informațional, în special, în ceea ce privește componenta „civilă” a acțiunilor, care sunt gestionate de serviciile de informații și nu de statele majore ale armatei [155].

Principala forță de ocupație rusească în Republica Moldova o constituie „armata audiovizuala”, care a cucerit spațiul informațional authton. Deși etnicii ruși reprezintă doar 13% din populația Basarabiei, aproape tot spațiul audiovizual din Republica Moldova este ocupat de produse mediatice de limbă rusă. La Chișinău pot fi recepționate peste 50 de televiziuni, dintre care doar 11 în limba română. Este clar că autoritățile trebuie să vegheze la respectarea legii audiovizualului privind ponderea de 70% a emisiunilor în limba română din totalul celor de știri și analize, precum și la respectarea legislației privind publicitatea în limba română.

Al treilea capitol, **Asigurarea securității informaționale a Republicii Moldova, în contextul democratizării societății: mecanisme și soluții**, investighează consolidarea securității naționale a Republicii Moldova din perspectiva democratizării societății, punându-se accentul pe cooperarea cu Uniunea Europeană.

În cadrul acestui compartiment este analizat procesul care permite asigurarea securității naționale a statului din perspectiva elaborării, interpretării și implementării celor mai viabile soluții, mecanisme și acte normative în domeniu: rolul UE și NATO, al altor puteri regionale care pot influența procesul de asigurare a securității, principalele inițiative de soluționare a conflictului transnistrean, rolul principalilor actori implicați în formatul de negocieri, rolul partenerilor europeni în identificarea unor soluții eficiente în depășirea acestui conflict, care poate escalada. În capitol este propusă o analiză sistemică a interacțiunii binomului securizare-democratizare a societății, în contextul evoluțiilor specifice din Republica Moldova.

Astfel, în subcapitolul *Perfecționarea cadrului politico-juridic de garantare a sistemului de securitate națională a Republicii Moldova*, sunt aduse argumente pentru constatarea faptului că în Republica Moldova nu există un document exhaustiv care ar defini în mod amănunțit politica de securitate și de apărare. În pofida existenței unui șir de acte juridice și documente, acestea nu oferă o imagine generală despre viziunea de securitate, amenințările, riscurile și acțiunile principale din cadrul politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova. Principalul document, Concepția Securității Naționale, poartă un caracter mai mult declarativ, în mare parte ignorând interesele naționale fundamentale. Documentul nu oferă o bază necesară pentru elaborarea politicii de stat în domeniul securității naționale actelor normative corespunzătoare pentru optimizarea structurilor de administrare și organizare a activității organelor de asigurare a securității naționale.

Abia la 15 iulie 2011, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Strategia securității naționale, care este primul document de acest gen din Republica Moldova. În același timp, Strategia constituie un act politico-juridic pe termen mediu ce permite adaptarea, în funcție de evoluțiile pe plan intern și extern, politicii din domeniu, securității naționale, identificarea

segmentelor specifice ale sistemului securității naționale care necesită reformare și determinarea unui plan realist de implementare a reformelor.

Lucrul asupra perfecționării Strategiei Securității Naționale oferă șansa începutului unei faze noi în politica de securitate și apărare a Republicii Moldova, inițierii și implementării unor reforme adecvate în sectorul de securitate și apărare în conformitate cu practicile și standardele europene. Nu este, deci, întâmplătoare, intenția Președinției de a elabora o nouă Strategie de Securitate a țării.

Al doilea subcompartiment al acestui capitol, *Consolidarea securității naționale a statului: implicarea factorului informațional*, indică faptul că insecuritatea și instabilitatea politică au rămas printre cele mai importante obstacole pe calea stabilizării democratice a Republicii Moldova, ceea ce a condus la persistența unor efecte sociale deosebit de nefaste pentru populație, pentru stat și societatea în ansamblu. Consolidarea statalității și securității Republicii Moldova nu este posibilă fără o reformă reală a sectorului de securitate, liberalizarea și reala independență a mass-mediei.

Protejarea spațiului informațional național trebuie să reprezinte o prioritate pentru asigurarea securității țării. În prezent, manipularea opiniei publice este efectuată atât prin controlul mijloacelor naționale de comunicare în masă, precum și prin retranslarea unor posturi străine pe teritoriul țării și lipsa transparenței în domeniul proprietății mass-media.

O altă problemă, analizată în cadrul celui de-al treilea subcapitol, *Rolul mass-mediei în situații de criză*, o reprezintă concentrarea instituțiilor mediatiche în mâinile unui singur proprietar sau ale unui grup financiar sau politic, obediența Consiliului Coordonator al Audiovizualului. Diversiunile mediatiche îndreptate împotriva Republicii Moldova se datorează și lipsei de comunicare dintre mass-media și alți actori implicați. Completarea deficitului de informație este solicitată cu acuitate de public, care oferă astfel mass-mediei oportunitatea de a ocupa vidul informațional existent și de a se transforma în furnizor „autorizat” de informație.

Ultimul subcompartiment al tezei, este intitulat *Opțiunile de securitate ale Republicii Moldova în contextul integrării europene și cooperării euroatlantice*. Astfel, de la obținerea independenței, Republica Moldova nu a participat activ la asigurarea securității regionale sau a celei internaționale. Rezultatele modeste au fost dictate de mai mulți factori printre care: orientarea politicii externe și mediul de securitate intern, mentalitatea elitei politice și slaba importanță acordată reformei sectorului de securitate, dar și impedimentele de ordin extern în parcursul de democratizare și europeanizare a țării. Republica Moldova nu participă activ la misiunile și operațiunile pentru asigurarea securității în lume (există doar acțiuni sporadice în acest sens), chiar dacă are experiența participării în operațiuni internaționale, mandatate de

Organizația Națiunilor Unite sub egida OSCE și ONU. Republica Moldova, nu poate să-și asume singură propria securitate.

Opțiunile de securitate ale Republicii Moldova pendulează în prezent între neutralitatea armată constituțională, imperativul modificării anumitor prevederi ale Constituției și realizarea reformelor necesare pentru aprofundarea colaborării cu Alianța Nord-Atlantică, inițiate prin diverse misiuni de menținere a păcii și stabilității.

1. REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII PROBLEMATICII SECURITĂȚII NAȚIONALE

În cadrul prezentei cercetări a fost investigat procesul care a stat la baza constituirii și instituționalizării securității naționale a Republicii Moldova, din perspectiva istoriografică și teoretico-metodologică, a fost supus analizei conceptul de securitate națională în ansamblu. Capitolul evidențiază principalele postulate la care se face referință în lucrările teoretico-metodologice ale cercetătorilor afiliați direcțiilor științifice actuale în definirea noțiunii de securitate, implicit a securității informaționale, elucidează opiniile vehiculate în literatura de specialitate cu privire la amenințările care afectează securitatea națională a Republicii Moldova, precum și instrumentele de asigurare a acesteia.

1.1 Securitatea națională în abordare politologică

Știința politică este preocupată, de rând cu alte probleme de importanță majoră pentru societate, de o astfel de problemă fundamentală ca securitatea națională - o chestiune, a cărei intensitate și caracter variază amplu în timp și spațiu, fiind determinată de conjunctura de moment, dar și de viziuni strategice. Este general recunoscut că baza securității naționale este supraviețuirea fizică a cetățeanului, comunităților și statului, păstrarea suveranității și integrității teritoriale a țării, nivelul înalt al potențialului, manifestat în fața pericolelor și amenințărilor, atât externe, cât și interne, asigurarea pentru cetățeni a condițiilor necesare pentru o viață normală, dar și pentru dezvoltare.

Secole la rând, securitatea a reprezentat cea mai importantă preocupare a unei entități politice, fie că este vorba de un imperiu, de un regat sau de un stat-națiune. În același timp, conceptul de securitate a cunoscut de-a lungul anilor modificări vizibile, exprimate, mai ales, prin atitudinea statelor față de modalitățile de transpunere a acestuia în viață, în concordanță cu schimbările care au loc pe plan internațional.

În definitiv, securitatea este expresia stării de normalitate a mediului, o situație în care, fie nu există disfuncționalități majore în elementele sale structurale, fie ele sunt minore și, totodată, se află sub controlul eficace al structurilor responsabile pentru gestionarea lor. La modul practic, așa cum arată experții, securitatea națională își propune următoarele obiective: garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, apărarea statului național,

suveran și independent, unitar și indivizibil, consolidarea ordinii de drept și a instituțiilor democratice, asigurarea unui nivel de trai decent al populației, protejarea și promovarea intereselor naționale în context internațional. Aceste obiective pot fi realizate atât prin mijloace politice, juridice, diplomatice, sociale, militare, de relații publice, informaționale, cât și prin cooperare cu statele și organizațiile politice, economice și de securitate din spațiul zonal, regional și internațional.

Termenul de securitate are o adresabilitate variată și complexă, influențând și afectând toate nivelurile de organizare socială, de la individ, colectivitate, stat, până la mediul internațional. Securitatea are, indubitabil, și un caracter istoric. Cercetătorii remarcă faptul că în definirea conceptului de securitate, există numeroase puncte de vedere diferite, situație ce denotă, pe de o parte, lipsa unui sistem coerent de gândire asupra securității și pe de altă parte, incompleta dezvoltare a conceptului în sine [146].

Ca o valoare fundamentală, securitatea ocupă un loc aparte în ierarhia valorilor oricărei societăți, fapt ce i-a determinat pe mai mulți autori în domeniu să constate că principalele părți componente ale sistemului valorilor politice indispensabile unei societăți le constituie în primul rând, interesele naționale, securitatea și integritatea [39; 44]. Mai mult decât atât, se constată că securitatea este atributul fiecărui stat independent și suveran [48, p. 91]. De fapt, securitatea națională, după cum consideră Helga Haftendorn, este produsul direct al instituționalizării progresive a statului suveran, începând cu secolul al XVII-lea [175, p. 3]. Respectiv, fiecare stat și-a edificat, pe parcurs, propriile structuri de securitate, în funcție de condițiile specifice, dar și ținând cont de colaborarea cu instituțiile internaționale de securitate și cu partenerii săi strategici.

Fenomenul securității și-a găsit, în timp, o reflectare diferită și amplă în literatura de specialitate. În mod firesc, o parte considerabilă din lucrări se situează în cadrul dezbaterilor ce se referă la securitatea națională contemporană.

Etimologic, termenul de „*securitate*” provine din limba latină, unde *securitas*, *-atis* înseamnă “faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol” [43]. În Oxford English Dictionary, noțiunea de „securitate” este definită ca fiind „condiția de a fi protejat sau de a nu fi expus unui pericol, sentimentul de siguranță sau de eliberare în absența pericolului” [187].

În terminologia de specialitate modernă, securitatea este interpretată deseori fie în contextul valorilor, fie în cel al intereselor. În primul caz, considerăm oportună referința la Arnold Wolfers, potrivit căruia, „securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate” [203, p. 485].

Analizată din perspectiva intereselor, securitatea „semnifică situația în care o persoană, un

grup de persoane, stat, alianțe, în urma unor măsuri specifice adoptate individual sau în înțelegere cu alți actori, capătă certitudinea că existența, integritatea și interesele lor fundamentale nu sunt primejduite” [17]. În această ordine de idei, cercetătorii Alla Roșca și Natalia Albu evidențiază axarea conceptului respectiv pe „politica reactivă, devotată protecției suveranității statale, care reflectă atașamentul față de interesul național”, bazându-se pe afirmația lui Walter Lipmann, care constata că „o națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericol de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină obținând victoria într-un război” [120, p. 212].

În acest context, apare explicabilă tendința observată referitor la faptul că „una din direcțiile științifice de perspectivă și din ce în ce mai populare devine studierea securității în calitate de practică politică” [227, p. 24]. Este relevantă, în acest sens, contribuția „Școlii de la Copenhaga”, reprezentanții căreia și-au adus contribuția relevantă la aprofundarea reprezentărilor despre fenomenul securității și interpretările acestuia. Revigorarea direcției științifice respective se producea într-o perioadă când avea loc o regândire a abordărilor clasice ale securității, modelate de școala liberală și cea realistă, când situația internațională, determinată de încheierea Războiului Rece, dicta adoptarea unor noi viziuni și perspective, când studiile referitoare la securitate se împotmoliseră, „plonjând între Scylla oportunismului politic și Charibda irelevanței academice” [198, p. 223].

Școala de la Copenhaga a adus câteva schimbări esențiale și chiar fundamentale în clarificarea parametrilor problematicii securității naționale, inclusiv identificarea a cinci sectoare de bază ale securității (securitatea militară, securitatea mediului, securitatea sferei economice, securitatea societală, securitatea politică), explicarea amenințărilor și vulnerabilităților din perspectiva sectoarelor identificate, tratate în calitate de variabile ale stării de securitate ale statelor, identificarea statului în calitate de subiect primordial al securității, clasificarea naturii securității naționale în dependență de componentele de bază a statelor, dar și de circumstanțele securității regionale. Conceptul securității a fost redefinit, prin extinderea sferelor în care aceasta se manifestă, fiind anulată, astfel, prioritatea absolută a dimensiunii militare a securității. A fost remarcat, de altfel, că pe parcursul mai multor decenii „securitatea era asociată doar cu amenințarea militară” [239, p. 170]. În conformitate cu postulatele noii abordări, exprimate, în special, în lucrările lui Barry Buzan și Ole Waever [169], securitatea se propune a fi privită drept o practică discursivă, îndreptată spre schimbarea configurării priorităților politice. Dezbaterea problemelor securității, în această optică, apare drept o confruntare dintre diverse forțe politice, care tind să impună societății certe reprezentări cu privire la caracterul amenințărilor. Succesul uneia dintre forțele antrenate în competiție comportă perceperea amenințării drept una reală, ceea ce se reflectă în practica politică – în acțiuni legislative și normative, în modificări operate în

schema de alocare a resurselor, iar uneori – chiar în acțiuni mai radicale. Acceptarea perspectivei propuse de Școala de la Copenhaga înseamnă recunoașterea faptului că estimarea contextului real și determinarea gradului de prioritate a unei amenințări este determinată de opțiunile / afilierea politică. Or, dacă o anumită perioadă de timp, chestiuni ce țin de conflicte, de război și pace, de apărare națională se aflau cu precădere în atenția analiștilor militari, cu timpul, „studierea unor probleme cum ar fi governanța securității, cu problemele sale privind coeziunea socială, dar și relația dintre amenințările și vulnerabilitățile militare și cele non-militare, siguranța indivizilor, crizele economice, problemele de mediu sau criminalitatea organizată au intrat, pe bună dreptate, pe agenda securității. Așadar, remarcăm o turnură în câmpul de analiză al studiilor de securitate, acesta depășind abordarea clasică stato-centristă, focalizată în genere, doar pe aspectele militare – ne referim aici practic la studiile strategice – și extinzându-se spre alte sfere, domenii. Putem vorbi astfel despre o evoluție a viziunii și înțelegerii securității, de o dezvoltare sectorială a acesteia spre aspectele economice, politice, societale și de mediu” [66]. În afară de propunerea extinderii abordării pe orizontală, prin focalizarea pe mai multe dimensiuni, noua interpretare a înaintat și necesitatea considerării structurii fenomenului pe verticală, ținând cont, în procesul de analiză, de astfel de factori ca sporirea numărului actorilor care operează în mediul de securitate și diversificarea acestora (organizații internaționale, decidenți de nivel guvernamental, corporații multinaționale, reprezentanți ai societății civile etc.), toate acestea fiind susceptibile de oportunitatea aprofundării interpretărilor de ordin politologic.

Preceptele Școlii de la Copenhaga contribuie tranșant la afirmarea securității drept problemă politologică prin explicarea modului de „politizare” a problemelor, când soluționarea sau dezbateră lor se efectuează prin intermediul sistemului politic standard, ca „parte integrantă a politicii publice, care necesită decizii guvernamentale și alocări de resurse; mai rar, alte forme de gestionare generală” [168, p. 23]. Trecerea problemei „politizate” în categoria de „securitizată” are loc atunci, când ea necesită tratare prin acțiuni de ordin extraordinar, care depășesc procedurile politice standardizate. Actorul ce-și asumă inițiativa „securitizării” (guvernul, elita politică, societatea civilă etc.) „articulează problema politizată drept amenințare de ordin existențial pentru obiectul referențial (statul, suveranitatea națională, economia)” [223].

Cu toate contradicțiile inerente unei abordări teoretice, „teoria securitizării”, generată de cercetările ce țin de Școala de la Copenhaga, atrage atenția asupra condițiilor în cadrul cărora are loc manifestarea securității, asupra modalităților în care utilizarea forței afectează indivizii, statele, societățile și politicile specifice pe care statele le adoptă în vederea prevenirii sau a participării în acțiuni de contracarare a forței și de menținere a securității. Astfel, se ajunge la percepția securității drept un ansamblu complex de dimensiuni și factori, care exprimă „un caracter multiplu (de stare a sistemului social național, de proces social complex etc.)”,

reprezentând „gradul de satisfacere a intereselor naționale fundamentale ale unei țări, precum și ansamblul de măsuri luate în conformitate cu o concepție unitară, pentru promovarea intereselor respective și apărarea lor împotriva agresiunilor, pericolelor, amenințărilor și riscurilor de orice natură“ [117].

Conceptul de securitate a cunoscut de-a lungul anilor modificări vizibile, exprimate mai ales prin atitudinea față de modalitățile de transpunere a acestuia în viață, în raport cu schimbările care au loc pe plan internațional. Ideea de *securitate națională*, care se înrădăcează pe parcursul acestei evoluții istorice a conceptului de securitate, prezintă un interes deosebit în această privință. Este starea în cadrul căreia într-un stat sunt protejate interesele naționale, într-o accepție largă, incluzând aspectele politice, sociale, economice, militare, ecologice, informaționale, valorice; stare reprezentată de sistemul condițiilor favorabile, interne și internaționale, sociale, militare, diplomatice, politice, informaționale și culturale în care ființează și activează orice comunitate umană. Tendințele de evoluție ale securității naționale pot fi reprezentate pe mai multe dimensiuni relevante. O primă dimensiune a securității se manifestă în zona suveranității naționale și capacității de guvernare a statului. O altă dimensiune a securității ar fi cea demografică, marcată de disparitățile dintre explozia demografică în statele sărace sau în curs de dezvoltare și fenomenul de îmbătrânire a populației din statele dezvoltate, cu efecte asupra fenomenelor migrației și exportului de insecuritate din diferite zone ale globului.

La modul practic, securitatea națională își propune următoarele obiective: garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, apărarea statului național, suveran și independent, unitar și indivizibil, consolidarea ordinii de drept și a instituțiilor democratice, asigurarea unui nivel de trai decent populației, protejarea și promovarea intereselor naționale în lume. Aceste obiective pot fi realizate atât prin mijloace politice, juridice, diplomatice, sociale, militare, informaționale, de relații publice, cât și prin cooperare cu statele și organizațiile politice, economice și de securitate din spațiul zonal, regional și internațional.

După spațiul geografic în care se manifestă, securitatea poate fi: *națională* (când este vorba de teritoriul unui stat), *regională* și *internațională*. Starea de securitate națională și internațională este caracterizată de câțiva indicatori interrelaționați, care fac referire la amenințări, riscuri și vulnerabilități, pe de o parte; instituții și politici de răspuns la aceste vulnerabilități, pe de altă parte. În acest context, principalele amenințări de securitate în lumea contemporană, pot fi deduse dintr-un Raport al Organizației Națiunilor Unite în care se accentuează: „O lume mai sigură: responsabilitatea noastră comună, care identifică următoarele: terorismul internațional; proliferarea armelor de distrugere în masă; conflictele interetnice și

interreligioase; rețelele crimei organizate; problemele privind mediul; adâncirea periculoasă a decalajelor de dezvoltare dintre Nord și Sud” [6].

Conceptele, vehiculate în legătură cu problemele securității, sunt, de obicei, marcate politic. Un prim concept, *pacea* a devenit central în abordarea idealistilor și a dominat relațiile internaționale, în special în intervalul dintre cele două războaie mondiale. Cel de-al doilea concept, *puterea*, este centrul analizei celei de-a doua mari școli a relațiilor internaționale, *realismul*. Astfel, securitatea a devenit interpretată ca o consecință a puterii, gradul de securitate fiind determinat de acumularea suficient de mare de putere pentru a descuraja un adversar sau a-l putea învinge în cazul angrenării într-un conflict, iar amenințarea cu războiul și războiul în sine reprezentând chintesența securității.

Era informațională a indus schimbări profunde în evoluția riscurilor și în modul în care instituțiile statului trebuie să răspundă provocărilor și oportunităților create de revoluția tehnologică. Societatea se pomenește în fața obligației de a se adapta acestor transformări ale mediului de securitate și să folosească în avantajul său noile instrumente informaționale de acțiune pentru prevenirea și combaterea atât a riscurilor tradiționale de securitate, cât și a noilor amenințări [18, p. 54], spectrul cărora se întinde „de la obișnuit și rutinar, până la drastic și fără precedent” [18, p. 123]. Majoritatea amenințărilor politice, constată specialiștii, sunt îndreptate împotriva ordinii de drept dintr-un stat sau a statutului unui organism internațional. Aceasta se poate realiza prin: presiuni asupra organelor de decizie în favoarea unei anumite politici; răsturnarea guvernului dintr-un stat sau a organelor de conducere colectivă ale unui organism internațional; favorizarea și impunerea secesionismului; distrugerea structurii politice; izolarea politică; suspendarea sau excluderea din structurile de securitate, desființarea organismului de securitate ș. a.” [5, p. 12]. În acest context, este importantă, în viziunea noastră, aserțiunea cu privire la faptul că factorii ce lezează securitatea națională depind, „în cele mai multe cazuri, de decizia politică și mai puțin de obiectivitatea elementelor constitutive ale amenințării respective” [5, p. 12].

Amplificarea în ultimii ani a riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale nu face decât să reconfirme importanța securității ca principala preocupare a unui stat. În acest context, a defini conceptul de „securitate națională” este destul de dificil, și nu din cauza: a) incertitudinii pe care este capabil s-o degajeze în condițiile în care societatea este antrenată în procesul de căutare a propriei identități, inclusiv a componentei sale de politică externă; b) lipsei consensului național în raport cu astfel de parametri fundamentali, cum ar fi: conținutul interesului național, vectorul dezvoltării geopolitice, modelul susținut al sistemului politic; c) ezitării în definirea amenințărilor reale pentru securitatea națională; d) inserției conceptului în cele mai multe domenii ale vieții sociale, cât mai curând, din considerentul că el însuși este

susceptibil de a avea o conotație politico-ideologică. Practic, mai mulți cercetători, preocupați de subiectul dat, consemnează în mod expres această circumstanță, evidențiind existența unui tribut plătit angajamentului politic în raport cu interpretarea problemelor securității.

De fapt, este corectă observația, precum că „substanțializarea conceptului securității comportă amestecul în politică, sprijinindu-i pe acei care, într-un anumit context istoric, încearcă să imprime unor certe probleme marca „existențială” [227, p. 34], plasându-le, în felul acesta, în afara spațiului dezbaterii democratice și al controlului democratic. Extrem de actuale apa, așadar, chestiunile legate de existența contradicțiilor dintre securitate și politică democratică (cea din urmă riscând să fie vulnerabilizată, în anumite contexte), precum și dintre securitate și politizare. Tocmai aceste chestiuni sunt susceptibile de a fi examinate din perspectiva interrelațională, „deoarece politica democratică presupune percepția societății contemporane drept o societate a pluralismului nereducționict, în care procesul de negociere a intereselor private are loc în lipsa unui rezultat anticipat” [223, p. 13],

În pofida multiplelor dezbateri, conceptul de securitate națională persistă a fi, în accepția, de exemplu, a lui Zbigniew Brzezinski, drept unul ambiguu, de multe ori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru diverse acțiuni cu tentă politică sau strategii mai mult sau mai puțin îndreptățite [12]. Se afirmă că un astfel de concept rămâne a fi unul vag, deseori utilizat ca simplu context [189], ori se susține ca securitatea nu reprezintă un concept fix, însă este una dintre acele noțiuni care se referă, în același timp, la un lucru în sine sau la o stare și un proces sau o serie de procese [56].

Faptul că securitatea se dovedește a fi un domeniu cu greu supus conceptualizării, dar, totodată, puternic politizat, a determinat mulți cercetători să considere că predominarea ideii de securitate națională, în care componenta militară prevalează, reprezintă o abordare simplistă și reducționistă, mult mai oportună fiind o viziune sistemică, care să se bazeze pe relațiile dintre state [178]. Primele cercetări științifice temeinice, abordând, în mod special sau tangențial, conceptul de „securitate națională” se datorează reputațiilor autori de studii geopolitice (H. Morghentau, E. H. Carr, H. Stanley, K. Waltz), problematica respectivă fiind mai târziu aprofundată substanțial de adepții lărgirii sferei de defnire a securității și eliminării frontierei dintre securitatea națională și celelalte domenii asupra cărora se extind atribuțiile securității: economia, politica, problemele mediului și sfera societală (B. Buzan, A. Toffler, M. Ward, K. Krausel ș. a). Au urmat apoi și alte aprofundări, de exemplu, cele aparținând așa-numitei „abordări critice” (incluzând, în afară de concepțiile Școlii de la Copenhaga, la care ne-am referit mai sus, doctrinele „Welsh School of security studies” și ale Școlii din Paris [188], teoriile „feministe” [190], „postcolonialiste” [192], generate de atitudini polemice în raport cu „eurocentrismul” relațiilor internaționale și al studiilor de securitate), sau cele care abordează

securitatea din perspectiva guvernantei (gestiunii, managementului) acesteia - o recentă și cuprinzătoare abordare din sfera studiilor de securitate, care „aduce o nouă viziune asupra mediului de securitate post Război Rece, scoțând în evidență noile vulnerabilități prezente, înțelesul mai larg al conceptului de securitate, propunând totodată metode de gestionare specifice guvernantei: abordarea multi-actor, aplicarea principiilor bunei guvernante în sectorul de securitate etc.” [150].

Pare destul de productivă, după noi, explicarea anumitor aspecte ale securității prin prisma constructivismului social, care se axează pe căutarea căilor de dezvoltare a gândirii pluraliste, non-confrontaționale și susținerea identității multidimensionale, atât la nivel de individ, cât și la cel de grup social și stat, în scopul anihilării conflictelor [236, p. 46]. Demersurile afiliate acestei direcții urmăresc atât facilitarea estimării și securizării vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor, printr-o acțiune multidimensională, unde „implicarea publică (contribuția societății civile) este amplificată progresiv”, precum și rezolvarea problemelor de securitate regionale, subregionale, prin „maximizarea conștientizării necesităților de acțiune, precum și de intervenție colectivă” [86, p. 84].

Examinarea potențialului conflictogen al factorului etnic și cel religios reprezintă o altă pistă de elucidare a securității naționale. Inducerea, prin apartenență confesională și etnică, a unor stări de tensiune, între indivizi, comunități și state, care pot să constituie probleme de securitate națională, impune necesitatea unei atitudini serioase privind abordarea acestora.

Dimensiunea politică a securității naționale este influențată și de procesul de migrație. Experiența demonstrează că nu numai confruntările politice generează fluxuri de migranți și refugiați, dar și refugiații înșiși determină apariția conflictelor de marcă politică. Implicațiile acestei situații asupra dimensiunii politice „pot deveni efecte asupra dimensiunii militare a securității” [86, p. 85], tensiunile dintre țara de origine și cea de destinație fiind susceptibile de o eventuală escaladare.

Conceptul de securitate națională a devenit o preocupare de ordin major și pentru cercetătorii din Republica Moldova. Una din sarcinile trasate pentru această direcție științifică vizează investigarea securității naționale a Republicii Moldova prin identificarea beneficiilor și constrângerilor ce rezultă din situația politică actuală. Prin noțiunea de *securitate națională* a Republicii Moldova se are în vedere, de cele mai multe ori, protecția persoanei, a societății și a statului, a drepturilor și intereselor acestora, stipulate de Constituție și alte legi ale Republicii Moldova. În acest context, securitatea națională poate fi asigurată prin neutralizarea pericolelor și amenințărilor cu care se confruntă sistemul statal și constituțional al țării, funcționarea sistemului politic și a tuturor instituțiilor statale, în interesul cetățenilor. Tocmai perspectiva stabilirii și a anihilării amenințărilor, a riscurilor și a vulnerabilităților oferă posibilitatea

consolidării securității naționale a statului. Preocupările actuale ale Republicii Moldova în privința consolidării securității sale naționale se axează, așa cum arată cercetările în domeniu, pe „participarea la eforturile internaționale, orientate spre gestionarea amenințărilor și provocărilor contemporane; procesul de integrare în uniunea europeană; cooperarea cu NATO; cooperarea în cadrul CSI; consolidarea relațiilor de securitate în bazinul Mării Negre; cooperarea la nivel bilateral în domeniul securității ș. a.” [37, p. 716].

Politicile de securitate națională sunt determinate de diferiți factori ca: puterea politică, formularea intereselor naționale și procesele politice reale. Contextul extern reprezintă un factor care condiționează politicile de securitate promovate. Astfel, o importanță deosebită o capătă găsirea de noi soluții de asigurare a securității naționale în condițiile globalizării mondiale și în circumstanțele care generează multiplicarea și diversificarea variabilelor: sofisticarea actului decizional, amplificarea contextului de manifestare, interacțiunea scopurilor funcționale, diferențierea distribuirii resurselor ș. a.

În accepția contemporană, examinarea dimensiunii politice a securității, „care vizează atât relația dintre stat și cetățenii săi, cât și aspectele de relații internaționale” reprezintă o premisă pentru contribuție la fortificarea „unei balanțe stabile a prosperității și democrației” [2, p. 10]. Mai mulți politologi și analiști politici din Moldova, printre aceștia fiind Victor Moraru [186], Victor Juc [70], Viorel Cibotaru [28] ș. a., au abordat fenomenul securității, relevând în mod prioritar aspectele de ordin politic. Reformarea sectorului de securitate se află în vizorul mai multor cercetători cunoscuți în domeniu, precum: Alexei Barbăneagră [9], Nicolae Chirtoacă [26], Iu. Pântea [113] etc. În viziunea lui Alexandru Burian [15], concepția securității naționale a statului trebuie să țină cont de interesele naționale, iar într-un sens mai larg - de viziunea de ansamblu a cetățenilor unui sau altui stat în ce privește locul și rolul lui în comunitatea mondială. În același timp, este necesar ca în concepția securității naționale să se țină cont atât de pericolele generate din exterior, menite să constrângă statul, cât și de pericolele din interior, ce afectează starea societății. În aceeași albie de accentuare a consecințelor politice a acțiunilor întreprinse de autorități în domeniu se înscrie analiza multidimensională a securității naționale, a strategiei de orientare a Republicii Moldova în spațiul geopolitic, în definitiv, efectuată de Alla Roșca [122], Victor Saca [127], Constantin Manolache [84] ș. a.

În anii din urmă au fost susținute câteva teze de doctor în științe politice, consacrate în mod direct, și nu tangențial, problemelor securității naționale [158, 161], abordate sub aspect politologic, au fost publicate o serie de studii monografice de valoare [4, 87] și lucrări colective [132], efortul politologilor moldoveni, îndreptat spre elucidarea funcționalității securității naționale a Republicii Moldova a fost apreciat la scara internațională [162].

Fără a dispune, pentru acest moment, de o școală consacrată a studiilor de securitate (dar mergând, cu pași siguri, spre dezvoltarea și afirmarea ei), cercetătorii din Republica Moldova se orientează spre abordarea securității naționale dintr-o perspectivă mai mult practică, referindu-se la problemele curente cu care se confrunta statul Republica Moldova. Majoritatea dintre aceștia argumentează că de la obținerea independenței, Republica Moldova se confruntă cu amenințări și vulnerabilități serioase, încât ele afectează existența sa în calitate de entitate. Printre acestea, de remarcat perpetuarea separatismului, prezența militară străină, dependența energetică, instabilitatea politică, polarizarea socială profundă, imigrația ilegală, corupția, justiția ineficientă, lipsa unei armate moderne și reformate. Toate acestea indică asupra faptului că sarcinile care revin, în contextul actual, științei politice sunt dificile și responsabile.

1.2. Interpretarea securității naționale în contextul democratizării societății

Cercetarea corelației teoretice și practice a binomului „democratizare-securitate”, în cazul Republicii Moldova, permite a reliefa influența externă asupra consolidării statalității, precum și asupra mecanismului de formare, implementare, și control al politicilor de securitate. Totodată, analiza contradicțiilor ce însoțesc procesul de democratizare a Republicii Moldova prin prisma afirmării securității naționale în ultimele două decenii și a legăturii indisolubile dintre transformările macrosistemice și cele microsistemice, oferă posibilitatea determinării evoluției factorilor interni, printr-o mai mare diversitate a opțiunilor lor de manifestare.

Cu atât mai actuală este această problemă pentru Republica Moldova, stat ce se confruntă cu mai multe pericole la adresa securității naționale, stabilității, integrității și a democratizării sale. Insecuritatea și instabilitatea au rămas printre cele mai importante obstacole pe calea stabilizării democrației a Republicii Moldova, ceea ce a condus la persistența unor efecte sociale deosebit de nefaste pentru populație, pentru stat și societate în ansamblu. [94, pp. 112-114]

Ca și pentru majoritatea țărilor est-europene, calea Republicii Moldova spre o societate deschisă, mai ales referitor la aspectele de democratizare și de securitate, s-a arătat a fi puternic dependentă de riscurile și amenințările de securitate. Fiind vulnerabile la schimbările din exterior și incapabile să identifice, pe plan intern, prioritățile și resursele necesare pentru modernizarea instituțiilor publice, multe dintre statele înființate după dezintegrarea URSS au devenit curând sinonime cu termenul de „state eșuate”, „state slabe”, constată Joseph Stiglitz [140].

De regulă, în literatura de specialitate conceptul de democratizare se referă la procesul de tranziție democratică din Europa Centrală, America Latină și de Sud-Est, iar cel mai recent și la cel din Noile State Independente, dar și la cel din Asia și Africa [7], în ultimele cazuri, în paralel

cu utilizarea conceptului de modernizare, dezvoltare și bună guvernare. Democrația reprezintă un set complex de idealuri și posibilități.

În ultimele decenii, problematica democratizării societății a început a fi studiată în mod sistematic din punctul de vedere al politicii comparate și al teoriei relațiilor internaționale. De menționat, că datorită caracterului sau interdisciplinar, orice abordare a corelației democratizare-securitate se confruntă la această etapă cu dificultățile datorate complexității fenomenului.

Din cauza caracterului ambivalent al statelor post-totalitare, inclusiv a Republicii Moldova, care în marea lor majoritate, încă nu au atins un nivel adecvat de dezvoltare democratică, procesul de democratizare a acestora reprezintă o problemă actuală. Studiată preponderent în cadrul tranzitologiei politice, problematica democratizării societății este susceptibilă de a obține valențe noi.

O contribuție importantă la cercetarea tranziției democratice din Republica Moldova au adus politologii, care au analizat aspectele politice ale procesului de democratizare și de consolidare a securității național-statale: Victor Moraru [99, 184], Gheorghe Rusnac [124], Alexandru Roșca [119], Alla Roșca [121], Victor Juc [68], Valeriu Moșneaga [105], Pantelimon Varzari [160]. În contextul tranziției democratice a Republicii Moldova, savanții-politologi au fost preocupați, în special, de problemele organizării social-politice, reformării sectorului de securitate și a participării cetățenilor la procesele democratice.

Totuși, în pofida faptului că procesul de tranziție democratică din Republica Moldova a constituit obiectul a numeroase studii, cercetările privind impactul democratizării societății asupra securității naționale și corelațiile adiacente au fost mai rare. În general, cercetarea proceselor democratice prin prisma nivelului de organizare social-politică și participare a elitelor/cetățenilor la viața social-politică cunoaște o dezvoltare însemnată. În lucrările lui A. de Tocqueville, S. Lipset, B. Jr. Moore, D. Rustow, D. Rueschemeyer, E. Stephens, J. Stephens, S. Mainwaring, R. Putnam, M. Bernhard, A. Melucci, precum și în cele ale lui J.J. Linz, A. Stepan, A. Schedler, P. Waldron-Moore, I. Shapiro, St. Macedo, M. Korkut, ș.a., fenomenul democrației a fost analizat prin prisma factorilor interni: la S. Huntington, F. Fukuyama, A. Hadenius, J. O'Loughlin, M. Ward, H. Smith, A. Prezeworski, H. Jonge, L. Diamond, Y. Chu, M. F. Planner ș.a., rolul factorilor externi în tranziția democratică a apărut drept unul de importanță deosebită.

Conform cercetărilor efectuate [119; 137; 153; 173 e. a.], democrația se caracterizează printr-un ansamblu coerent de trăsături, printre care se află următoarele:

- este un mod de guvernare, în care puterea și responsabilitatea civică aparțin ansamblului de cetățeni, care le exercită direct sau prin reprezentanți liber aleși
- este un ansamblu de principii și de practici ce protejează libertatea;

- se sprijină pe principiul legii majorității, echilibrată prin drepturile minorității și drepturile individuale;

- descentralizează puterile publice către nivelurile locale; protejează drepturile fundamentale ale omului (libertatea cuvântului și a religiei, dreptul la o egală protecție a cetățenilor prin lege și libertatea de a se organiza și participa deplin la viața politică, economică, socială și culturală a societății);

- organizează în mod sistematic alegeri libere, deschise și cinstitute pentru toți cetățenii;

- supune guvernul la regula de drept și asigură ca toți cetățenii să fie deopotrivă protejați prin lege și ca drepturile lor să fie garantate prin legi și sistemul judiciar;

- cetățenii, într-o democrație, au drepturi, dar și obligații și responsabilități.

Cercetările realizate în ceea ce privește corelarea proceselor de democratizare și securitate au început relativ recent. În acest context o importanță deosebită obține realizarea unei sinteze de ansamblu a principalelor concepții ale democratizării societății și a interdependenței cu securitatea națională a statului, precum și determinarea rolului și a gradului de interacțiune a factorilor interni și externi în procesul de organizare și participare social-politică a cetățenilor din Republica Moldova.

Investigarea corelațiilor teoretice și practice ale binomului „democratizare – securitate” în cazul Republicii Moldova permite reliefa influenței internaționale asupra afirmării și consolidării statalității, precum și asupra mecanismului de formare, implementare și control a politicilor interne.

În perioada de tranziție, procesul de democratizare a societății este supus unor acțiuni complexe, contradictorii și multidimensionale a factorilor interni și externi de securitate, factori ce caracterizează ansamblul transformărilor social-politice din societatea contemporană. În explicarea acestei situații, găsim oportun modelul lui D. A. Rustow referitor la condițiile iresponsabile ale democratizării (genezei democratice): sentimentul unității naționale, existența unui conflict profund în societate, optarea conștientă în favoarea cadrului democratic, adaptarea elitei și a maselor la procedurile democratice [88].

Experiența țărilor democratice demonstrează ca anume cultura democrației și cea de securitate stă la baza funcționării lor stabile și dinamice. Referindu-se la Republica Moldova, politologul D. Dungăciu, atestă o „cultură fragmentară conflictuală, de tip-participativ”, careia îi este specifică „starea de sciziune, lipsa unui acord între purtătorii diferitor subculturi în ceea ce privește valorile fundamentale, idealurile și scopurile urmărite, structura și regimul politic existente în societate” [47].

Pe termen lung, democratizarea societății presupune asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea durabilă a societății. Implementarea unor strategii de dezvoltare durabilă a Moldovei,

implicit, realizarea strategiei de securitate, se înscrie în contextul eforturilor depuse de comunitatea locală și internațională în depășirea subdezvoltării, corupției și a sărăciei. Pentru consolidarea proceselor democratice și dezvoltarea durabilă a societății, Republica Moldova trebuie să-și ajusteze politicile interne la cerințele și normele internaționale. Racordarea la aceste standarde nu înseamnă, în același timp, impunerea unui model străin, orice țară rezervându-și dreptul de a decide [18, p. 54] care anume opțiuni adoptă, la ce convenții aderă și ce politică externă promovează.

Analiza contradicțiilor procesului de democratizare a Republicii Moldova, în ultimele decenii, prin prisma aprofundării gradului de înțelegere a importanței securității naționale permite determinarea tendințelor în evoluția factorului intern în corelație cu cel extern, printr-o mai mare diversitate a opțiunilor lor de manifestare. În acest sens, Victor Saca [125] observă că în statele ex-sovietice, predomină un amalgam de tendințe contradictorii: generale (spre consolidarea statalității, independenței pe de o parte, și spre restabilirea URSS pe de alta parte), particulare și unice. În linii mari, cercetătorii converg în constatarea faptului că problema societăților în tranziție este cea a dezorganizării social-politice, caracterizată prin derută, subdezvoltare, absenteism politic și confuzia identitară a mării majorității a populației. La nivelul elitelor guvernamentale, aceasta se datorează extinderii flagelului corupției și a protecționismului, a iresponsabilității și culturii politice joase a cetățenilor, ceea ce nu poate decât să stimuleze, în ultima instanță, generarea formelor de protest social-politic și a haosului în societate.

În cazul Republicii Moldova, slabele tradiții democratice și a culturii pluraliste în rândul elitei post-comuniste, existența unor puternice tensiuni interetnice în perioada primilor ani de constituire a Republicii Moldova ca stat reprezintă condițiile ce au determinat elitele din Republica Moldova să promoveze politici ineficiente, sporind astfel nu cultura, ci incultura de securitate.

Experții constată că procesul de democratizare și consolidare a suveranității statale, este condiționat și de rezolvarea problemei securității naționale, prin utilizarea mecanismelor democratice [16, p. 21]. Adoptarea unei politici ferme de integrare europeană, a transformat ideea europeană în una națională. Cristalizarea acestei tendințe ar putea contribui la contrabalansarea influenței cu tentă imperială rusă în regiune. În conformitate cu Constituția Republicii Moldova și un șir de acte juridice semnate la nivel internațional, statul se obligă să respecte principiile democrației, drepturile și libertățile omului, precum și să garanteze statul de drept.

În pofida unor astfel de orientări strategice, pe parcursul anilor de independență, a fost evidențiată o stare gravă în domeniul democrației, drepturilor omului și a securității

informaționale. Astfel, influența preponderent negativă externă exercitată asupra liberalizării Republicii Moldova a dus la apariția unor fenomene antidemocratice în societate, transformând-o într-un stat clientelar, corupt, în care instituțiile democratice funcționează formal. Scepticii caracterizează regimul politic din Republica Moldova, prin trei trăsături: *partitocrație*, *sistem clientelar* și *ineficiență guvernamentală (politică)* [233]. Tocmai în acest sens, G. Almond și S. Verba au ajuns la concluzia că dezvoltarea și menținerea unei democrații stabile, depinde de un anumit set de aptitudini politice și civice, de un anumit nivel al culturii politice a cetățenilor [174], adică, am spune noi, de dinamismul real al avansării transformărilor democratice.

Concentrarea atenției pe o strategie pe termen scurt, chiar fiind atractivă, se dovedește a fi ineficientă, fapt ușor constatabil din actualul impas de dezvoltare. Este indubitabil că societățile tranzitorii reclamă cristalizarea unor vectori politici, capabili să orienteze și să conducă întregul proces de reformă. Aparent, aceasta ar fi în contradicție cu nevoile reale ale unei societăți ieșite din chingile monolitismului politic, nerăbdătoare să primească libertatea și să pășească în era democrației. Lipsa de voință din partea elitei conducătoare pentru democratizarea societății constituie un indiciu al imaturității culturii politice a cetățenilor și al respingerii de facto a valorilor democratice.

În această ordine de idei, este semnificativă observația lui Constantin Solomon potrivit căreia regimul politic moldovenesc funcționează defazat în raport cu regimurile democratice vest-europene [137, p. 144]. În opinia autorului, lipsa tradițiilor democratice, a conștientizării și a motivației necesare pentru manifestarea unui comportament democratic adecvat, pe de o parte, și puternica influență externă, pe de altă parte, au condus la marginalizarea grupurilor sociale tradiționale către straturile periferice ale societății, concomitent cu apariția altor noi, mai puțin numeroase.

Robert Dahl consideră că anume situații de acest gen determină o apatie crescândă în rândul multor cetățeni și atitudine generală de dezamăgire, neajutorare și frustrare - condiții ce privează societatea de responsabilitatea și solidaritatea colectivă [40]. În acest caz, așa cum arată experiența României, este foarte importantă antrenarea societății civile în demersul de a prezerva statul de drept, liniștea și parametrii normali de funcționare a societății. Se consideră că România este inițiatoarea unei abordări inovaționale în acest sens, „promovând un nou model de reacție la disfuncțiile și vulnerabilitățile specifice mileniului al treilea [58].

Măsura în care lipsa unității naționale a subminat democratizarea de mai departe a societății constituie o problemă deosebit de vulnerabilă și controversată pentru Republica Moldova. Problema identitară cu care s-a confruntat și se mai confruntă o bună parte din cetățeni este și un rezultat al influenței acesteia asupra procesului de democratizare. Cu atât mai actuală este această problemă pentru Republica Moldova, stat ce se confruntă cu multiple pericole la

adresa securității, stabilității, integrității și a democratizării sale. Fără a ține cont de natura și sursele acestora, noua clasă politică din Republica Moldova nu va putea asigura succesul tranziției democratice, integritatea teritorială și progresul național. Prin urmare, una din cele mai importante provocări ale tranziției Republicii Moldova este reforma sectorului de securitate. Schimbările geopolitice rapide și proliferarea noilor riscuri și pericole ce afectează ordinea postbelică cu sistemele ei de valori, îngreunează aceste reforme, în special pentru statele mici, recent apărute pe harta politică a Europei [92, p. 119].

Din lucrările în domeniu rezultă că este nevoie de identificare a factorilor ce determină procesul tranziției democratice a societății post-totalitare și post-autoritare (spre deosebire de consolidarea democratică, specifică democrațiilor avansate). Pentru o înțelegere mai adecvată a acestor diferențe, tot mai mulți autori susțin oportunitatea examinării factorilor determinanți ai democratizării prin prisma impactului globalizării sau a influenței factorului extern (ca formă de manifestare a globalizării la nivel politic) asupra statelor în tranziție, inclusiv a Republicii Moldova.

Asocierea clară a democrației cu regimurile constituționale liberale este destul de recentă și în aceeași măsură, problematică. În primul rând democrația liberală nu a triumfat încă în zeci de state. După opinia lui A. Arblaster [7], pentru a instaura democrația liberală, instrumentele democrației liberale – partidele, mecanisme constituționale – nu sunt suficiente. În tot acest proces de formare a culturii de securitate în context profund democratic, un rol important trebuie să și-l asume mass-media, organizațiile neguvernamentale, și nu în ultimul rând statul. Acesta, pe lângă sprijinul pe care trebuie să-l ofere societății civile pentru a înțelege corect și mai ușor conceptele de securitate menționate mai sus, trebuie să ofere un cadru legislativ de control democratic al structurilor specializate în domeniul securității de către societatea civilă. Trebuie să manifeste transparență deplină în ce privește activitatea acestor structuri și disponibilitate reală, concretizată, în atragerea societății civile la procesul de adoptare a deciziilor de reformă a lor.

Dezbaterea asupra problemelor ce însoțesc devenirea tinerelor democrații în țările în care regimurile autoritare au fost înlocuite de regimuri de aspirație (reală, alteori – declarată) democratică, dar și în țările cu o democrație consacrată, devin tot mai intense în ultimul timp. Tot mai mulți cercetători renunță la apologia patetică a democrației, descoperind vulnerabilitățile acesteia și meditănd asupra căilor de atenuare a asperităților în calea apropierei valorilor democratice. De multe ori, în mod judicios, avansarea democratică a societății este asociată cu chestiunea securității. Această situație generează însă multiple paradoxuri, de elucidarea cărora este preocupată știința politică. Excelează în această privință, am putea spune, politologia română contemporană (fără a diminua, cu siguranță, efortul altor școli naționale), în efortul ei

firesc de a descifra ecuația prezentului. Constatările la care ajung cercetătorii sunt, pe cât de judicioase, pe atât de dure uneori, evidențiind vulnerabilitățile procesului de democratizare. De exemplu, discutând despre limitele democrației în societatea contemporană, autoarea unui studiu consemnează: „scepticismul cu privire la democratizarea țărilor în perioada postconflict a devenit foarte popular în lumea academică în ultimele două decenii... Manifestările inițiale ale democrației – liberalizarea vieții publice și competiția electorală într-un context social lipsit de maturitate civică pot accentua clivajele și conflictele existente în perioada postconflict, ducând din nou la violență” [54, p. 111].

Este foarte important că se promovează ideea rezonabilă despre democrație ca sursă esențială a securității. Într-adevăr, sistemele democratice dispun de instituții, mecanisme și modalități pentru a gestiona conflictele de diferită sorginte. Dar caracterul fragil al noilor democrații poate reduce sau anula eforturile democratizatoare. Nu rare sunt situațiile, tratate ca periculoase, în care „datorită mecanismelor democrației, nu se pot lua decizii majore pentru înlăturarea amenințărilor evidente” [5, p. 12].

Procesul de democratizare, constată, în mod surprinzător, unii autori, pornind de la exemple concrete și concludente, poate contribui la creșterea violenței politice. „Una dintre principalele explicații ale eșecului democrației în statele postconflict - susține T. Fuior - este dată de faptul că procesul de democratizare presupune configurarea și implementarea unor mecanisme de distribuire a puterii dinspre un grup limitat de lideri politici către colectivități, grupuri de interese și cetățeni. Este inevitabilă apariția unui grad de rezistență a elitelor politice la acest proces de redistribuire a puterii pe verticală, precum și interacțiunea dificilă dintre elite și cetățeni, cei din urmă încercând să influențeze aceste mecanisme în direcția unei participări cât mai active și inclusive în viața politică. Alegerile par a soluționa aceste tensiuni, dar, deși necesare, nu sunt și suficiente pentru aplanarea conflictelor interne și avansarea către o democrație consolidată. Oricât de mult pot alegerile democratice contribui la progresul democratic, ele sunt de multe ori un declanșator al conflictului în statele fragile” [54, p. 112]. Autoarea studiului aduce argumente desfășurate pentru a explica, de ce securitatea și democrația nu întotdeauna se asociază cu rezultate imediat favorabile, găsind vulnerabilitățile și în procesul de instituționalizare a unui sistem multipartinic într-o societate lipsită de tradițiile unei culturi politice dezvoltate sau în faptul lipsei unei precondiții majore – „unitate națională”.

Sunt relevante, în această ordine de idei, referințele la studiile politologilor Edward D. Mansfield și Jack Snyder [181], care arată că, „adesea, țările aflate în proces de democratizare nu pot asigura statul de drept, nu au partide politice bine organizate și o media profesionistă. Autoritatea instituțiilor statului este în general slabă și instabilă. Dispariția puterii autoritare, de obicei foarte concentrată, duce la apariția unor grupuri cu interese diferite, adesea conflictuale,

între care nu se poate stabili rapid un echilibru de putere. Elitele, preocupate de acapararea puterii, sau de evitarea pierderii ei, sunt tentate să mobilizeze masele în jurul unei agende naționaliste sau populiste, situație care se dovedește extrem de periculoasă într-o democrație neconsolidată” [54, pp. 114-115]. Astfel, devine plauzibilă, cel puțin cunoscând experiența tragică a ultimilor ani, supoziția, conform căreia „nevoia de autoprotecție a unor state ar putea să provoace un reflux al democratizării” [5, p. 22].

Securitatea este o problemă sensibilă pentru societatea noastră, având precedente care mențin încă suspiciuni și teamă în rândul populației. Iată încă un argument care pledează în favoarea unei campanii de formare și dezvoltare a culturii de securitate în context exclusiv democratic. În acest context, considerăm că avansarea democratizării Republicii Moldova, în primul rând, ar schimba ierarhia subiecților de bază ai securității naționale. Pe primul loc se evidențiază obiectiv persoana, pe locul doi - societatea, stingherind, pe locul trei, statul, transformându-l, înainte de toate, în instrument de apărare a persoanei și a societății. Orice stat care pretinde a avea un rol, cât de mic ar fi, în afacerile internaționale, astăzi trebuie să țină cont de ierarhia menționată. Democratizarea mediului extern, care este uneori contradictoriu, nu permite ignorarea intereselor și drepturilor omului.

Dezvoltarea democratică a societății moldovenești nu se poate consolida în lipsa unui model propriu de dezvoltare și fără a conștientiza rolul provocărilor externe asupra interesului național. Cooperarea intensă a guvernelor Moldovei cu structurile Consiliului Europei, UE, în domeniul apărării drepturilor omului, instituirii supremației legii și fortificării instituțiilor politice și a mecanismului democratic de guvernare trebuie să ducă la contribuția democratizării și a sincronizării graduale a legislației interne la standardele europene.

În formularea strategiei de democratizare a Republicii Moldova, așa cum atestă investigațiile recente, este important să se țină cont de următoarele: în condițiile globalizării, Republica Moldova nu este capabilă, fără sprijin extern, să garanteze securitatea națională și integritatea teritorială, precum și să asigure un nivel normal al stabilității politice, economice și al armoniei interetnice în societate. Din experiența acumulată rezultă că trebuie adoptată o deschidere mai puternică spre formarea parteneriatelor: „ecuația securității viitorului constă în parteneriate puternice” [86, p. 82]. Guvernarea și, în special, diplomația moldovenească trebuie, conform părerii experților, să promoveze o politică externă coerentă, activă, stabilindu-și priorități strategice, ce ar putea asigura condițiile de dezvoltare democratică și realiza interesele naționale ale cetățenilor săi.

Un rol aparte în asigurarea stabilității politice, a securității naționale și a intereselor populației îl are procesul de integrare europeană, ca generator de noi acțiuni în afirmarea principiilor democratice. Experții în domeniu atenționează: „structurile și procesele de integrare

europăană oferă noi oportunități pentru actorii implicați în vederea înfruntării înțelegerilor transnaționale care schimbă coaliții naționale, instituții și politici” [177, p. 414]. În definitiv, pentru Republica Moldova, procesul integrării europene coincide cu procesul democratizării. În acest scop, Republica Moldova urmează să promoveze o politică bazată pe supremația legii, respectarea drepturilor omului și separației puterilor în stat. Pentru consolidarea proceselor democratice și dezvoltarea durabilă a societății, Republica Moldova trebuie să-și ajusteze politicile de securitate la cerințele și normele internaționale. În condițiile globalizării, stabilitatea și securitatea politică nu pot fi asigurate independent una de cealaltă. În elaborarea oricărei strategii de dezvoltare, clasa politică trebuie să țină cont de faptul că procesul de democratizare a țării este dependent de procesele internaționale și deci poate fi realizat mai sigur în contextul cooperării internaționale. Încercând să-și asigure propria securitate națională, în lipsa unei strategii clare de integrare în procesele și mecanismele internaționale de securitate, Republica Moldova s-a transformat din „consumator” al stabilității, într-o sursă de instabilitate și insecuritate regională. Or, în condițiile în care Republica Moldova nu dispune de un potențial militaro-politic deosebit și nici de resurse energetice, o perspectivă plauzibilă a dezvoltării sale democratice pentru viitor, constă în integrarea sa în cadrul Uniunii Europene, prin continuarea democratizării interne și a afirmării sale național-statale.

Pentru studiul de față, importante sunt și cercetările efectuate de specialiștii în domeniul securității naționale / informaționale din România. Cercetătorii români în domeniu, printre care pot fi menționați: T. Frunzetti [53] C. Moștoflei [107], P. Duțu [49], T. Repciuc [117], S. Boncu [11] ș. a., analizează problema securității naționale complex sau, preponderent, în aspect politico-social. De menționat că astfel de autori reputați ca I. Chifu [22] D. Dungaciu [45], acordă, în cercetările lor, atenție prioritară cazului Republicii Moldova.

Școala științifică rusească cu privire la securitate, la fel are un impact semnificativ asupra calității circuitului științific în domeniu. Printre autorii importanți pentru înțelegerea fenomenului în cauză se numără: I. Panarin [231], I. Zasurskii [222], P. Tigancov [242], S. Grineaev [220], M. Verșinin [219] ș.a.

1.3. Emergența problematicii securității informaționale în cadrul devenirii societății informaționale

Evoluția societății contemporane confirmă ideea că *societatea informațională* este o formă nouă a civilizației umane, mult mai perfectă, în care accesul egal și universal la informație, în corelație cu o infrastructură informațională și de comunicații dezvoltată, contribuie la o dezvoltare social-economică durabilă, reducerea gradului de sărăcie, îmbunătățirea calității

vieții. Practica internațională demonstrează impactul pozitiv al infrastructurii informaționale asupra dezvoltării societății, care constă în diversificarea posibilităților de acces la informație și la resursele informaționale publice în toate domeniile de activitate umană. Beneficiile în acest sens se manifestă multiaspectual, inclusiv și în creșterea nivelului de ocupație a populației prin crearea a noi locuri de muncă.

Potrivit acad. A. Ursul, „prima fază a sferei rațiunii, societatea informațională, este menită să constituie baza transformărilor cardinale a calității vieții omului și a asigurării securității lui în context global [240, p. 17]. „Asaltul”, „presiunea” informației, drept sursă principală, fundamentală a dezvoltării, trebuie să fie canalizată pe o cale de orientare umanistă. Astfel, va fi asigurată evoluția informatizării ca un proces tot mai deplin de asimilare a informației pentru sporirea substanțială a nivelului intelectual al civilizației, pentru restructurarea umanistă a activității fiecărui individ și a societății în ansamblu.

Societatea informațională reprezintă un nou mod de viață, calitativ superior, care implică folosirea intensivă a informației în toate sferile activității și a existenței umane. Societatea informațională permite accesul larg la informație, un nou mod de lucru și de cunoaștere, amplifică posibilitatea globalizării și a creșterii coeziunii sociale [82, p. 23]. Producerea și consumul de informație în societatea informațională este cel mai important tip de activitate, informația fiind recunoscută drept resursă principală, tehnologiile informației și comunicațiilor sunt tehnologii de bază, iar mediul informațional - un mediu de existență a omului. În sens larg, *societatea informațională* este societatea bazată pe informație [131]. Esența lucrurilor în noua societate este dată de comunicare, deci de schimbul de informație între parteneri, schimb din care rezultă o nouă informație și o nouă valoare. Informația devine nu numai un factor major al procesului de producere, dar și una din resursele la fel de importante precum energia, petrolul, metalele etc., obținând, totodată, o calitate cu totul deosebită: ea nu se epuizează, ci, dimpotrivă, valoarea ei crește cu atât mai mult, cu cât este mai intens și frecvent folosită, iar utilizarea ei conduce la crearea de noi valori.

Din aceste considerente, edificarea societății informaționale este de o importanță majoră pentru dezvoltarea țării și trebuie să fie realizată într-un astfel de mod, ca de rezultatele ei să poată beneficia toți cetățenii. Datorită dezvoltării informaționale din ultimii ani, s-au creat premise reale pentru edificarea societății informaționale. Evaluările naționale și internaționale demonstrează că Moldova dispune de toate condițiile pentru crearea societății informaționale: oameni bine instruiți, consens social, potențial științific înalt, un sistem educațional dezvoltat, cu o anumită specializare de cercetare-dezvoltare în domeniul tehnologiilor informației și de comunicații.

Edificarea societății informaționale presupune extinderea în continuare a libertăților democratice și garantarea necondiționată a drepturilor omului. Considerăm că în Republica Moldova trebuie să se realizeze plenar dreptul la comunicare și informare ca drept fundamental al cetățeanului, asigurând accesul universal la informație și cunoștințe tuturor categoriilor sociale, susținând persoanele și organizațiile în accesul la informație și la cunoaștere în toate domeniile vieții sociale. În acest scop statul trebuie să extindă oportunitățile de furnizare a informațiilor pentru toți cetățenii, prin elaborarea și implementarea unui cadru legislativ și instituțional adecvat, prin crearea de conținut digital și modernizarea suportului tehnologic.

Creșterea dependenței societății de tehnologie, în general, și de infrastructura și sistemele informaționale și de comunicații, în particular, sporește vulnerabilitatea locuitorilor în fața oricăror amenințări la adresa acestora.

Eforturile construcției și consolidării societății informaționale trebuie să asigure o dezvoltare umană durabilă, bazată pe echitate socială și egalitate a șanselor, libertate, diversitate culturală, participare civică și progres științific prin implementarea tehnologiilor informaționale. Recunoscând importanța acestei sarcini, Republica Moldova a semnat încă în iunie 2002 Declarația de Intenție și și-a asumat responsabilitatea *edificării societății informaționale* bazate pe principiile consfințite în Statutul ONU, în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în Carta edificării societății informaționale globale de la Okinawa în 2000. Aceste documente, precum și Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1743-III din 19 martie 2004 „Privind edificarea societății informaționale în Republica Moldova” și Hotărârea Guvernului nr. 632 din 8 iunie 2004 „Privind aprobarea politicii de edificare a societății informaționale în Republica Moldova”, au servit drept bază conceptuală pentru elaborarea Strategiei Naționale de edificare a societății informaționale în Republica Moldova.

Obiectivele de bază, aprobate, ale Moldovei privind edificarea societății informaționale constau în:

- realizarea dreptului fundamental al fiecărui cetățean de a fi informat prin garantarea accesului universal la resursele informaționale;
- consolidarea societății și extinderea practicilor democratice, eficientizarea procesului de guvernare, creșterea responsabilității guvernării față de cetățeni și a cetățeanului față de societate;
- creșterea gradului de încredere a fiecărui cetățean și a societății în ansamblu în sistemele informatice prin asigurarea securității echipamentelor tehnice și a produselor program, protecției datelor personale, garantarea inviolabilității vieții private; dezvoltarea unei societăți stabile și sigure, asigurarea securității cetățenilor și a statului; dezvoltarea culturii informaționale prin crearea condițiilor ca orice persoană, indiferent de gen, apartenența etnică și limba vorbită,

convingerile religioase și statutul social, să aibă acces integrarea în spațiul informațional regional și internațional [180, p.11].

Există toate argumentele pentru a susține că Republica Moldova se află pe calea de a-și edifica o societate informațională, dar pentru aceasta, în viziunea specialiștilor, trebuie respectate mai multe principii la nivel național [210, p. 196]. Astfel, existența de iure a societății informaționale nu înseamnă că ea deja există și practic, atunci când lipsesc multe acte normative din domeniu, care să răspundă la soluționarea unor probleme practice [8].

În același timp, evaluările naționale și internaționale demonstrează că Moldova dispune de toate condițiile pentru crearea societății informaționale: oameni bine instruiți, consens social, potențial științific înalt, un sistem educațional dezvoltat, cu o anumită specializare de cercetare-dezvoltare în domeniul tehnologiilor informației și de comunicații.

Prin urmare, tranziția către societatea informațională în Republica Moldova, ca o componentă relevantă a dezvoltării și ca o condiție indispensabilă a integrării în structurile europene, nu înseamnă numai modernizarea și extinderea numai modernizarea și extinderea societății informaționale, cât mai ales acoperirea vidului legislativ înregistrat cu privire la activitățile informaționale. Adaptarea sistemului legislativ al țării la noul tip de societate informațională trebuie să se realizeze cerințelor de reglementare europene și internaționale, reprezentând și răspunsul concret al Moldovei la condițiile de acceptare în structurile europene. În scopul ameliorării securității tehnologiilor informaționale, instituțiile abilitate trebuie să elaboreze soluții tehnice speciale pentru sporirea fiabilității rețelelor comunicaționale în cazuri critice, precum și de creare a arhivelor și stocurilor de documente electronice pentru depozitarea securizată a bazei de date de importanță națională, în conformitate cu regimul de păstrare, stocare și evidență, stabilite de cerințele legislației. Societatea informațională – atât de bine reflectată prin mediul Internet – este un domeniu atât de nou și diferit, încât, practic, nu mai există precedente în acest sens. Dreptul la libera exprimare, alături de dreptul la informație este, de fapt, materializarea gândirii neîncorsetate a omului, dezideratul dintotdeauna al omenirii [33]. Or, societatea informațională a deschis mai mult decât orice calea îndeplinirii acestor drepturi, pentru că obiectul de activitate al acestei rețele constă tocmai în traficul de informații.

Prin sintagma *securitate informațională* se are în vedere protecția persoanei, societății și a statului, a drepturilor și intereselor acestora în domeniul informațional. Aceste aspecte sunt stipulate, de altfel, și în Constituția Republicii Moldova și alte legi, privind drepturile și interesele ce țin de căutarea, primirea, transmiterea, răspândirea, formarea, prelucrarea, păstrarea, utilizarea și protecția informației. După cum constată experții, securitatea informațională, în orice sens obiectiv, se referă la absența amenințărilor informaționale la adresa unor valori dobândite și în sens subiectiv, la absența temerilor că aceste valori vor fi supuse unor atacuri

informaționale [210]. Înțelegerea adecvată a sintagmei „securitate informațională” este posibilă doar în condițiile conceptualizării termenului de „securitate”. În general acest concept cunoaște, așa cum atestă literatura de specialitate, varietate largă de definiții.

Un rol important în elucidarea definițiilor propuse de mediul academic îl are interpretarea problemei *societatea informațională, versus libertatea de exprimare*. Experții observă ca dreptul la secretul comunicațiilor sau dreptul la *privacy* este unul din drepturile fundamentale ale omului, care poate fi încălcat foarte ușor în societatea informațională (prin rețeaua Internet, în special). Securitatea sau supravegherea statului sunt scuzele obișnuite invocate de guverne pentru justificarea îngădirii libere a comunicării umane. Or, potrivit lui V. Lupan, protecția și securitatea trebuie asigurată prin respectarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor, prin metode, chemate să specifice regulile de utilizare a informațiilor și să garanteze respectarea acestor reguli, fapt ce va garanta că toate informațiile de interes public și privat sunt accesate în conformitate cu specificațiile lor de securitate [82, p. 23]. Un alt autor, A. Munteanu, remarcă, în aceeași ordine de idei, că „accesul la informații încurajează participarea persoanelor, grupurilor, comunităților la soluționarea întrebărilor apărute, de interes public sau privat și ajută la conducerea eficientă a diverselor instituții statale și la menținerea integrității acestora prin reducerea riscului corupției” [109, p. 33].

Firește, există și anumite limite în ceea ce privește libertatea de exprimare în raport cu securitatea națională sau personală. În articolul 10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948 se prevede explicit care sunt limitele libertății de exprimare, în sensul că „orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești”.

Este recunoscut, practic, unanim că securitatea azi este un concept actual și modern care, în circumstanțele determinate de spiritul democratic, reprezintă „o realitate sistemică, înglobând securitatea economică, socială, cibernetică, siguranța alimentară, protecția drepturilor și libertăților cetățenești etc. Tocmai de aceea, este nevoie ca cetățenii să aibă acces la informații, să conștientizeze nevoia de securitate, deoarece cultura de securitate nu este apanajul unui grup de interese, al unei instituții birocratice, de tip închis, cum era înainte” [129, p. 33].

În lucrările consacrate problemelor securității se constată că noul mediu de securitate, dinamic și interconectat, afirmă nu importanța numărului resurselor, dar sinergia dintre ele. Este de o importanță crucială ca acestea să fie aduse împreună într-o bună combinație, la timpul potrivit și cu costuri politice și financiare optime. Astfel, fiecare stat își construiește structurile de securitate în funcție de condițiile specifice, dar și sub coordonarea și colaborarea cu instituțiile internaționale de securitate și cu partenerii săi strategici. Viitorul este al strategiilor ce răspund noilor tipuri de vulnerabilități și amenințări, al cooperării și al parteneriatului pentru securitate. După Zbigniew Brzezinski, ecuația de securitate a lumii nu mai poate fi gândită în afara supremației americane, iar „sporirea securității globale este o componentă esențială a securității naționale” [12].

Cercetătorul Jill Steans notează: „În societatea informației, combustibilul, puterea-sunt cunoștințele. Din acest moment, vedem apărând o nouă structură socială, divizată în cei care o posedă și cei care trebuie să lucreze pornind de la neștiință. Această nouă clasă își datorează puterea nu banilor, ci cunoștințelor” [191]. Corelând termenii de „securitate” și de „securitate informațională”, avem în vedere o situație de incluziune ce se explică prin extinderea fenomenului securității informaționale asupra modalității principale de organizare politică a societății: statul-națiune. În actualul mediu geopolitic și geostrategic, date fiind amenințările interne, externe și cele transnaționale, statul, prin activitățile informaționale, tinde să protejeze cetățeanul și națiunea, contribuind la menținerea stabilității interne și la consolidarea mediului internațional de securitate [14].

Generația actuală este martora proceselor de transformare care, în ultimele trei decenii ale sec. al XX-lea, au adus societatea postindustrială spre societatea informațională de la începutul sec. al XXI-lea. Forța motrice a acestor procese a devenit pătrunderea rapidă a tehnologiilor informaționale în toate sferele vieții și activității umane [225, p. 477]. Aceste evoluții se manifestă pe o scenă internațională caracterizată de coabitarea unor grupuri de state și comunități care au intrat într-o etapă post-industrială de dezvoltare, cu altele care se află într-o perioadă de tranziție politică și economică spre modernitate; precum și de o creștere a numărului „societăților fragile” și al „statelor slabe” care se definesc prin inabilitatea de a controla evoluțiile de pe propriile teritorii naționale [199].

Astăzi este evident că sfera informațională, ca factor de organizare a societății contemporane, influențează activ situația politică, de apărare și alte componente ale securității statului. În mare parte, integritatea lumii contemporane, ca societate globală, este asigurată de schimbul informațional. La începutul mileniului III, în epoca informatizării globale, îndeosebi devin actuale cuvintele marelui om politic Winston Churchill, care afirma că cel ce „posedă informația, stăpânește lumea” [220].

Deși fenomenul infrafracționalității informaționale afectează majoritatea instituțiilor publice și private, el capătă accente catastrofale când este vorba de siguranța și apărarea națională, unde sistemul informațional are o importanță vitală în prelucrarea informațiilor și în asigurarea fundamentării deciziilor. Iată de ce, se impune cu acuitate necesitatea acordării unei atenții sporite securității informațiilor, în primul rând prin asigurarea unei corecte clasificări a lor, dar și prin elaborarea unor strategii coerente.

Tehnologia informației reprezintă o resursă fundamentală și un instrument inevitabil în creșterea eficienței și vitezei de reacție a autorităților statului, a adecvării răspunsului la riscuri și amenințări complexe și a calității informării și analizei în susținerea deciziilor strategice ale statului. Pe parcursul ultimelor decenii se vorbește despre un nou fenomen neordinar, despre comunitatea informatizată, fiind mai apoi „botezată” - *societate informațională*, precedată de societatea industrială. Societatea informațională - al treilea val în dezvoltarea omenirii - constituie rezultatul procesului de informatizare de o mare amploare (de proporții mari) și de o aprofundare perpetuă ce se manifestă ca una din legitățile progresului social și a celui tehnico-științific [157, p. 65].

Practica internațională demonstrează impactul pozitiv al infrastructurii informaționale și de comunicații asupra dezvoltării societății contemporane, care constă în diversificarea posibilităților de acces la informație și la resursele informaționale publice în toate domeniile de activitate umană: guvernarea electronică, economia electronică, comerțul electronic, învățământul electronic, cultura electronică, medicina electronică etc., precum și în creșterea nivelului de ocupație a populației prin crearea a noi locuri de muncă.

1.4. Oportunitățile cercetării securității informaționale din perspectivă multidimensională

Problematika noilor amenințări și vulnerabilități este una dominantă în lucrările cercetătorilor moldoveni, vizând însăși supraviețuirea și dezvoltarea Republicii Moldova ca stat. Din momentul fondării sale, Republica Moldova este supusă unor pericole și amenințări orientate spre subminarea statului și concomitent, unui șir de riscuri ce afectează securitatea națională, și implicit pe cea informațională. O importanță majoră o capătă problema identificării noilor soluții de asigurare a securității informaționale.

În general, securitatea națională este o categorie multidimensională, care se asociază nu doar cu aspecte politice sau militare. Potrivit lui A. Wolfers [202], această asociere este justificată numai în condiții de conflicte și războaie, actualmente amplificându-se gradual

ponderea componentelor economice și sociale, demografice și alimentare, energetice, ecologice și informaționale și de alt conținut.

Amplificarea în ultimii ani a riscurilor și amenințărilor non-militare la adresa securității naționale nu face decât să reconfirme importanța securității ca principala preocupare a unui stat. Pentru moment, punctul de vedere predominant în știința politică consideră că fenomenul securității este unul mai larg, ce include pe lângă sectorul militar și altele, inclusiv economic, social și informațional. Cercetătorii autohtoni și cei străini constată că prezervarea securității naționale nu se mai realizează strict prin instrument militar, ceea ce stimulează percepția că însuși conceptul de securitate trece printr-un proces de transformare, fiind orientat din ce în ce mai mult spre aspecte *informaționale*.

În această ordine de idei, B. Buzan [12], O. Waever [196, p. 25] și M. Ward [199], reprezentanții Școlii de la Copenhaga, răspunzând acuzațiilor aduse de tradiționaliști, care afirmă că modelul lărgirii sferei de definire a securității este incoerent, oferă o metodă operațională constructivistă ce presupune, pe de o parte, incorporarea principiilor tradiționaliste, iar, pe de altă parte, eliminarea frontierei artificiale dintre securitate și economie și propunerea unor noi modalități de studiu al internaționalizării domeniilor vieții sociale.

Securitatea este definită de autori în funcție și de perceperea amenințării la adresa existenței unui obiect de referință ce este puternic valorizat. Diferite școli de gândire și curente sugerează definiții diverse ale securității naționale și informaționale, chiar dacă există dezacorduri și dezbateri.

Astfel, *pozitivismul* promovează studiile strategice și studiile de securitate, acestea fiind descrise de către criticii curentului drept abordări obiective ale ontologiei și epistemologiei securității. Cercetătorii în domeniu, fac totuși diferența între abordarea tradiționalistă în studiile de securitate, cu o dimensiune centrată pe stat și pe dimensiunea militară, și abordarea în sens larg a securității.

Construivismul se bazează pe ideea că lumea reprezintă produsul interacțiunii sociale, ce poate fi măsurată și analizată cu mijloace științifice specifice. Această formă de constructivism social folosește, la studierea securității, ontologia subiectivă și epistemologia obiectivă, cu alte cuvinte, afirmă că lumea este construită social și poate fi măsurată și analizată.

Postmodernismul, este caracterizat de o mare diversitate a studiilor de securitate. Metodologia aferentă acestui curent de gândire, este construită în jurul credinței că lumea este produsul interacțiunii noastre sociale și nu poate fi măsurată și analizată cu ușurință din cauza naturii contestate a cunoașterii [107].

Înțelegerea contemporană a fenomenului „securitate” o clasează în câteva niveluri [113, p. 41], deoarece se consideră că în diverse condiții ale situației politice, economice sau militare

din interiorul țării sau pe plan internațional, se impune o apreciere adecvată a nivelului de pericol în scopul luării deciziilor apropiate. Astfel, primul nivel, considerat unul fundamental, este *securitatea națională*, care presupune garantarea independenței și a securității naționale, integrității teritoriale și independenței statale, de crearea unor asemenea condiții interne și externe de existență care ar garanta posibilitatea dezvoltării prospere a statului, societății și cetățenilor acestui stat.

Al doilea nivel se referă la securitatea regională, care ține de crearea, în cadrul unui ansamblu de state sau într-un spațiu geografic concret, a condițiilor ce ar garanta conviețuirea pașnică a subiecților acestui spațiu, echilibrul intereselor naționale și forțele acestora de influență externă și, în sfârșit, care ar asigura condițiile în care fiecare subiect al acestui spațiu ar putea să-și realizeze strategiile proprii de securitate.

Cel de-al treilea nivel, reprezintă securitatea globală, care se referă la asigurarea condițiilor egale și acceptabile pentru totalitatea membrilor comunităților internaționale și care ar exclude riscurile și amenințările cu caracter global în adresa întregii lumi [112, p. 83].

Securitatea națională se întemeiază pe acceptarea și aplicarea normelor internaționale, pe soluționarea prin negociere a problemelor litigioase, pe respectarea drepturilor omului și promovarea relațiilor de bună vecinătate cu toate statele din zonă. Fiecare stat național are obligația de a asigura toate condițiile ca cetățenii săi să se simtă în siguranță, la adăpost de orice risc, pericol sau amenințare.

Potrivit cercetătorului Iu. Chifu, interdependențele globale accentuează necesitatea dezvoltării cooperării externe care se va adânci în viitor, în contextul consolidării bazelor de date transnaționale, al extinderii schimburilor de informații și operațiunilor cu servicii din alte state, precum și în cadrul cooperării europene și euroatlantice [21, p. 71].

Prin prisma intereselor naționale, susține I. Sava [131], securitatea națională reprezintă capacitatea unui stat de a-și menține și promova identitatea națională și integritatea funcțională. A. Burian punctează asupra dimensiunii geopolitice a securității, prin care „se subînțelege, în primul rând, supraviețuirea fizică a statului, apărarea și menținerea suveranității și integrității lui teritoriale, capacitatea de a reacționa în mod adecvat la orice amenințări reale sau potențiale din exterior” [15].

Concepția securității naționale a Republicii Moldova din 22 mai 2008, dimpotrivă, face distincție dintre aceste două categorii, explicit precizându-se că „securitatea națională nu este numai securitatea statului, ci și securitatea societății și a cetățenilor Republicii Moldova”. Acest document, prin care se „conturează prioritățile statului în domeniu”, conține, de asemenea referințe la amenințările, riscurile și vulnerabilitățile cu impact asupra securității naționale a Republicii Moldova, precum conflictul transnistrean; eventualitatea unor tensiuni interetnice;

terorismul internațional; de sorginte economică; de origine socială; din domeniul tehnologiilor informaționale; derivate din activitatea umană; provenite din partea crimei organizate și c.uptiei

O primă dimensiune a securității se manifestă în zona suveranității naționale și capacității de guvernare a statului în contextul evoluțiilor tehnologice, specifice erei informaționale. Anvergura fenomenului de globalizare, consolidarea influențelor actorilor non-statali și evoluțiile accelerate ale inovării tehnologice, pe fondul accesului tot mai facil al tuturor categoriilor de utilizatori la produsele tehnologiei de vârf, constituie principalele repere ale dinamicii contextului de securitate actual.

Securitatea informațională se studiază, tradițional, în termeni de amenințări și vulnerabilități, propunând abordarea securității în sensul mai larg al termenului, ca o stare a unui subiect care se estimează neamenințat de un oarecare pericol, sau gândește la mijloacele de a răspunde la pericol, dacă el poate deveni actual.

În „societatea globală”, asigurarea securității informaționale presupune un efort comun între serviciile de informații, mediile academice și organizațiile neguvernamentale. Exemplele în acest sens sunt numeroase: în contextul emergenței riscurilor la adresa securității cibernetice, un serviciu de informații poate fi eficient doar în cooperare cu zona privată, de business și de cercetare pe protecția infrastructurilor informatice; evaluarea percepțiilor asupra unor evoluții geopolitice ar fi mai profundă în urma organizării unor dezbateri publice în domeniul analizei de risc; fundamentarea academică a domeniului *intelligence* conferă un potențial sporit de adaptare controlabilă la schimbările socio-politice viitoare, prin sinteza dintre inovarea tehnologică și cea socială [154]. În acest context, este firesc faptul că instituțiile naționale cu atribuții în sfera securității acordă o atenție sporită adaptării la dinamica mediului de securitate intern și internațional.

Preocupările primordiale în această sferă se referă la apărarea valorilor și realizarea obiectivelor naționale fundamentale, menținerea și dezvoltarea resurselor informaționale din perspectiva promovării intereselor naționale fundamentale. Respectiv, prin *securitate informatională* la nivel de stat poate fi înțeles, așa cum menționează specialiștii, sistemul de măsuri legale organizatorice, tehnice și alte măsuri ale organelor puterii centrale și regionale, îndreptate spre asigurarea securității de stat [14]. În acest context, de menționat că un aspect de o importanță majoră, evidențiat de specialiști, este securitatea spațiului mediatic-informațional, care poate deveni vulnerabil, afectând securitatea țării.

Este important a preciza că tezele centrale ale analiștilor autohtoni și străini care au realizat expertize în domeniul securității informaționale au anumite caracteristici comune. Astfel, mai mulți autori au căzut de acord asupra faptului că cele mai importante amenințări și vulnerabilități la adresa securității Republicii Moldova constau în perpetuarea regimului

separatist anticonstituțional de la Tiraspol, staționarea trupelor militare rusești în regiunea de est a țării, dependența unilaterală de resursele energetice din Federația Rusă.

În această situație, este necesară realizarea cât mai consecventă a reformei întregului sistem al securității naționale cu o implicare cât mai largă a tuturor actorilor vizati, în special, al societății civile, care ar trebui să dețină un rol important în reglementarea, supravegherea și controlul democratic asupra structurilor de securitate ale statului.

În acest sens, reformarea sectorului de securitate națională este un subiect important pentru cercetătorii din Republica Moldova. V. Lungu, de exemplu [180, p. 11], notează că sectorul de securitate și apărare al Republicii Moldova a trebuit întotdeauna să concureze cu cel al politicianilor, preocupați în special de problemele economice, politice și transformările sociale ale societății în ansamblu.

Pentru Iu. Pântea [113], reformarea sectorului de securitate pornește prin reevaluarea acestei sfere, iar instituirea controlului democratic asupra sectorului de securitate este de facto, chintesența acestui proces. Totuși, remarcă autorul, din cauza faptului că democratizarea în Republica Moldova s-a dovedit a fi prea lentă și anevoioasă, mai este mult de luptat pentru implementarea reală a celor mai importante principii și mecanisme ce se referă la controlul democratic asupra sectorului de securitate [113, p. 41].

În contextul celor menționate, majoritatea cercetătorilor din Republica Moldova consideră prioritar procesul de integrare europeană și cooperarea cu NATO în calitate de oportunitate viabilă pentru ameliorarea stării de securitate națională, evidențiind că armonizarea legislației naționale la acquis-ul comunitar și implementarea reformelor cu asistența tehnică și financiară a NATO și UE vor contribui esențial la restructurarea sistemului de securitate națională [68].

Atât UE cât și NATO au împreună resurse suficiente pentru a acționa pozitiv pe toate palierile de securitate ale Republicii Moldova. Experiența și deschiderea acestor structuri manifestată față de Republica Moldova, schimbările calitative la nivelul politicii interne și aranjamentelor regionale constituie premise favorabile pentru realizarea plenară a reformei sectorului național de securitate.

O democrație reală nu poate exista fără o politică de securitate adecvată, și, în mod firesc, tot mai mulți cercetători supun analizei politicile naționale de securitate [57, 2001]. În același timp, se observă faptul că în majoritatea publicațiilor științifice în domeniul securității naționale, sunt tratate diferite aspecte ale problematicii date. Or, o abordare cu adevărat inovatoare ar trebui să se centreze pe cercetarea securității informaționale în circumstanțele procesului de constituire a securității naționale al Republicii Moldova.

Pornind de la premisa că securitatea informațională nu poate fi examinată într-un vid teoretic și practic, detașată de context și de cazuri concrete, este important ca abordarea să se producă într-o perspectivă interdisciplinară, înțeleasă și analizată în contextul extins al transformărilor contemporane ale relațiilor internaționale, politologiei, studiilor strategice, geopoliticii, istoriei, conflictologiei care perpetuează și susțin conceptul de securitate.

În Republica Moldova, fenomenul securității necesită astăzi noi criterii de examinare și apreciere, diferite de cele din perioada anterioară, fapt subliniat de experți. Astfel, Alexei Rusnac, în lucrarea „Aspecte ale teoriei securității”, consideră că „modelul vechi de percepere a noțiunii de securitate, mai ales prin aplicarea forței, model bazat pe apărarea intereselor regimului politic cu ajutorul structurilor de forță, pe constrângerea cetățenilor și pe violență directă asupra persoanei în condițiile și în virtutea unei sărăcii generale, și-a demonstrat caracterul mediocru și netemeinicia sa” [123].

În aceste condiții, elaborarea politicii de securitate națională trebuie să se bazeze pe expertiza de calitate, publică, obiectivă, excluzând deciziile de conjunctură, în funcție de interese neclar definite, cu consecințe greu previzibile pentru independența, suveranitatea, granițele teritoriale și stabilitatea internă a statului.

1.5. Concluzii la Capitolul 1.

Predicțiile unor futuriști ca Alvin Toffler se adevăresc, iar lumea se transformă rapid într-un „sat global“ unde distanțele geografice, zonele orare și frontierele naționale nu mai reprezintă bariere pentru afaceri și comerț” [153]. Este o axiomă faptul că societatea informației are un impact profund asupra sistemului, social, politic și juridic. În mai puțin de o generație, revoluția informațională și introducerea calculatoarelor în fiecare aspect al societății a schimbat lumea. Anii '90 au adus schimbări dramatice în mediul internațional. Războiul Rece s-a sfârșit, tehnologia se dezvoltă rapid, comerțul și investițiile financiare transcend granițele statelor. Luate împreună, aceste tendințe de dezvoltare au creat multe oportunități pentru sporirea păcii și securității, însă, în același timp, apar noi tipuri de riscuri, pericole și amenințări, ce derivă dintr-o combinație a noilor forțe ale pieței globale și dezvoltarea inegală a omenirii: violența ia amploare, ecosistemele cedează sub influența industriei și a creșterii consumului, prăpastia dintre săraci și bogați se adâncește etc. Mai mult, pe măsura ce țările lumii interrelaționează mai profund unele cu celelalte, apare posibilitatea ca insecuritatea dintr-o țară să afecteze securitatea altor țări.

În Republica Moldova, de altfel ca și în alte republici ex-sovietice, tranziția democratică nu a contribuit la afirmarea independenței depline și a cadrului democratic necesar pentru

realizarea deplină a intereselor cetățenești. Deși, de jure, inițierea democratizării vieții sociale a oferit condiții pentru realizarea intereselor tuturor cetățenilor și afirmarea valorilor și instituțiilor democratice, în același timp a demonstrat ca marea parte a populației nu este în stare să facă față noilor provocări în domeniul securității. Procesul demarat a fost împiedicat de accesarea la putere a vechii nomenclaturi ca urmare a votului de blam dat de populație elitei reformatoare și iresponsabile, precum și a prevalării nostalgiei fata de trecut în atitudinea cetățenilor față de vectorul extern al orientării strategice - trăsături specifice ale perioadei de tranziție din Republica Moldova ce au marcat traiectoria dezvoltării sale de la 1991 încoace. Multiple dificultăți au însoțit efortul de modernizare a Republicii Moldova, susținut de guvernările ulterioare.

Pentru cercetarea în cauză, cele mai relevante subiecte de abordare științifică sunt: securitatea informațională și democratizarea societății. Or, la etapa actuală, sistemul securității informaționale a Republicii Moldova, parcurge o etapă dificilă de cristalizare și de instituționalizare a elementelor fundamentale.

Lipsa resurselor administrative, instabilitatea politică și economică, presiunea și imixtiunea unor actori internaționali în politica internă a statului, subminează capacitatea țării de a soluționa conflictul transnistrean, tergiversează foarte mult perspectivele de asociere a țării la procesele integraționiste europene.

O problemă serioasă, în cazul Republicii Moldova, constituie lipsa expertizării calificate în domeniul securității naționale. Potrivit cercetătorilor din Moldova, dar și a celor din străinătate, amenințările și vulnerabilitățile majore la adresa securității naționale a Republicii Moldova constau în slaba promovare a reformelor democratice, perpetuarea regimului separatist anticonstituțional de la Tiraspol și prezența armatei rusești în regiunea de est a țării. Autoritățile statului ar trebui să dea dovadă de o viziune clară și o poziție fermă prin adoptarea și implementarea unor politici, strategii și planuri coerente, elaborate în baza interesului național.

Noile legi în domeniul asigurării securității naționale a Republicii Moldova ar trebui să fie fundamentate științific, să contribuie la elaborarea concepțiilor și strategiilor coerente și în concordanță cu exigențele timpului. Tocmai cursul politic de integrare europeană și cooperarea Republicii Moldova cu NATO, poate să garanteze securitatea națională a statului, restructurând întregul sistem al securității naționale.

Or, prezența Republicii Moldova pe arena mondială fiind destul de modestă, țara noastră este un furnizor de insecuritate regională. Iată de ce securitatea națională a țării necesită o abordare pragmatică din partea actorilor statali dar și a societății civile. Atingerea unui nivel suficient al securității naționale, promovarea unui sistem de protecție a intereselor vitale ale personalității, societății și statului, capabil să îndepărteze pericolele și amenințările de natura

informationala care pândesc Moldova, va oferi posibilitatea continuării și a dezvoltării tendințelor pozitive în politică, societate sau în relațiile interstatale.

Republica Moldova, stat mic și într-o permanentă criză de resurse, amplasat într-o zonă tampon, trebuie să facă față numeroaselor provocări la adresa securității. Identificarea, elucidarea și abordarea amenințărilor și vulnerabilităților principale la adresa securității naționale a Republicii Moldova va contribui la realizarea reformei întregului sistem de securitate, printr-o implicare cât mai vastă a tuturor actorilor interesați care trebuie să dețină un rol important în reglementarea, supravegherea și controlul democratic asupra structurilor de securitate ale statului.

2. AMENINȚĂRI ȘI RISCURI LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Evoluțiile principalelor riscuri și amenințări la adresa securității naționale și angajamentele Republicii Moldova pentru consolidarea mediului general de stabilitate obligă autoritățile să amplifice rolul statului în calitate de generator de securitate. Intensificarea amenințărilor inclusiv din sfera informațională a Republicii Moldova, determină necesitatea analizei aprofundate a acestora. În comparație cu alte țări ex-sovietice, Republica Moldova nu are încă o strategie coerentă de securitate națională, de consolidare și dezvoltare a unui proces veritabil și stabil de democratizare a societății. Iar acest lucru creează un mediu de insecuritate în mai multe domenii strategice ale statului.

2.1. Structura amenințărilor la adresa securității naționale a Republicii Moldova

În prezent, trăim într-o societate în care cunoașterea și informația devin cele mai importante resurse strategice, asemenea capitalului în societatea industrială, care joacă un rol hotărâtor în dezvoltarea și prosperarea oricărei națiuni. După ce a devenit un stat independent, Republica Moldova trebuia să înfrunte mai multe provocări la adresa securității sale naționale și trebuia să depășească mai multe grupuri de factori de risc. Mai întâi era vorba de pericolul constituirii sau renașterii unor structuri cu caracter suprimatoriu-imperial și plasarea țării noastre în afara sistemelor universale de colaborare și securitate.

Generatoare de probleme este și existența unui mediu regional, nu într-un tot favorabil pentru Republica Moldova, marcat de o conjunctură economică foarte deprimată și de o zonă de instabilitate politică. În al doilea rând, persista pericolul menținerii și reactivării unor tensiuni cu caracter etnico-separatist ce pot genera conflicte, consideră cercetătorii [14], în cazul Republicii Moldova fiind vorba despre conflictul din partea stângă a Nistrului.

Au fost relevante tensiunile sociale interne ca urmare a dificultăților tranziției la economia de piață. În comparație cu alte state, tranziția Moldovei spre economia de piață, a fost una de durată, caracterizată prin perioade de crize și instabilitate. Ca urmare, decalajele economice dintre Republica Moldova și țările Europei Centrale s-au aprofundat. Tot aici putem menționa mentalitatea și deprinderile moștenite din epoca sovietică.

Referindu-ne la interesele naționale ale țării, constatăm existența mai multor pericole de natură politică, economică, socio-culturală, militară și informațională, care pun în sășii statalitatea țării într-un real pericol și târăgănează soluționarea problemelor ce țin de aceste interese. Realizarea intereselor naționale ale statului este nemijlocit legată de asigurarea condițiilor interne

și externe corespunzătoare pentru materializarea lor. Teritoriul Republicii Moldova este plasat în regiunea unde se ciocnesc interesele unor state mai mari și mai puternice, unde situația geopolitică s-a manifestat prin instabilitate, fiind agravată și de prezența forțelor militare staționate în mod ilegal, care nu se află sub controlul direct al conducerii țării, multiple tentative de presiuni politice, economice și militare asupra statului, reprezentând un pericol real pentru securitatea națională.

Iată de ce identificarea riscurilor și amenințărilor, ca și a provocărilor, sfidărilor și tensiunilor, rămâne o chestiune cu un grad înalt de actualitate, acest proces situându-se undeva, la granița dintre obiectiv și subiectiv.

Lumea trăiește profunde schimbări ce au impus abandonul ideii de război rece și crearea unui nou concept de securitate, adaptat la epoca actuală și la o nouă ordine internațională pe plan politic, economic și militar. Baza acestui concept poate fi rezumată în cuvintele: încredere mutuală, avantaj reciproc, egalitate și cooperare. În pofida faptului că amenințarea de-a lungul timpului a fost permanent prezentă în relațiile dintre oameni, că și-a perfecționat formele și metodele specifice, stând la baza cauzelor nenumăratelor stări conflictuale care au umbrit evoluția societății omenești, situația actuală impune căutarea unor soluții adecvate. Căci, denumită ca atare sau nu „amenințare”, fie că a fost exprimată prin cuvinte, fie prin acțiuni, aceasta întotdeauna a reprezentat un pericol potențial [5].

Amenințările la adresa securității sunt diferite ca intensitate, durată, probabilitate de producere, natură (economică, militară, politică, socială, culturală etc.) și formă de acțiune (latentă). Indiferent cărui tip aparține, amenințarea rămâne un factor destabilizator al mediului de securitate. De aceea, ele se cer cunoscute, analizate de către cei care au ca atribuții la gestionarea unui domeniu sau altul de activitate umană și, desigur, intervenție eficace, atât pentru prevenirea lor (în sensul gestionării lor oportune), cât și atunci când pericolul manifestării acesteia devine iminent.

În general, amenințările la adresa securității, din cauze variate, pot deveni unele dintre cele mai active și mai puternice, atât în funcție de vulnerabilitățile proprii unui mediu de securitate sau altul, cât și datorită unor factori aleatori (conjunctura internă, regională sau internațională favorabilă manifestării și intensificării lor, modificări ale raporturilor de forțe regionale sau internaționale, intensificarea fluxurilor migrației populației într-un sens sau altul etc.). Prin urmare, frecvența de apariție și de manifestare, precum și intensitatea lor este diferită de la o perioadă de timp la alta. Toate tipurile de amenințări la adresa securității sunt interdependente și complementare, atât sub aspectul efectelor lor nefavorabile, cât și a măsurilor de combatere.

Gr. Alexandrescu precizează că, în general, politologii, analiștii și teoreticienii din diferite domenii au tendința să ofere aceeași valoare termenilor pericol, risc, amenințare, vulnerabilitate, considerându-le sinonime [5]. Termenul de „vulnerabilitate” este definit ca „parte slabă a cuiva, punct sensibil, punct nevralgic iar cel de „risc”, ca pericol eventual, mai mult sau mai puțin previzibil, posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă.

Aceste explicații scot în evidența caracteristici importante privind sursa declanșatoare a amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților: amenințarea este provocată de cineva sau ceva din exterior care manifestă intenții ostile față de cel pe care îl țintește, vulnerabilitatea provine din interior, din structura, starea de fapt a celui vizat, iar riscul se referă la o posibilitate eventuală ca o amenințare sau o vulnerabilitate să aibă loc într-un viitor previzibil [5].

Pornind de la accepțiunea generală, definiția amenințării de sorginte politico-militară necesită unele precizări. Fie că se referă la lezarea drepturilor fundamentale ale statelor sau sistemelor de securitate, percepția transpunerii în fapte a obiectivelor amenințării rămâne aceeași, încadrând-o în rândul pericolelor virtuale.

Ele întotdeauna determină apariția unor replici, necesare contracarării efectelor amenințării. Situația devine gravă când acestea sunt supradimensionate. Poate fi inițiată o reacție în lanț, greu de controlat, în care binomul newtonian „acțiune-reacțiune” se poate multiplica până la distrugerea sistemului care l-a generat. Această atitudine poate fi mai des generată de amenințările asimetrice, concept care se uzitează destul de des în literatura de specialitate actuală. Dicționarele atestă amenințarea ca „reieșită din posibilitatea de a întrebuița mijloace sau metode diferite pentru a lovi sau neutraliza punctele forte ale unui adversar exploatănd slăbiciunile sale în scopul de a obține un rezultat disproporționat”. La fel de des întâlnim și noțiuni ca: „amenințare cu forță” (acțiunea prin care un stat sau mai multe state săvârșesc acte politice, economice, militare sau de altă natură, cu scopul de a impune altui stat sau altor state să renunțe la deplina exercitare a drepturilor și atributelor suverane) sau „amenințarea militară externă”, pe care analiștii o înțeleg ca fiind amenințarea ce privește securitatea pe plan militar și a cărei sursă se situează în afara frontierelor naționale [39]. Ea poate să aibă ca origine revendicări teritoriale, o ingerință în problemele interne ale unei țări, prezența unor focare de conflict armat îndeosebi aproape de frontierele unui stat sau de cele ale aliaților săi sau desfășurarea și amplificarea puterii grupărilor de forțe susceptibile de a bulversa echilibrul de forțe existent în zonă.

Există vulnerabilități sociale, economice, politice, psihosociale, culturale, informaționale, militare, de mediu (ecologice) etc. Ele diferă ca intensitate și durată de manifestare, în funcție de o serie de factori de natură internă și externă.

Mass-media și lucrările de specialitate prezintă cu lux de amănunte și analizează sursele de instabilitate de natură politică. Nu toate dezbaterile de caz sau comentariile reprezintă amenințări reale. Dacă vulnerabilitățile unui sistem de securitate, fie el național sau internațional sunt destul de concrete, amenințările sunt mult mai greu de identificat și definit în contextul politicii internaționale actuale.

Majoritatea amenințărilor politice sunt îndreptate împotriva ordinii de drept dintr-un stat sau a statutului unui organism internațional. Aceasta se poate realiza prin: presiuni asupra organelor de decizie în favoarea unei anumite politici; răsturnarea guvernului dintr-un stat sau a organelor de conducere colectivă ale unui organism internațional; favorizarea și impunerea secesionismului; distrugerea structurii politice; izolarea politică; suspendarea sau excluderea din structurile de securitate, desființarea organismului de securitate ș.a.

Amenințările la adresa identității naționale implică încercările unui stat „mamă” de a întări identitățile similare etno-culturale de pe teritoriul statelor vizate pentru a ieși din contextul național specific acestora. Scopul propus ar putea fi: sporirea dificultăților guvernului statului-țintă de a governa; federalizarea împotriva voinței naționale; încurajarea secesionismului; pregătirea terenului pentru anexarea de către statul vecin a unor teritorii.

Amenințările politice pot avea caracter ideologic sau național și pot fi intenționale și structurale. Din categoria amenințărilor intenționale se disting:

- generate de natura regimului politic (dictatorial, fundamentalist);
- nerecunoașterea diplomatică a statului respectiv;
- intervențiile politice din partea unui stat în afacerile interne ale altui stat;
- propaganda ostilă;
- sprijinul multilateral acordat unor grupări politice antistatale;
- crearea de grupări interne, ostile statului național;
- suspendarea sau excluderea din diferite organisme de securitate;
- influențarea elaborării unor recomandări și rezoluții ale unor organisme internaționale defavorabile pentru statul vizat [65, p. 105]

Amenințările structurale derivă din evoluția sistemului social global în care anumite entități pot deveni anacronice în ansamblul relațiilor bilaterale. Ele apar atunci când principiile organizatoare ale două state se contrazic între ele, într-un context în care nu-și pot ignora existența reciprocă. Amenințările structurale pot avea la bază unele incompatibilități dintre diferite structuri supranaționale și statele din compunerea acestora. Integrarea în anumite structuri de securitate comportă riscuri de genul:

- transferul de prerogative naționale către structura integratoare; situație care poate fi percepută ca o pierdere de suveranitate;

- impunerea unui sistem de norme comune, nu întotdeauna compatibil cu cel specific național;
- crearea de instituții destinate legăturii cu organisme supra-naționale, care funcționează după norme nearmonizate cu legislația statelor pe teritoriul cărora ființează.

La nivelul relațiilor dintre state, amenințările de ordin structural pot viza:

- cosuveranitatea asupra unor teritorii;
- subordonarea unor partide organizate pe criterii etnice de pe teritoriul altor state;
- extrateritorialitatea legislativă

Gama amenințărilor de natură politică se completează permanent cu noi forme și tehnici. Dar starea de stabilitate politică, caracterizată de o participare politică competitivă și legiferată, sistemele deschise de recrutare a aparatului executiv și independența puterilor din stat, reduce substanțial punctele vulnerabile asupra cărora se pot direcționa amenințările. În felul acesta, statul devine credibil, fapt ce atrage interesul și investițiile străine, ca sursă de dezvoltare economică. Prin pericol pentru securitatea națională a țării se subînțelege intenția forțelor ostile, manifestată sub orice formă, sau factorul de ordin ecologic, tehnic și de altă natură, a căror realizare sau influență poate constitui o amenințare pentru persoană, societate și stat. Pericolul reprezintă o primejdie, un posibil eveniment cu urmări grave. Astfel, vulnerabilitatea constituie punctul slab, sensibil al cuiva sau a ceva.

O altă latură ce trebuie analizată în cadrul unei societăți este reprezentată de mass-media. Acest compartiment utilizează informația sub forma mesajului indus sau transmis direct asupra individului. În conformitate cu aprecierile teoreticienilor din țară și de peste hotare, se poate ajunge la agresiune informațională. Aceasta se manifestă prin acapararea structurilor principale ale sistemului informațional intern, crearea și întreținerea, cu și din exterior, a unei imagini deformată asupra politicii și situației interne din statul vizat prin intoxicarea informațională a opiniei publice interne. Prin aceste acțiuni se urmărește: destabilizarea internă, declanșarea unor confruntări interne pe motive diverse (religioase, etnice, economice ș.a.), care să justifice o eventuală intervenție militară din exterior; stimularea acțiunilor destabilizatoare ale unor grupări extremiste interne; demobilizarea cetățenilor; diminuarea încrederii cetățenilor în capacitatea instituțiilor statului respectiv de a rezolva problemele complexe cu care se confruntă societatea.

De menționat, că amenințările la adresa securității informaționale sunt dependente de factorul uman, cu întregul subiectivism, așa cum recunosc experții, și incertitudine pe care le implică.

Importanța deosebită acordată în SUA asigurării condițiilor pentru circuitul liber și protejat al informațiilor a determinat elaborarea unei Strategii Naționale de Securizare a Cyberspace-ului. Prin aceasta sunt stabilite cinci priorități naționale pentru realizarea scopului propus:

- un sistem de răspuns în caz de perturbare a traficului informațiilor;
- un program național de reducere a vulnerabilităților și amenințărilor în acest spațiu;
- un program național de pregătire în domeniul protecției spațiului cibernetic;
- securizarea comunicațiilor guvernamentale;
- cooperarea internațională în domeniul protejării spațiului.

Este evident că în anii care vor urma, importanța spațiului cibernetic va determina conștientizarea protecției lui nu numai de către guverne, dar și de către firme private și persoane particulare. Aceasta va conduce la asocierea utilizatorilor în scopul reducerii vulnerabilităților combaterii și eradicării amenințărilor îndreptate împotriva spațiului cibernetic.

Amenințările, atunci când se transformă în atacuri, pot avea efecte greu de imaginat asupra grupurilor sociale. Amenințările prezentului la adresa securității diferă în mod esențial de cele care înveninau relațiile internaționale acum câteva decenii. Ele nu se mai adresează în mod direct și brutal statelor aflate de partea cealaltă a Zidului Berlinului sau de demarcația economică „Nord - Sud”. Acum, amenințările au o natură mult mai complexă. Situația existentă impune folosirea de tehnici noi de contracarare adecvate circumstanțelor concrete. Destinul fiecărei națiuni, oricum, depinde de o multitudine de factori, este interdependent, fapt ce oferă șansa unor oportunități reciproce de progres și prosperitate economico-socială. Lumea de azi ne determină tot mai mult să ținem seama de faptul că nu putem să ne asigurăm securitatea, ca stare obligatorie pentru progres și prosperitate, fără de cel de lângă noi și în nici un caz împotriva acestuia. Depindem tot mai mult unii de alții, avem nevoie de solidarități împărtășite pentru a combate amenințările la adresa viitorului nostru.

O serie de probleme politice, economice, de securitate și culturale pot fi mult mai bine abordate și rezolvate într-un cadru relativ omogen, unde există o anumită coeziune și o experiența comună de dezvoltare.

Agresiunile informaționale vizează în mod deosebit ansamblul societății. Ele răspund condițiilor prefigurate de Simion Boncu: „Riscul la adresa securității naționale implică prezența unor factori activi sau potențiali care pot afecta securitatea unui stat”. Agresiunea informațională „produce schimbări majore în funcționarea sistemului politic, în organizarea socială și colectivă, slăbirea instituțiilor de autoritate și a altor forțe” [11].

Relațiile conflictuale (război, criza) au componente militare, tehnologice, economice, politice, sociale și morale. Acțiunile specifice de ordin informațional, care traversează aceste domenii, pot fi foarte eficiente prin convergența și sinergia rezultată.

Factorii de risc politic la adresa securității naționale trebuie căutați atât în interiorul sau exteriorul țării, cât și în planuri diferite (social sau natural, material ori spiritual, politic,

economic, militar, informațional, ecologic etc.). De reținut doar, la nivelul general, un număr de fenomene generatoare de preocupări sau pericole:

- dependența accentuată de unele resurse vitale greu accesibile;
- tendințele negative persistente în plan demografic și migrația masivă;
- nivelul ridicat al stării de insecuritate socială;
- proporția redusă și rolul insuficient al clasei de mijloc în organizarea vieții economico-sociale;
- fragilitatea spiritului civic și a solidarității civice;
- infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată;
- starea precară și eficiența redusă a sistemului de asigurare a sănătății populației;
- carențele organizatorice și dificultățile de adaptare a sistemului de învățământ la cerințele societății;
- organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză;
- angajarea insuficientă a societății civile în dezbateră și soluționarea problemelor de securitate.

Concomitent cu cele tradiționale apar și amenințări noi, necunoscute anterior, provocări care amenință stabilitatea, securitatea națională și politică. Se intensifică amenințările din sfera informațională, în rezultatul elaborării de către unele țări a conceptelor de război informațional, care presupune influență asupra sferelor informaționale a altor țări. Asemenea riscuri se referă la posibile perturbări în funcționarea sistemelor de informații și de telecomunicații, precum și securitatea păstrării resurselor informaționale, obținerea accesului neautorizat la acestea.

Printre *pericolele* principale pentru securitatea națională se înscriu:

- agresiunea directă și revendicările teritoriale ale altor state;
- conflictele locale sau regionale în apropierea nemijlocită a frontierelor Republicii Moldova, inclusiv cele ce țin de relațiile nereglementate dintre diferite state din regiune;
- transportarea necontrolată a armamentului, precum și a componentelor armelor nucleare, bacteriologice și chimice pe teritoriul RM și în apropierea nemijlocită a frontierelor ei;
- acțiunile îndreptate spre schimbarea prin violență a orânduirii constituționale, subminarea sau lichidarea suveranității, independenței și suveranității teritoriale a republicii;
- acțiunile îndreptate spre tensionarea situației sociale și provocarea conflictelor sociale;
- terorismul, crima organizată, traficul de droguri, imigrația ilegală,
- acțiunile având drept scop lezarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor;

Analizând riscurile care amenință securitatea politică a Republicii Moldova, observăm că acestea sunt printre cele mai variabile. Factorul politic este cel mai incert și determină definirea intereselor naționale. Astfel, situația politică din Republica Moldova în

perioada anilor 1991-2015 a fost determinată de confruntările elitelor politice, campaniile electorale, formarea blocurilor și alințelor politice.

De multe ori, subiecții acestor confruntări au urmarit obținerea puterii politice sau obținerea unui grad de influență cât mai mare asupra acesteia pentru rezolvarea problemelor de ordin personal. Ca apogeu a acestor confruntări, putem evoca criza parlamentară din anii 2009-2010, ce a condiționat fragilitatea și vulnerabilitatea întregului organism statal.

Astfel, analiștii identifică următoarele riscuri *politice* ale securității care diminuează afirmarea statalității Republicii Moldova: instabilitatea politică, în sensul că aproape fiecare schimbare de guvern a fost însoțită de o deviere spre stânga a mesajului reformator intern și de o orientare către Moscova a celui extern; lipsa consensului politic asupra problemelor majore ale Republicii Moldova; proliferarea intereselor de grup și nedefinirea clară a interesului național; politici de secesiune teritorială; ruina spațiului spiritual unic, stimulând dezintegrarea economică și diferențierea socială, fapt ce provoacă creșterea tensiunilor în relațiile dintre regiuni și centru, creând o amenințare reală la adresa orânduirii republicane [28].

Gama amenințărilor de natură politică s-a completat permanent cu noi forme și tehnici. Dar, înainte de toate, starea de stabilitate politică caracterizată de o participare politică competitivă și legiferată, sisteme deschise de recrutare a aparatului executiv și independență a puterilor din stat reduce substanțial punctele vulnerabile asupra cărora se pot direcționa amenințările. În felul acesta, statul devine credibil, fapt ce atrage interesul și investițiile străine, ca sursă de dezvoltare economică. Precum s-a menționat, într-un anumit mod vor evolua factorii de risc la adresa securității naționale, dacă Republica Moldova va accede în structurile de securitate europene și euro-atlantice, după cu totul alte coordonate și dacă se va bloca accesul în aceste structuri. Este greu de imaginat cum vor evolua riscurile asupra securității țării noastre în condițiile neintegrării și rămânerii în „zona gri” [33].

Însă, indiferent de situațiile prefigurate în cadrul acestui studiu, este cert că la etapa actuală au crescut și continuă să crească riscurile și pericolele de natură internă, care le potențează alarmant pe cele externe. Pericolele și amenințările la adresa securității naționale constituie, în majoritatea lor, consecințe directe sau indirecte ale destrămării URSS, însă apreciem că tabloul surselor de insecuritate se supune unei dinamici proprii, în care rolul esențial revine includerii Moldovei în una din schemele de securitate viabile în contextul procesului de integrare europeană. Republica Moldova întârzie cu reacțiile la acele oportunități pe care ni le oferă configurația geopolitică a Europei. Astfel, sunt trei principii de bază care pot reduce amenințările de securitate în cazul statelor slabe, cum este Republica Moldova, și anume: democrația, buna guvernare și supremația legii.

În comparație cu succesele altor țări ex-socialiste (spre exemplu țările Baltice și România), Republica Moldova nu are încă o strategie coerentă de securitate națională, de consolidare și dezvoltare a unui proces veritabil și stabil de democratizare. Un lucru este cert că cele mai multe din pericolele existente astăzi trebuie căutate în organizarea șubredă a instituțiilor de stat, în corupția și abuzul de putere, în instituțiile slabe și în responsabilitatea limitată a oficialilor pentru obligațiile lor, ceea ce erodează calitatea administrării în stat și alimentează insecuritatea individuală și regională. Aceasta realitate obligă autoritățile Republicii Moldova să perfecționeze cadrul legislativ, să implementeze unele practici, procedee și mecanisme mai performante în acest domeniu.

Componentele politice, sociale și economice, conform cercetătorului Barry Buzan [18], sunt apreciate ca fiind sursele principale ale „riscurilor” interne; departajarea între amenințările interne și cele externe se menține în logica și practica analiștilor, care o consideră relevantă cu toate că acordă insuficientă atenție rețelelor de interacțiuni care transcend economiile centrate pe necesitățile națiunilor. De aceea, principalele surse interne ale pericolelor sunt următoarele:

- a) imperfecțiunea bazei normative ce reglementează organizarea și funcționarea sistemului complex unic de protecție a informației în Republica Moldova, inclusiv subsistemele de protecție tehnică și criptografică a informației;
- b) activitatea ilegală a unor grupuri și persoane, orientată spre obținerea nesancționată a accesului la informație;
- c) coordonarea insuficientă a activității, delimitarea neclară a autorităților organelor administrației publice ce țin de elaborarea și realizarea politicii unice de stat în vederea asigurării securității naționale a Republicii Moldova;
- d) finanțarea bugetară necorespunzătoare a activităților ce țin de securitate națională în Republica Moldova [21, p.71].

Definirea riscurilor, amenințărilor și incertitudinilor este, în primul rând, o problemă de percepție. Amenințările actuale nu pot fi sesizate în totalitate, întrucât unele dintre acestea, apreciate a fi dominante în cadrul percepției, pot fi ne semnificative în realitate. În al doilea rând, este necesară departajarea între amenințări care pot aduce atingeri grave securității naționale a statului și cele care sunt din familia cotidiană a incertitudinilor, proprii competițiilor economice.

Prin *pericol* pentru securitatea națională, se are în vedere intenția, acțiunea (inacțiunea) manifestată real sau potențial, sau factorul cu caracter politic sau de alt gen, realizarea sau dezvoltarea căruia contravine intereselor de bază a persoanei, societății și statului [113, p. 83].

Potrivit unei analize generalizate, pericolele se clasifică în:

- a) pericolele de lezare a drepturilor constituționale și libertății persoanelor și cetățenilor;

b) pericole pentru dezvoltarea societății informaționale naționale, informatizării, pentru satisfacerea cererii de produse din sfera informațională pe piața internă și străină;

Pericole pentru securitatea și utilizarea eficientă a resurselor care lezează drepturile constituționale și libertății persoanelor și cetățenilor sînt următoarele:

- a) adoptarea actelor normative care lezează drepturile constituționale și libertatea persoanelor și cetățenilor;
- b) imperfecțiunea bazei normative în vigoare ce reglementează relațiile în domeniul securității naționale;
- c) neîndeplinirea de către autorități, organizații și cetățeni a cerințelor legislației în vigoare ce reglementează relațiile în domeniul asigurării securității naționale;
- d) acțiunile ilegale ale reprezentanților corupți ai administrației publice sau ai structurilor criminale care încalcă drepturile constituționale ale cetățenilor;
- e) manipularea informației (dezinformarea, tănuirea sau falsificarea informației).

Esența structurală a amenințărilor și a riscurilor nu se manifestă de sine stătător. Funcția securității unui stat răspunde mai curînd la o evaluare a acestui cuplu care conditionează, în ultimă instanță, efectivitatea sa. Specialiștii în domeniu constată că pericolele și riscurile se dezvoltă într-o conexiune paradoxală între interdependență și haos, sporind astfel complexitatea reacției și prezervării stabilității în fața acestora.

Politica Republicii Moldova în domeniul asigurării securității naționale se bazează pe următoarele principii de bază:

- a) legalitatea;
- b) delimitarea împuternicirilor organelor care asigură securitatea națională;
- c) asigurarea securității naționale fără a prejudicia interesele individului, societății;

Politica de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova determină direcțiile de bază a activității autorităților administrației publice, obligațiile și responsabilitățile acestora în protejarea intereselor naționale, în limitele competențelor ce le revin și direcțiilor de activitate, și se bazează pe respectarea echilibrului intereselor individului, societății și ale statului în domeniul vizat. În cadrul exercitării funcțiilor de asigurare a securității naționale, statul efectuează analiza și prognozarea detaliată și obiectivă a pericolelor securității naționale a Republicii Moldova, elaborează măsuri, metode și mecanisme de asigurare a securității naționale.

Pe teritoriul Republicii Moldova, se impune promovarea unei politici protecționiste necesare în privința producătorilor naționali de mijloace de informatizare și protejare a informației, întreprinde măsuri de protejare a pieței interne de pătrunderea unor mijloace de informatizare, produse informaționale și mijloace de proastă calitate de protejare a informației.

Una din direcțiile principale a politicii de stat în domeniul asigurării securității naționale este asigurarea juridică, în cadrul căreia se elaborează și se perfecționează cadrul normativ ce reglementează raporturile în domeniul vizat. În acest context, elaborarea și perfecționarea cadrului normativ presupune evaluarea eficienței aplicării actelor legislative și normative în vigoare din domeniul asigurării securității naționale și elaborarea programului de perfecționare a lor.

Tezele politicii de stat în domeniul securității naționale, sunt următoarele: statul formează baza legislativă, care reglementează drepturile, responsabilitățile tuturor subiecților, care acționează respectivă; statul definește mecanisme, care vor proteja concomitent societatea de informații incorecte, care este transmisă prin mijloacele mass-media; statul realizează controlul asupra creării și utilizării mijloacelor de protecție a informației prin impunerea certificării lor și licențierii activității în domeniul protecției informației; statul realizează politica protecționistă în vederea susținerii activității producătorilor autohtoni a mijloacelor de informatizare și a mijloacelor de protecție a informației și realizează măsuri în vederea prevenirii pătrunderii pe piața internă a produselor informatice necalitative; statul ar trebui să creeze un program unic în domeniul securității informaționale, care va împreuna eforturile organizațiilor de stat și a structurilor comerciale în vederea creării unui sistem unic de protecție a informației în țară [73].

Sursele pericolelor pentru securitatea națională a Republicii Moldova se divizează în surse externe și surse interne [136]. Principalele surse externe ale pericolelor, după Concepția Securității Naționale, sunt următoarele:

- a) ciber-criminalitatea transnațională, activitatea structurilor criminale internaționale, a unor grupuri sau persoane, orientată spre obținerea accesului nesancționat la resurse de informație;
- b) activitatea ilegală a organizațiilor teroriste și extremiste internaționale, interesul acestora față de posedarea și utilizarea „armei informaționale”;
- c) activitatea structurilor internaționale politice, economice, militare, de spionaj și a serviciilor speciale, orientată spre efectuarea controlului asupra spațiului cibernetic global și obținerea nesancționată a informației;
- d) avansarea tehnologică a marilor puteri mondiale, întărirea concurenței mondiale pentru deținerea celor mai importante tehnologii și resurse;
- e) elaborarea de către un șir de state a conceptului de „războaie informaționale”, care presupune crearea unor mijloace eficiente de influență asupra mediului informațional al altor state.

Considerăm că odată cu obținerea de către Republica Moldova a statutului de membru cu drepturi depline al UE, țara ar dobândi nu doar garanția securității și stabilității, dar și noi responsabilități și misiuni care decurg din acestea. În primul rând, se impune extinderea

preocupărilor în domeniul securității, de la rezolvarea problemelor preponderent naționale, la cele de sorginte regională și universală.

2.2. Impactul factorilor interni asupra securității naționale a Republicii Moldova

Pentru Republica Moldova, precum și pentru majoritatea țărilor est-europene, calea spre o societate deschisă și o economie competitivă, mai ales din perspectiva de democratizare, s-a arătat a fi puternic dependentă de riscurile și amenințările de securitate. Funcționalitatea sistemului național de securitate este condiționată de influența unui șir de factori externi și interni. Problemele din acest domeniu, ocupă un loc important, chiar central, în politica oricărui stat.

Schimbările intervenite în orientările valorice și acțiunile indivizilor în spațiul social al Moldovei au fost determinate în mare parte de procesele de migrație ale populației. În acest context, ajungem la concluzia că securitatea internă depinde în mod direct de abilitatea statului de a-și îndeplini eficient rolul de garant al suveranității și bunăstării și de a preveni instabilitatea. Căci, cu cât statul este mai vulnerabil din interior, cu atât sunt mai mari amenințările din exterior. Precum am menționat anterior, analiza factorilor de risc, trebuie să pornească de fiecare dată de la faptul că în anumite condiții, aceștia se pot transforma în pericole iminente, veritabile amenințări, sau chiar agresiuni. Creșterea sau descreșterea importanței fiecăruia va depinde de un complex de factori externi, în special de evoluția situației geopolitice a Republicii Moldova, unde interesele marilor puteri, privind această zonă și sistemul de securitate europeană, vor fi determinante. Astfel, există un șir de factori interni și externi, care se pot îmbina și completa unii pe alții. Drept rezultat aceștia pot amenința interesele naționale ale Republicii Moldova. Analizând dimensiunea socială a securității naționale, iese în evidență faptul că nivelul moral și spiritual al populației este în mare măsură interdependent de nivelul de trai al acesteia, unde sărăcia este apreciată ca principală temere [46, p. 37]

În general, categoria de amenințări și riscuri ce se exercită sau se pot exercita asupra securității Republicii Moldova, îmbracă forme complexe. Analizându-le pe cele care se manifestă la această dată și pot evolua în viitorul apropiat, în mod direct sau indirect, concluzionăm că ele sunt de natură internă, externă sau combinată. De la Declarația sa de independență din 1991, Republica Moldova s-a confruntat de la bun început cu mai multe provocări la adresa securității sale naționale și, implicit, a celei informaționale. Astfel, potrivit lui A. Burian, această situație influențează negativ participarea populației la alegeri și împiedică funcționarea sistemului democratic din țară [15].

Pornind de la premisa că securitatea statelor mici poate fi evaluată în două aspecte: a) este vorba de perspectiva internă a statului, unde acțiunile proprii ale statelor mici pot avea un impact considerabil asupra destinului lor; b) securitatea statului mic este determinată de factorii externi, unde politicile puterilor mari sunt considerate ca fiind determinante pentru destinul acestora, putem concluziona că în cazul Republicii Moldova, ambele perspective determină soarta actuală a statului. Principalii factori majori de risc interni care trebuie luați în considerație la momentul actual în vederea asigurării securității naționale sunt următorii:

- instabilitatea politică și socială;
- polarizarea și fragmentarea societății cu privire la definirea clară a vectorului de orientare social-politică și economică a Republicii Moldova;
- existența, pe teritoriul din stânga Nistrului al Republicii Moldova, a unei structuri pseudostatale;
- imperfecțiunea cadrului legislativ ce determină locul și rolul serviciilor de informații în sistemul de securitate al statului;
- încrederea scăzută a cetățenilor în instituțiile statului.
- criza spiritual-patriotică din societate;
- exodul masiv al forței de muncă [106, p. 57].

Potrivit cercetătorului român C. Moștoflei, drept pericole interne pentru securitatea națională se consideră:

- acțiunile îndreptate spre schimbarea prin violență a orânduirii constituționale, subminarea sau lichidarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării;
- acțiunile îndreptate spre subminarea sau lichidarea potențialului economic, tehnico-științific și defensiv al țării, precum și crearea situațiilor de pericol ecologic;
- acțiunile îndreptate spre tensionarea situației sociale și provocarea conflictelor sociale;
- terorismul, crima organizată, traficul de droguri, imigrația ilegală;
- acțiunile având drept scop lezarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor;
- transportarea necontrolată a armamentului, precum și a componentelor armelor nucleare, bacteriologice și chimice în apropierea nemijlocită a frontierelor [106, p. 57].

Din sugestiile expertului rezultă că principalii factori de risc interni de natură politică, socială și militară care trebuie luați în considerație la momentul actual în vederea asigurării securității informaționale sunt următorii:

- instabilitatea politică și socială;
- criza spiritual-patriotică în societate;
- dependența unilaterală de furnizorii resurselor energetice;
- manifestările extremiste, separatiste;
- prezența pe teritoriul republicii a trupelor militare străine;

- insuficiențele cadrului legislativ aflat în proces de modificare și de adaptare în conformitate cu cerințele societății-democratice;
- traficul de armament și muniții
- acțiunile de tip terorist.

Importanța acestor factori, ca urmare a vulnerabilității interne, cauzate inevitabil de procesul de tranziție pentru Republica Moldova, este indiscutabilă din motivul că pericolul subversiunii interne tinde să capete superioritate asupra unei eventuale agresiuni externe. Unul din factorii ce afectează grav securitatea națională este existența regiunilor cu tendință separatistă (raioanele de Est ale Republicii Moldova), unde de fapt statul nu-și exercită suveranitatea. Acest factor este determinat de existența conflictului din raioanele de Est ale Republicii Moldova. Existența formațiunilor militare ilegale ale așa zisei rmn, pregătite și bine înzestrate, organizate după modelul clasic al forțelor armate rusești, prezența ilegală a trupelor străine în raioanele din stânga Nistrului, precum și tergiversarea de către Rusia a retragerii unităților sale militare de pe teritoriul țării, proliferarea necontrolată a armamentului și a munițiilor, în special în aceste raioane, creșterea criminalității ca rezultat, lansarea producerii proprii de armament și a tehnicii militare în rmn, ce contribuie la perfecționarea înzestrării formațiunilor militare ilegale, activitatea în aceste raioane a așa numitei cazăcimi, atât a celei locale, cât și a celei străine, susținerea economică, politică, militară tacită a rmn de către unele personalități oficiale și grupări politice ruse, - toate acestea continuă să plaseze Republica Moldova în fața riscurilor și amenințărilor. Separatismul politic și teritorial a rămas obstacolul principal pentru procesul consolidării statale și a reintegrării societății moldovenești [136].

Despre același lucru scrie și I. Stăvilă, indicând că susținerea militară, financiară și politică acordată „rmn” în timpul ultimelor două decenii de către Federația Rusă, a consolidat potențialul militar al forțelor separatiste, care a devenit astăzi mai mare decât al Forțelor Armate ale Republicii Moldova [139, p. 111].

Prin urmare, conflictul transnistrean reprezintă o amenințare reală la adresa securității naționale a Republicii Moldova nu numai din punct de vedere militar, dar și politic, economic, social și informațional. Astfel, structurând riscurile și amenințările la adresa securității Republicii Moldova, constatăm că conflictul transnistrean trece ca un fir roșu prin lista pericolelor menționate, atât în acordurile internaționale, cât și în actele legislative interioare cu tematica securității naționale.

Amenințările în sfera politică au aspecte cu caracter extern și intern. În principiu, ele sunt îndreptate spre subminarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova. Desigur, nu este vorba de o agresiune directă din partea vreunui stat, însă acțiuni cu caracter destabilizator pentru expansiunea intereselor geopolitice ce se întreprind de către

puterile cointeresate. În această listă pot fi incluse Rusia, care adeseori utilizează tactica standardelor duble în relațiile bilaterale cu Republica Moldova [61].

În calitate de prim pericol la acest capitol, pentru Moldova, stă problema separatismului politic (așa-numita republica moldovenească nistreană) și etnic (Unitatea Teritorial Administrativă Gagauz-Yeri) care a anunțat despre organizarea unui referendum privind orientarea externă a țării. Prin urmare, adeseori, alimentat din exterior cât și în plan intern prezintă pericol egoismul etnic, etnocentrismul și șovinismul, care frecvent concresec în cadrul activităților anticonstituționale, provoacă ură interetnică, creează condiții pentru separatism etnic și politic.

Prin urmare, trebuie de conștientizat faptul că Republica Moldova are nevoie de un sistem de securitate națională bazat pe un cadru instituțional definit cu claritate prin acte normative relevante și pe un personal de înaltă calificare, ce va funcționa în conformitate cu legislația în vigoare. Acest cadru instituțional îl constituie sectorul securității naționale al Republicii Moldova, responsabil de realizarea obiectivului securității naționale.

Vulnerabilitatea socială, precum și instabilitatea politică rămân cele mai mari amenințări interne la adresa securității Republicii Moldova. Potrivit lui V. Ungureanu, erorile din fazele incipiente ale reformelor democratice au slăbit instituțiile ocrotirii normelor de drept, au alterat controlul public asupra evoluțiilor politice interne, provocând un declin constant de încredere al cetățenilor în stat, dar și în posibilitatea rezolvării dilemelor de securitate ale Republicii Moldova și au redus din eficiența soluțiilor de securitate [159, p. 349].

În societățile cu o tradiție democratică îndelungată, cu o puternică societate civilă, securitatea statului pornește de la cea a individului. De aceea, securitatea informațională poate fi amenințată în cazul în care instituțiile statului nu reușesc să asigure protecția cetățeanului, iar problemele precum șomajul, sărăcia sau lipsa unor resurse naturale devin de o importanță majoră pentru securitatea unui stat.

Riscurile perioadei actuale se caracterizează printr-o mare diversitate și prin creșterea ponderii amenințărilor interne față de cele externe, a riscurilor “neconvenționale”, față de cele “convenționale”, a riscurilor indirecte față de cele directe. Contextul geo-strategic nou, noul cadru economic și ideologic al securității statelor central și est-europene în perioada ulterioară “războiului rece” a determinat o situație complexă de confruntare cu riscuri decurgând din exploatarea în sens distructiv a diferențelor de natură religioasă și etnică, generatoare de conflicte [31].

Aceste riscuri de insecuritate sunt deosebit de complexe și se întrepătrund de cele mai multe ori, precum înseși legăturile din diferitele domenii între actorii sistemului internațional, căruia li se conferă una dintre cele mai actuale trăsături ale sale - incertitudinea. De aceea,

analiza riscurilor și amenințărilor la adresa securității informaționale, cu scopul evident de a dezvolta strategii de securitate care să le adreseze răspunsuri credibile, se înscrie în demersul firesc de a concepe mecanisme cât mai eficiente de asigurare contra incertitudinii.

Potrivit cercetătorilor în domeniu, caracterul interdependent și transfrontalier al acestor noi sau nou-conștientizate surse de risc, reclamă armonizarea strategiilor de securitate care li se adresează, deci, cooperare în gestionarea lor. Cooperare, atât internațională, cât și interdisciplinară, confruntarea cu problemele de risc și securitate [130, p. 114].

Deci, sursele de risc nu sunt independente, ci intercondiționate. Ele se influențează reciproc, rezultând o diversitate de scenarii posibile. Deoarece riscul nu reprezintă numai o stare de lucruri ci este și un produs mental, este importantă percepția riscului. Din acest punct de vedere este iminentă necesitatea sensibilizării opiniei publice, societății în general și diferitelor ei segmente, a celui politic în special, cu privire la aceste probleme, acționând pentru formarea unei culturi de securitate. Această problemă se află în concordanță cu tendința actuală de a concepe securitatea nu doar în termenii securității statului, ci, în mod explicit, și în termenii securității oamenilor, ca grupuri sau indivizi.

Încercarea de a lista principalele riscuri de insecuritate caracteristice zonei careia îi aparținem poate reprezenta un pas în direcția formării acestei adevărate culturi pentru securitate, pentru siguranță. Trecând în revistă interesele naționale ale țării, constatăm existența unei multitudini de riscuri politice, economice, social-culturale, informaționale care pun însăși statalitatea țării într-un pericol important și târăgănarea soluționării problemelor ce țin de aceste interese, se sincronizează cu pericolul dispariției ei ca stat sau al independenței fictive.

Realizarea intereselor naționale ale statului sunt nemijlocit legate de asigurarea condițiilor interne și externe corespunzătoare pentru materializarea lor. Teritoriul Republicii Moldova este plasat în regiunea unde se ciocnesc interesele unor state mai mari și mai puternice, unde situația geopolitică totdeauna a fost și este una periculoasă din punct de vedere al conflictelor și instabilității și este agravată de prezența forțelor militare ilegale și străine în țară și care nu se află sub controlul direct al conducerii oficiale. Nu pot fi excluse tentativele presiunilor politice, economice și militare asupra statului, care prezintă un pericol pentru securitatea națională.

2.3. Influența factorilor externi asupra securității naționale a Republicii Moldova

Republica Moldova, la fel ca și orice alt stat contemporan, depinde mult de procesele ce au loc în afara hotarelor ei, procese ce influențează situația internă din țară, starea ordinii de drept și, în general, nivelul securității ei. În acest sens, analiza influenței factorilor externi asupra

securității statelor este o sarcină inevitabilă a oricărui cercetător care și-a pus ca scop investigarea problemelor de securitate a unui anumit stat, iar în cazul nostru, a Republicii Moldova.

Analiza securității Republicii Moldova, inevitabil, impune sarcina evidențierii interacțiunii acesteia și definerii corelației sale cu mediul internațional. Or, mediul internațional nu constituie numai un spațiu de acțiune a statelor, dar de asemenea este o sursă permanentă de presiune, impunând anumite comportamente statelor, determinînd gradul mai înalt sau mai scăzut al securității acestora, constituind sursa amenințărilor sau garanțiilor de securitate. În acest sens, analiza influenței factorilor externi asupra securității statelor este o sarcină iminentă a oricărui cercetător care și-a pus ca scop investigarea problemelor de securitate a unui anumit stat.

Referitor la mediul internațional de securitate a Republicii Moldova, de menționat faptul că acesta este în continuă și profundă transformare, acest proces constituind în acest sens o sursă de instabilitate și incertitudine, care face imprevizibilă evoluțiile ulterioare ale sistemului de amenințări care pot surveni la adresa securității naționale. În plus, atât mediul mondial de securitate, cât și mediul regional se confruntă cu noi elemente și surse de insecuritate, gen: traficul de arme și de droguri; imigrația ilegală; multiplicarea conflictelor regionale; traficul cu ființe umane, etc.

Proclamarea Independenței în Republica Moldova a declanșat procesul de democratizare, crearea statului de drept în care să fie protejate drepturile tuturor cetățenilor țării. Aceste sarcini sunt expres formulate în toate actele politico-juridice care revin perioadei inițiale de creare a statalității independente. Dar evoluția ulterioară a evenimentelor a scos în evidență dependența de riscurile și amenințările de securitate, acestea constituind unul din principalii factori care împiedică realizarea cu succes a sarcinilor susnumite.

Pe parcursul anilor de independență Republica Moldova a demonstrat un grad înalt de vulnerabilitate al unuia din principalele elemente componente ale statului din perspectiva securității – ideea de stat, amenințare izvorâtă direct sau indirect fie din partea unor actori, fie din partea unor procese. În mare parte această vulnerabilitate a statalității moldovenești s-a realizat direct prin intermediul separatismului care este și o amenințare directă la adresa întregul sistem al Republicii Moldova, cât și care pune sub semnul întrebării însăși existența statului.

În acest sens, conflictul transnistrean presupune o intercalare a intereselor și influențelor atât venite din exterior, cât și a unor factori și interese izvorâte din interior. Cu toate că mulți și-ar pune întrebarea cât de adecvată ar fi analiza problemei separatismului, etichetată de mulți specialiști ca problemă de politică internă, prin evidențierea rolului factorilor externi, totuși, în opinia noastră, acest fapt ar determina o mai bună înțelegere a situației specifice din țara noastră.

Potrivit lui D. Dungaciu, vulnerabilitatea Republicii Moldova ca stat în tranziție, pe de o

parte, și sindromul post-imperial al politicii Federației Ruse în așa-numita „vecinătate apropiată”, pe de altă parte, creează un mediu generator al unei situații de creștere permanentă a instabilității și riscului. Pe parcursul ultimilor ani, situația din regiunea transnistreană, controlată de forțele separatiste proruse, a devenit o provocare la adresa intereselor de securitate și a valorilor democratice ale comunității Euro-Atlantice lărgite. Drept consecință a procesului de extindere spre est a Uniunii Europene și NATO, frontiera vestică a Republicii Moldova a devenit frontiera de est a comunității statelor Euro-Atlantice și a UE [46, p. 37].

Studiul factorilor externi care dispun de potențial de influență asupra securității informaționale a statului ridică un șir de întrebări, care sunt inevitabile. Astfel, între factorii interni și cei externi, există o strânsă interacțiune și interdependență, puternic accentuate. În cazul statelor slabe, cum este Republica Moldova, sunt trei principii de bază care pot reduce amenințările de securitate: democrația, buna guvernare și supremația legii.

În acest context, este oportună referința la *factorii externi de influență* asupra securității Republicii Moldova. Asemenea altor țări din Europa de Sud-Est, care nu au reușit să finalizeze reformele de tranziție spre economia de piață, Moldova se confruntă cu un spectru larg de implicații generate de procesul de globalizare, concluzionează Gheorghe Cojocaru [32], mediul internațional de securitate a Republicii Moldova este în continuă și profundă transformare, acest proces constituind în acest sens o sursă de instabilitate și incertitudine, făcând imprevizibile evoluțiile ulterioare ale sistemului de amenințări care pot surveni la adresa securității naționale.

În plus, ca și mediul mondial de securitate, mediul regional se confruntă cu noi elemente și surse de insecuritate, așa ca: traficul de arme și de droguri; imigrația ilegală; multiplicarea conflictelor regionale; traficul cu ființe umane, în accepția lui B. Buzan [18]. În calitate de amenințări generate de schimbările în mediul internațional de securitate se prezintă: terorismul internațional; proliferarea armelor de distrugere în masă; crima organizată transfrontalieră; traficul ilegal de persoane, armament și substanțe narcotice; migrația ilegală.

Crima organizată transnațională și terorismul internațional sunt trecute în revistă mai mult ca niște riscuri în plan regional, decât niște amenințări directe la securitatea națională. La acest capitol, pot fi atribuite și amenințările care derivă din activitatea umană, factorii tehnogeni și calamitățile naturale, tehnologiile informaționale etc.

Amenințarea privind coerciția externă nu este atât de explicită ca în cazul Transnistriei, unde este direct indicată Federația Rusă ca forță hegemonică. Totodată, se pune accent pe integrarea în Uniunea Europeană în calitate de potențial scut față de presiunile externe. De asemenea, trebuie de subliniat interesul geostrategic al Federației Ruse în a menține armatele sale pe teritoriul vestic al spațiului postsovietic, fapt demonstrat prin analogie, de cazul Belorusiei cu care Federația Rusă deja a ajuns la un acord. Situația în care NATO a realizat o extindere permanentă

spre est, ajungând, și în cazul țărilor baltice chiar penetrând spațiul fostei Uniuni Sovietice, vine în deplină contradicție cu interesele ruse care au declarat spațiul postsovietic ca sferă exclusivă a intereselor sale, lucru ce s-a concretizat în concepția politicii externe de „vecinătate apropiată”.

Principalii *factori de risc* din mediul *internațional* care ar putea afecta securitatea națională a Republicii Moldova pot fi considerați: cei din sfera *socială*, cu un înalt nivel de amenințare, printre acestia fiind emigrarea ilegală, urmată de traficul de ființe umane. Când vorbim despre emigrarea forței de muncă, care este un fenomen negativ pentru Moldova, invocăm, în primul rând, „exodul creierilor”. Pierderea forței de muncă are efecte și asupra fondului social. De fapt, se manifestă o contradicție, manifestă în cadrul unei mari părți a populației, orientată spre „occidentalizare” și spre o „europenizare”, care denotă în același timp o profundă nostalgie cu privire la timpurile sovietice [55, p. 67].

Sunt actuale și riscurile din sfera *culturală*. Astfel, sub aspectul cultural se evidențiază unele influențe moral-psihologice în spațiul informațional, care duc la orientarea tineretului spre consumul excesiv, spre o educație fără anumite valori spirituale. De exemplu, invazia de filme străine, nu toate de cea mai bună calitate, dar și de produse intelectuale, industriale, alimentare și culinare.

Analiza factorilor de risc trebuie să pornească de fiecare dată de la faptul că, în anumite condiții, acestea se pot transforma în pericole iminente, veritabile amenințări sau chiar în agresiuni. Creșterea sau descreșterea importanței fiecăruia va depinde de un complex de factori externi, în special de evoluția situației geopolitice a Republicii Moldova, unde interesele marilor puteri, privind această zonă și sistemul de securitate europeană, vor fi determinante. Importanța acestui factor este condiționat și de faptul că geopolitica este deseori condamnată la inactualitate, „unde globalismul ar trebui să însemne depășirea puseurilor geopolitice” [1].

În evaluarea riscurilor și amenințărilor asupra securității naționale, trebuie să ținem cont că ele nu sunt independente, ci interconținute, ele se influențează reciproc, rezultând o diversitate de scenarii posibile. De exemplu, analizând factorii politici, economici sau geopolitici de risc, se identifică și pericole în sfera internațională (acțiuni ale altor state ce subminează consolidarea țării noastre) cu caracter economic, politic, cultural, etc., care au drept scop limitarea în exterior, lezarea intereselor naționale și reducerea influenței ca stat. Acestea se manifestă și prin crearea în spațiul postsovietic a unor zone de criză dirijate, menite să împiedice sau să frâneze procesele de integrare în acțiunile internaționale - altele decât CSI; manipularea politică a conflictelor teritoriale și etnice cu scopul de a menține instabilitatea și incertitudinea situațională, precum și pentru a șantaja conducerea Republicii Moldova; insecuritatea căilor și a infrastructurii de transport de resurse energetice. Conectate la rețelele controlate de formațiunile

separatiste, din aceasta rezultând o posibilă blocadă energetică inițiată de Rusia, pentru a face presiuni asupra Republicii Moldova.

Importanța geostrategică a Moldovei (sau, mai precis, a diferendului transnistrean) este în continuă creștere din momentul în care Ucraina face declarații cu ascendentă fermitate de integrare în structurile europene și euroatlantice. Or, pentru Federația Rusă, Ucraina ocupă o poziție deosebită în structura interesului geostrategic național, fapt demonstrat de Z. Brzezinski [12].

Pe lângă toate implicațiile sale în conflictul transnistrean, de menționat și ajutorul economic acordat de către Federația Rusă autoproclamatei republici nistrene, acest fapt determinând pași spre instituționalizarea separatismului, care are grave consecințe pentru securitatea națională, și a regiunii în întregime [205].

Totodată, un alt indicator al lipsei de claritate a relațiilor ruso-moldave, care afectează sentimentul de securitate națională, îl constituia, la o anumită perioadă, tergiversarea ratificării tratatului de bază moldo-rus de către instituția legislativă a Federației Ruse, fără ca să fi fost invocate motive oficiale serioase. Sau lipsa pentru o lungă perioadă de timp a unui cadru politico-juridic stabil cu o țară care a manifestat tradițional agresie politică sau de alt ordin, cadru juridic care ar reglementa și ar stabili principiile de bază ale interacțiunii constituia la rândul său o sursă de insecuritate, lăsând loc diferitelor presupuneri de motivație. În contextul tradiționalei relații dintre Moscova și Chișinău, în aspect politic acest fapt la rândul său poate afecta securitatea națională a Republicii Moldova. Analiza relațiilor ruso-moldave pentru definirea gradului securității Republicii Moldova are o mare importanță și necesită cu mult mai mult spațiu decât îi putem oferi în studiul nostru. În acest sens, este necesar de menționat odată în plus prezența pe teritoriul Republicii Moldova a contingentului militar, retragerea căruia este deja de ani buni urmărită de către Republica Moldova, și care permanent este tergivesată încălcându-se astfel statutul de neutralitate a Republicii Moldova și normele dreptului internațional.

Într-un așa context merită atenție prin prisma poziției noastre un factor extern, care tradițional a avut implicații dintre cele mai directe asupra securității în întreaga regiune, ilustrat de politica externă a Federației Ruse. Interesele sale geopolitice și geostrategice nu se rezumă numai la interacțiunile în direct cu statele regiunii, inclusiv și Republica Moldova, ci se extind în contextul mai larg al sistemului de interese la nivel mondial [194].

Existența mai multor amenințări se intercalează și favorizează persistența separatismului agresiv, în contextul caracterului nesoluționat al conflictului transnistrean. Vulnerabilitatea respectivă se exprimă prin imposibilitatea administrării teritoriului din estul țării, lipsei controlului asupra segmentului transnistrean al frontierei de stat moldo-ucrainene, persistența producerii ilegale și necontrolate a echipamentului militar și a armamentului, imposibilitatea

asigurării controlului și managementului întregului spațiu aerian al statului. Problema separatismului transnistrean limitează serios marja de manevră a Republicii Moldova pe plan extern, impunând anumite limite comportamentului Republicii Moldova în viața internațională.

De asemenea, pe lângă faptul că este o amenințare directă la ideea de stat, separatismul mai constituie și sursă de amenințare la adresa celorlalte două componente ale statului din perspectiva studiilor de securitate și anume: a bazei fizice a statului - prin pierderea unei părți din teritoriu, și exprimării instituționale a statului - prin faptul că formulele externe propuse pentru rezolvarea conflictului stabilesc o structură instituțională a Republicii Moldova în mare parte orientată nu atât spre depășirea crizei, cât spre conservarea sa, iar în așa situație un efect ar putea fi incapacitatea instituțională de acțiune a Republicii Moldova.

Proclamarea neutralității Republicii Moldova a avut, în mare parte, ca obiectiv evacuarea forțelor armate străine, lucru care nu s-a realizat odată cu refuzul Federației Ruse de a evacua armatele sale. În acest sens, este clar că principalul avantaj al neutralității a fost acela de a fi ținut Republica Moldova în afara structurilor militare a CSI, fapt care la moment este departe de a satisface necesitățile de securitate națională. Așadar, semnarea între Republica Moldova și oficialii NATO a Planului Individual de Acțiuni pentru Parteneriat constituie măsură menită a reevalua și transforma mecanismul de asigurare a securității naționale prin intermediul a noi structuri regionale.

În așa context, OSCE, ca organizație menită, dacă nu să soluționeze diferendul transnistrean, măcar să creeze cadrul unei asemenea evoluții, a eșuat în misiunea sa. Marile decizii care privesc zona s-au luat fără ea, chiar în pofida ei. Considerăm că astăzi OSCE este doar o formă fără fond, o instituție lipsită de putere, care ocupă însă o poziție strategică fundamentală pe scena negocierilor care vizează Transnistria. Există păreri că locul de negociator pe care stă astăzi OSCE, trebuie ocupat de o altă instituție, ca, de exemplu, UE sau NATO [184]. De menționat, totuși, că în cadrul OSCE s-a reușit semnarea actelor prin care Federația Rusă își asumă obligația de retragere a trupelor militare din Republica Moldova.

În același context, se înscriu și tendințele de menținere a conexiunilor dintre sistemele informaționale autohtone cu cele din fosta Uniune Sovietică, precum și deficiențele la capitolul păstrării informațiilor clasificate, -utilizarea în sfera productivă a unor tehnologii învechite care pot dăuna sănătății oamenilor și conduce la catastrofe ecologice, emigrarea specialiștilor de calificare înaltă și slăbirea potențialului de dezvoltare a țării.

Procesul de reformare a sectorului securității naționale pornește de la premisa că Republica Moldova are nevoie de suficientă stabilitate și securitate pentru asigurarea dezvoltării statului și, în același timp, de o dezvoltare economică permanentă pentru a asigura o stare durabilă de securitate și stabilitate. Reformarea sectorului securității naționale al Republicii Moldova se

realizează cu participarea societății civile, mass-mediei, organizațiilor de apărare a drepturilor omului și a organismelor internaționale relevante.

Analiza securității Republicii Moldova inevitabil impune sarcina evidențierii interacțiunii acesteia și definirii corelației sale cu mediul internațional. Or, mediul internațional nu constituie numai un spațiu de acțiune a statelor, dar de asemenea este o sursă permanentă de presiune, impunând anumite comportamente statelor, determinând gradul mai înalt sau mai scăzut al securității acestora, constituind sursa amenințărilor sau garanțiilor de securitate.

În ultimii ani, arhitectura de securitate regională a fost în continuă transformare și la momentul actual presupune un cadru instituțional destul de complex. În acest sens, de notat, procesul extinderii NATO care este prezent la hotarele Republicii Moldova, odată cu căpătarea României a statutului de membru cu drepturi depline. Relațiile Republicii Moldova cu NATO se realizează în baza Parteneriatului pentru Pace, instituit încă în 1994, care în accepțiunea multora a avut o importanță deosebită atât prin intermediul acțiunilor realizate în cadrul său, cât și prin faptul că a fost o importantă acțiune de reechilibrare a poziției Republicii Moldova în cadrul sistemului internațional.

Totuși, în contextul geopolitic actual suntem de acord cu acei autori, care recunosc că la etapa contemporană Republica Moldova nu valorifică pe deplin potențialul de asigurare a securității pe care îl oferă vecinatatea sa cu Alianța Nord Atlantică, cu toate că acest lucru este determinat în mare parte și de statutul de neutralitate a țării [194].

Republica Moldova reprezintă un sector de aproape 500 kilometri al frontierei Euro-Atlantice în Europa de Est. Faptul aderării României, stat vecin, ca membru cu drepturi depline în Alianța Nord-Atlantică, precum și declarațiile Ucrainei privind aderarea sa la NATO au schimbat formatul geopoliticii regionale, ca fosta regiune ex-sovietică în proces de transformare a sa într-o nouă Europa. Astfel, o cooperare mai activă cu NATO devine o necesitate obiectivă și iminentă, pentru asigurarea judicioasă a securității naționale a Republicii Moldova [22, p. 51].

În acest sens, contează și implicațiile UE asupra securității Republicii Moldova. UE reprezintă un factor care începe a juca un rol important, în continuă ascensiune pentru țara noastră, iar în contextul orientării proeuropene relevanța sa va deveni definitorie. Republica Moldova a semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare cu UE în anul 1994, dar care a intrat în vigoare abia în 1998. Este semnificativ faptul că chiar înainte de a începe implementarea sa, autoritățile Republicii Moldova au început să argumenteze necesitatea schimbării statutului de partener, cu cel de asociat, după exemplul altor state europene. Lansarea Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud – Est a constituit o altă inițiativă a UE care are implicații asupra securității Republicii Moldova [45].

Lansarea în martie 2003 a PEV a avut drept scop crearea în jurul Uniunii Europene a unui

spațiu din state cu o bună guvernare, democratice și prospere, precum și a unui spațiu al securității internaționale și stabilității în zonă. Acest obiectiv este fixat în comunicarea Comisiei Europene din 11 martie 2003 având titlul „Europa lărgită – vecinătatea: un nou cadru propus pentru relațiile cu vecinii UE de la est și sud”. Acesta este primul și cel mai concret document publicat de Comisia Europeană în care se expune viziunea UE asupra relațiilor cu vecinii.

Cu toate acestea, merită a fi menționate și unele aspecte negative, care desigur nu afectează valoarea curentă a Planului de Acțiuni: nu este suficient de concret și nu are repere clare de la care se pornește; nu conține o perspectivă clară a relațiilor ulterioare cu UE; conține în mare parte angajamente unilaterale; implementarea sa în unele situații depinde și de state terțe [55, p. 67].

În contextul în care mediul de securitate a Republicii Moldova este în continuă transformare, este necesar a coordona permanent interesele naționale cu mijloacele de realizare, fapt ce impune necesitatea luării în considerație a tuturor mijloacelor oferite în vederea îmbunătățirii climatului de securitate. În acest sens, orientarea politicii externe a Republicii Moldova spre integrarea europeană și euroatlantică ar constitui, în opinia noastră, anume acel mecanism care ar avea menirea de a neutraliza implicațiile negative a unor factori externi asupra securității naționale.

Este cert că la etapa actuală au crescut și continuă să crească riscurile și pericolele de natură internă, care le potentează alarmant pe cele externe. Apreciem că tabloul surselor de insecuritate se supune unei dinamici proprii, în care rolul esențial revine includerii Moldovei în una din schemele de securitate viabile, în contextul procesului de integrare europeană. Considerăm ca Moldova întârzie cu reacțiile la acele oportunități pe care le oferă configurația geopolitică a Uniunii Europene. Un lucru este sigur, că cele mai multe din pericolele existente astăzi, trebuie căutate în organizarea deficientă a instituțiilor de stat, în corupție în instituții și în responsabilitatea limitată a oficialilor pentru obligațiile lor, ceea ce erodează calitatea administrării în stat și alimentează insecuritatea individuală și regională.

Fără nicio îndoială, factorii externi la care ne-am referit, își exercită influența asupra acțiunilor informaționale, realizate în țară. În contextul în care mediul de securitate a Republicii Moldova este în continuă transformare, este necesar a coordona permanent interesele naționale cu mijloacele de realizare, fapt ce impune necesitatea luării în considerare a tuturor mijloacelor oferite de structurile regionale în vederea îmbunătățirii climatului de securitate. În acest sens, orientarea concomitentă a politicii externe a Republicii Moldova spre integrarea europeană și euroatlantică ar constitui, în opinia noastră, anume acel mecanism care ar avea menirea de a neutraliza implicațiile negative a unor factori externi asupra securității naționale.

2.4. Efectele războiului informațional asupra Republicii Moldova

Dezvoltarea mijloacelor de comunicare de masă face posibilă elaborarea unor strategii de manipulare informațională atât la nivel planetar, cât și la nivel local. Aceste situații nu sunt doar posibile, ci chiar prezente în realitate. Agresiunile informaționale au nevoie de condiții pentru ca ele să poată avea efect. Prin controlul asupra mass-mediei pot fi manipulați cetățenii, astfel încât atitudinea acestora față de anumite probleme să fie favorabilă manipulatorului. Avantajul folosirii presei pentru astfel de acțiuni este faptul că ea primește din start prezumția de nevinovăție din partea publicului. Presa nu are numai rol de informare, ea generează, prin conținutul informațional, efecte ale gândirii și ale comportamentului social, percepția realității depinzând, în era informațională, de calitatea și structura informației comunicate în masă.

Mass-media sunt considerate mediul cel mai propice pentru derularea acțiunilor de manipulare a opiniei publice, oferind agresorului posibilitatea atingerii obiectivelor prin selectarea, orientarea, plasarea sau omiterea unor părți sau elemente din conținutul știrilor, prin formulare titlurilor sau prin selecția fotografiilor sau imaginilor. S-a dovedit că presa reprezintă un instrument operativ cu impact direct asupra conștientului, dar și subconștientului receptorilor.

Scăpările presei sunt controlate, acestea fiind făcute doar pentru a convinge opinia publică de imparțialitate, de independența publicației respective, pentru a câștiga încrederea receptorului și a-i propune acestuia o judecată „a priori” asupra unor situații sau persoane, o anumită schemă mentală de ierarhizare și valorizare socială, ocolindu-se adevărul despre importanța libertății economice și accentuându-se alte categorii de valori. Într-o lume determinată financiar, estear fi o utopie să se creadă că presa este independentă, întrucât jurnalistul scrie după cum dorește cel care îl plătește [10].

Astazi, câștigarea unei bătălii nu ține de forța militară brută și de numărul ostașilor. Dominante sunt elementele ce țin de inteligența umană: diversiunea, vicleșugul, spionajul, manipularea opiniei publice, experiența comandanților, psihicul luptătorilor. Este evident că organizarea protecției informaționale este esențială pentru a întări discernământul social, atașamentul și interesul cetățeanului pentru starea națiunii. Protecția este necesară și pentru contracararea supracomunicării și abuzului informațional, care duc la noncomunicare și pseudocomunicare, elemente ce generează rupturi sociale și dezechilibre în societatea civilă.

Agresiunile informaționale pot fi incluse în domeniul acțiunilor care alcătuiesc războiul informațional, cu condiția ca acesta din urmă să nu fie înțeles doar în accepțiunea sa restrânsă. Totodată, în anumite privințe, agresiunile informaționale depășesc sfera care acoperă elementele războiului informațional, în special în ceea ce privește componenta „civilă” a acțiunilor, care sunt gestionate de serviciile de informații și nu de statele majore ale armatei [163]. Agresiunile

informaționale nu sunt noi. Noutatea decurge din folosirea rezultatelor cercetării științifice pentru conceperea mesajelor astfel ca ele să aibă efectul scontat, precum și folosirea presei pentru transmiterea mesajelor manipulative. Combinarea acestor două elemente amplifică posibilitățile de agresiune informațională prin folosirea unor canale de comunicare pertinente și prin mesaje deosebit de bine elaborate. Agresiunile informaționale însumează activitățile de influențare psihologică (manipulare, dezinformare, influențare, compromitere, propagandă), desfășurate preponderent prin mass-media, prin care se vizează inducerea în eroare a țintelor, pentru a determina adoptarea unor decizii conforme intereselor inițiatorului, în scopul obținerii unor avantaje sau satisfacerii unor interese.

Nu putem vorbi despre agresiuni informaționale în afara conceptului de război informațional, între cele două existând o relație de interdependență. La modul general, războiul informațional în sens strict militar ar putea fi definit ca totalitatea operațiilor informaționale desfășurate la nivel tactic, operativ și strategic, pe timp de pace, escaladare a crizei și conflictului, în scopul realizării unor obiective sau influențării anumitor ținte. În accepțiunea clasică a războiului informațional, propusă de Institute for Advanced Studies on Information Warfare¹, acesta reprezintă „utilizarea ofensivă și defensivă a informațiilor și a sistemelor de informare pentru a exploata, corupe și distruge informațiile și sistemele de informare ale adversarului” [201].

Conform doctrinei germane [116], cea mai apropiată de accepțiunea românească, războiul psihologic, asociat războiului informațional, reprezintă „întrebuințarea pe bază de plan a unor mijloace, metode și tehnici de informare în masă, cu scopul de a influența opiniile, atitudinile și comportamentul unor grupuri ostile, neutre sau prietene, în vederea unor obiective politice, propagandistice sau economice bine determinate”.

Principalele trăsături ale războiului informațional, în aceeași viziune, se desprind din natura lui complexă, inclusiv: absența unor frontiere de natură geografică sau temporale; multitudinea de ținte; utilizarea unei tehnologii relativ simple, ieftine și larg răspândite; costurile scăzute ale derulării operațiilor informaționale în raport cu rezultatele ce se pot obține; posibilitățile sporite de manipulare.

Agresiunile informaționale, în sensul de război psihologic, constituie fără îndoială, un element cheie al războiului informațional, întrucât manipularea opiniei publice constituie baza pe care se grefează mijloacele și acțiunile utilizate de cel care gestionează aceste tipuri de conflicte. Războiul psihologic este o luptă de influențare a mentalităților, iar influențarea este de cele mai multe ori asimetrică, măsurile care se iau în acest sens vizează: manipularea în sensul dorit a conducătorilor inamici politici și militari; influențarea populației din zona conflictului; manipularea opiniei publice; influențarea formatorilor de opinie.

În linii mari, războiul informațional cuprinde acele acțiuni desfășurate în timp de criză sau război și îndreptate împotriva informațiilor sau sistemelor informaționale ale adversarului (concomitent cu protejarea propriilor informații și sisteme informaționale) în scopul atingerii unor obiective sau influențării anumitor ținte. Există trei aspecte esențiale ale războaielor informaționale: a ști tu însuși, a-l împiedica pe celălalt să știe, a-l face pe adversar să dețină informații eronate. În era modernă, războaiele nu se mai poartă și câștigă pe frontul clasic de luptă, în plan fizic, ci pe planul informațional. Confruntările armatelor moderne se duc tot mai mult pe planul inteligenței și al psihicului uman. Aceste noi tipuri de confruntări iau în considerare Triada puterii descrisă de Alvin Tofler în Powershift. Conform acesteia există trei surse importante ale puterii: forța fizică, bogăția și cunoașterea. Aceste trei elemente pot fi convertite ușor dintr-una în alta. Cea mai importantă și cea mai puternică dintre acestea este cunoașterea [193].

Un element al războiului informațional este *dezinformarea*, termen apărut recent în limbajul de specialitate, deși se practica încă din antichitate. Bazele fundamentale ale dezinformării au fost puse în antichitatea chineză (aproximativ secolul V î. Hr.) de generalul Sun Tzî, în cartea sa intitulată „Arta războiului” [147].

Noțiunea de dezinformare se referă, tradițional, la „un arsenal de mijloace cunoscute sau oculte destinate influențării guvernelor străine, discreditării opozanților politici, falsificării aprecierilor adversarilor privind realitatea”, la „scurgerea deliberată de informații care induc în eroare”, la „utilizarea tehnicilor de informare, în special de informare în masă, pentru a induce în eroare, a ascunde sau a travesti faptele”. Dezinformarea este indisolubil legată de informație, care poate fi viciată în numele unor scopuri bine definite. Aproape orice informație este supusă riscului denaturării..

Dezinformarea nu trebuie confundată cu eroarea de informare, care nu este deliberată. De exemplu, dacă o persoană sau o agenție de știri difuzează o informație despre care nu știe că este adevărată, dar despre care crede că este adevărată, aceasta nu este o dezinformare propriu-zisă. De aceea, adesea dezinformarea este dată drept eroare de informare, atunci când persoana care difuzează mesajul nu știe că persoana care stă la originea mesajului a construit în mod deliberat o informație falsă, pe care a pus-o la dispoziție spre difuzare. Dacă scopul unei astfel de acțiuni este inducerea în eroare a utilizatorului final al informației sau dacă dezinformarea are rolul de a distruge credibilitatea celor suficient de creduli pentru a o difuza (de obicei, o agenție de știri), fără a-și da seama ce pagube îi produc receptorului final, trebuie judecat caz cu caz.

Dezinformarea seamăna confuziei, pentru a face cunoștințele inutilizabile. O eroare singulară de apreciere poate determina apariția unor consecințe neplăcute, însă dezinformarea permanentă slăbește în mod insidios posibilitățile individului de a gândi corect. Încet,

dezinformarea face ca lumea, realitatea, să devină incoerentă, difuză. Ceea ce deosebește dezinformarea de alte tipuri de comunicare este caracterul deliberat al acțiunii și lansarea în circuitul informațional a unor informații parțial adevărate în conjugarea lor cu afirmații false, fără indicarea vreunei surse care ar putea fi verificabilă pentru autenticitatea celor emise [10].

Cercetările au demonstrat că rezultatele cele mai eficiente se înregistrează în domeniul mass-mediei, unde dezinformarea poate atinge frontal toate segmentele de opinie ale spațiului social. Informația falsificată nu este decât unealta cu care se caută un subiect selecționat să acționeze în sensul dorit. Se dezinformează mai puțin pentru a convinge, cât pentru a conduce către un țel care, de obicei, este ascuns. Din aceasta cauză, dezinformarea este deseori considerată „armă de război modern” și s-a constatat amploarea formidabilă a forțelor acesteia, importanța tot mai mare pe care i-o acordă numeroase guverne. Este forma psihologică a subversiunii, ea vizează destabilizarea unui stat sau a unei societăți. Ea transpune în practică plăcerea pentru disimulare și secret, dorința de a exercita o putere ocultă asupra unui adversar pe care încerci să-l înșeli. În general, dezinformarea este numită cea artă de inducere în eroare, ce este întotdeauna deliberată iar decizia de a recurge la ea relevă o stare de spirit ale cărei resorturi complexe nu pot fi deduse clar. Poate fi dictată de necesitate, având în vedere amploarea mizei și pericolul unei confruntări deschise, relevând astfel slăbiciune sau frică. Poate fi de asemenea o acțiune premeditată pentru a obține succesul cu minim de forțe deoarece agresorul crede că influențarea conștiințelor este mai puțin riscantă decât violența fizică. Practic, dezinformatorul este destul de indiferent față de veridicitatea spuselor sale. El nu recurge la minciună decât dacă îi permite să deformeze mai mult realitatea, ceea ce constituie țelul său principal.

Prin dezinformare este posibil să fie schimbate atitudinile, convingerile, trăirile și chiar comportamentul oamenilor, fără a apela la mijloace violente. Date fiind amploarea și frecvența utilizării dezinformării în societatea de astăzi, tot mai tributară informației, a efectelor sale pe multiple planuri, a rolului ei în situații de criză și de război, au apărut școli, colegii, institute și centre de cercetări unde se studiază și se aprofundează cu mijloace științifice, teoretice și experimentale, problematica dezinformării ca instrument al manipulării indivizilor și a mulțimilor [50, p. 91].

Dezinformarea trebuie deosebită de *propagandă* (acțiunea exercitată asupra opiniei publice pentru a o determina să aibă anumite idei politice și sociale, să susțină o politică, un guvern, un reprezentant) și de publicitate (faptul de a exercita o acțiune psihologică asupra publicului, în scopuri comerciale). În același timp, dezinformarea poate fi o componentă a propagandei, dar aceasta nu se poate baza niciodată doar pe dezinformare.

Din perspectiva consecințelor sale sociale, dezinformarea se aseamănă cu un alt fenomen manipulativ, *zvonul*. Acesta din urmă, spre deosebire de dezinformare, nu are un caracter

deliberat și nu presupune în mod obligatoriu circulația unor informații false, ci doar dificil de verificat. Zvonul poate fi produs însă de o acțiune de dezinformare. Țintele pot fi atât grupuri sau segmente ale societății, cât și indivizi, întotdeauna lideri, de orice fel, care pot influența decizional și acțional grupurile în care se află. Efectele dezinformării depind, pe de o parte, de caracteristicile țintelor (atitudine critică, personalitate, nivel intelectual, aspirații, etc.), iar pe de altă parte, de posibilitatea de a verifica informațiile vehiculate. Mai trebuie făcută o distincție și între intoxicare (care vizează un grup restrâns de persoane) și dezinformare (care vizează întreaga opinie publică) [187].

Informația crește în volum, circulă tot mai rapid, încercând să răspundă tot mai adecvat variatelor nevoi de cunoaștere și acțiuni ale omului și colectivităților. Totodată cresc în mod proporțional și pericolele deturnării ei, ajungând până la urmă la a se utiliza așa-zisele mesaje clandestine auditive și vizuale menite a fi înoculate direct în subconștientul uman precum și la acțiuni de intoxicare a factorilor de decizie. De altfel, prin nedifuzarea unei informații, transmiterea ei incompletă, în mod tendențios sau fals, prin saturarea publicului prin suprainformație, care abate atenția indivizilor de la anumite probleme și le diminuează capacitatea de a diferenția esențialul de secundar, se ajunge tot la dezinformare. Prin dezinformare se urmărește crearea a două tabere, a celor buni și a celor răi. Conturarea cât mai exactă a diferențelor dintre cele două tabere se împletește cu așa numitul „proces de demonizare”, folosindu-se ca suport în cadrul acestui proces date și informații trucate. Dezinformarea se practică tot timpul, iar simplul fapt al folosirii acestui termen tot mai des în ultima perioadă, atât în limbajul scris cât și cel vorbit demonstrează că a început a fi folosit în sens sistematic. De fapt, acest proces constă în a spune cât mai multe lucruri rele posibile despre inamicul potențial, adesea într-un mod absolut gratuit, dar bazându-se pe suporturi ale dezinformării – informații false, declarații false, fotografii false. Pentru a înțelege mai bine cum se concepe dezinformarea, dacă suntem supuși sau nu dezinformării ori pentru a găsi mijloacele și căile de a ne opune dezinformării trebuie să știm că dezinformarea presupune trei elemente: manipularea opiniei publice, mijloace deturnate și scopuri politice, interne sau externe.

Dezinformarea nu se rezumă numai la falsificarea conștiințelor, ea se dovedește a fi și o puternică pîrghie de acționare psihologică, de conducere a indivizilor, de dirijare a opiniilor și ideilor, a stărilor sufletești și a comportamentelor umane. În plan psihologic printr-o dezinformare reușită, în randul populației se creează, pe de o parte, o cvasiunanimitate a caracterului psihotic, iar, pe de altă parte, o stare irațională care împinge să nu mai vadă decât ceea ce se întâmplă în sensul dezinformării, să o îmbogățească, să se dezinformeze el însuși. Există păreri că dezinformarea nu operează doar la suprafața inteligenței publicului pe care pretinde că-l induce în eroare [80].

Războiul mediatic este un nou tip de confruntare, apărut în marele cadru al războaielor informaționale (războiul informațional, războiul psihologic, războiul imagologic, războiul de comandă – control și cel electronic, războiul web), aceasta datorită atingerii unui grad de globalizare al mijloacelor de comunicare de masă. Războaiele informaționale au multe elemente comune din punct de vedere al obiectivelor urmărite, al mijloacelor și metodelor folosite, al instrumentelor cu ajutorul cărora ele își ating scopul.

Primii ani de existență a Republicii Moldova în calitate de stat independent și suveran au fost însoțiți de o multitudine de procese politice complexe, dar și de dezechilibre și deformări. În acest context, una din provocările majore pentru dezvoltarea Republicii Moldova l-a reprezentat separatismul din regiunea transnistreana a țării. În prezent, la fel ca și acum mai mult de douăzeci de ani, acesta se manifestă ca un factor ce dezechilibrează situația și deteriorează imaginea țării pe plan național și internațional. Războiul de pe Nistru din primăvara-vara anului 1992 și consecințele acestuia imprimă vulnerabilitate proceselor social-politice în derulare și le estompează. După finalizarea ostilităților militare, pacea nu s-a negociat între beligeranți, ci prin intermediul trimișilor speciali ai Federației Ruse, Moscova arogându-și poziția de mediator în conflictul transnistrean. Această realitate a fost concretizată prin solicitarea făcută Moldovei de a accepta statutul special al regiunii separatiste drept condiție prealabilă pentru retragerea Armatei a14-a.

Transnistria a fost doar teatrul, scena unde s-au desfășurat dezbateri și dueluri între “fratele mai mare” și “naționaliștii moldoveni”. Ea a devenit o victimă a intereselor Federației Ruse și, pe parcurs, prin intermediul mass-mediei transnistrene și ruse, deoarece doar acestea aveau accesul în zona monopolizată de rusofili, s-a reușit sperierea populației locale, dezbinarea ei și dirijarea, în sensul de supunere a transnistrenilor față de interesele machiavelice ale separatiștilor, lideri autoprocamați ai populației locale. Astfel, Federația Rusă a fost stimulată să provoace conflictul și apoi războiul transnistrean din considerente politice, ideologice și militare, și nicidecum din motive etnice sau juridice. Agitația și propaganda s-au făcut prin metode vechi, totalitare, de lucru cu masele: cu forța, cu minciuna. I. Smirnov a pus accentul pe acestea, fiind realizate prin intermediul mass-mediei în dotare. Este necesară clarificarea acestui aspect din momentul ce populația locală era izolată informațional; presa rusă prelua și amplifică informația difuzată de separatiști, căci tocmai presa are capacitatea reală de dirijare cu spiritele umane. În pofida varietății ziarelor, informația difuzată pe paginile lor era distorsionată, omogenă și purta un caracter proros, antiromânesc, separatist [156].

Presa transnistreană a fost supusă totalmente liderilor locali – Igor Smirnov, Alexandr Caraman, Grigorie Maracuța, Alexandr Lebed, declarațiile și concepțiile cărora se răspândeau rapid printre localnici, în condițiile în care orice mijloc de informare a Republicii Moldova era

sistat, iar presa rusă doar susținea și, de fapt, prelua informația falsă a colegilor lor transnistreni. Ziarele nistrene au promovat falsurile despre caracterul extremist-naționalist, fascist și unionist al actelor naționale din august 1989.

Impactul dezinformării populației locale din raioanele din stânga Nistrului și a opiniei publice mondiale a fost dezastruos, reflectându-se negativ asupra stării de spirit a transnistrenilor și a evoluției evenimentelor din ultimul deceniu al mileniului trecut. Concluzia survine iminent: presa transnistreană a fost subordonată completament intereselor separatiste și reprezenta un mijloc eficient de ideologizare, dezinformare și dezbinare a populației. Consecințele au fost fatale pentru integritatea Republicii Moldova. Mass-media transnistreană a fost unul dintre mijloacele de luptă, de confruntare a aspectelor ideologice ale războiului. Anume această neconcordanță dintre ideologiile împărtășite de Moscova/Tiraspol și Chișinău a dus la apariția fenomenului transnistrean, mai întâi ca un conflict, iar apoi, ca un război.

Războiul, desi nu a fost declarat niciodată, continuă și astăzi, fără confruntări directe, fiind depășite etapele războiului clasic și devenind unul dintre conflictele înghețate, recunoscute în zonă, alături de conflictele din regiunile separatiste din Georgia (Abhazia și Osetia de Sud) sau din Azerbaidjan (Nagorno-Karabah), conflicte care au intrat, aproape concomitent, în efervescență, încurajate de succesul modelului Kosovo. De fapt, liderii transnistreni au declarat în numeroase rânduri că sunt încurajați de modelul Kosovo.

Importante cantități de arme din arsenalul Armatei a 14-a au fost transferate în mod voit separatiștilor care au putut, în plus, să obțină și alte arme fără ca militarii ruși să se opună. Pe lângă acestea, de-a lungul confruntărilor dintre autoritățile moldovene și separatiștii transnistreni, conducătorii ruși susțin prin declarațiile lor, autoritățile separatiste. Astfel, autoritățile ruse au contribuit atât militar, cât și politic la crearea unui regim separatist în regiunea transnistreană, care face parte din teritoriul Moldovei. Chiar și după armistițiul din 21 iulie 1992, Rusia a continuat să susțină din punct de vedere militar, politic și economic regimul separatist, permițându-i astfel să supraviețuiască, întărindu-se și obținând o anumită autonomie față de Moldova.

Cu ajutor material, financiar, militar și politic din partea Rusiei, în special din partea trupelor ruse dislocate în regiune, „rnm“ a stabilit, treptat, structuri executive, legislative, administrative și judiciare separate și a creat sisteme proprii în domeniile economic, vamal, de impozitare, educațional și altele [176]. Nefiind recunoscută de nici un stat (cu excepția „Abhaziei“, Osetiei de Sud și a „Karabahului de Munte“), „rnm“ are trupe de frontieră, care reclamă ilegal la frontieră pașapoarte.

Adevăratele cauze ale secesionismului transnistrean, după cum au declarat chiar unii oficiali ruși au fost dorința Moscovei de a împiedica unirea Republicii Moldova cu România, precum și dorința Rusiei de a-și păstra trupele în regiune [172, p. 117].

Edificarea unui stat democratic este dificilă în situația când aspirațiile naționale nu-și pot găsi o expresie în cadrul unui proces politic legitim. Moldova oferă în acest sens un exemplu edificator al eforturilor întreprinse de către liderii săi politici în scopul stabilirii unui echilibru pozitiv între afirmarea majorității titulare și drepturile grupurilor minoritare. În ciuda eforturilor unor politicieni ruși de a diferenția pe moldovenii de români, cultura, limba și istoria lor sunt similare. Președintele Mircea Snegur a încercat să nuanceze această chestiune pledând pentru formula „celor două state românești”.

Moldova oferă un exemplu elocvent pentru a observa congruența politicii interne și externe rusești. Evenimentele din Moldova după cum și cele din Letonia, Crimeea ori Kazahstan stimulează reacțiile forțelor conservatoare de la Moscova de a reconstitui viziunea militaristă a Rusiei față de statele vecine. Aproape două secole rușii au migrat spre granițele imperiului rus și sovietic în scopul asimilării noilor pământuri, înțelegând cu greu că locuiesc în străinătate. Această atitudine favorizează, la rândul ei, o politică intervenționistă externă a Rusiei; în timp ce liderii din Moldova se arată îngrijorați de faptul că reacția pasivă a Occidentului îi va împinge din nou în sfera de control a Rusiei [24, p. 29].

Cercetătorul N. Verșinin încearcă să fundamenteze ideea, în studiul consacrat analizei societății transnistrene [219, p. 215], că există o eroare privind descrierea tradițională atât în cercurile politice, cât și în cele științifice ale Rusiei și, mai ales, ale țărilor „străinătății îndepărtate”, a conflictului transnistrean. Potrivit acestuia, există o confruntare a regiunii rusolingve cu o Moldova naționalistă, prin urmare, fiind vorba de un conflict interetnic sau între națiuni. În viziunea noastră, prezența unei asemenea opinii eronate este determinată și de clasificarea incorectă a conflictului din regiunea transnistreană. Cercetând aspectele ce se referă la „conflictul identităților” moldo-transnistrean, trebuie înțeleasă deosebirea acestuia față de alte „conflicte ale identităților” în spațiul post-sovietic. Elocvent este exemplul conflictului dintre Georgia și Abhazia, unde a avut loc o confruntare dintre două și mai multe identități etnice. În regiunea transnistreană, dimpotrivă, în perioada prăbușirii Uniunii Sovietice, s-a produs o consolidare interetnică, având ca bază antiromânismul. De menționat că la momentul destrămării URSS și încetării existenței RSS Moldovenești, în componenta căreia se afla și regiunea transnistreană, pe scara fostei RSSM, rușii reprezentau o minoritate etnică, ce constituia 12 % din populația întregii republici.

Principalele surse de venit ale regimului separatist sunt contrabanda cu țigări, alcool și armament. Deși are o armată de circa 7500 oameni, așa numita „republică transnistreană”

produce armament la 14 uzine de pe teritoriul său, iar armele produse în regiune se bucură de mult succes în rândul lumii interlope. Armele fabricate aici au fost insistent legate de conflictele din Balcani, Cecenia, Georgia și chiar Africa.

Rolul Rusiei ca factor determinant în crearea și susținerea autoproclamatei „rnm” a fost atestat și în hotărârea Curții Europene a drepturilor omului, pronunțată la 8 iulie 2004, în cazul Ilașcu și alții versus Moldova și Rusia. În hotărârea Curții, printre altele, se arată că „în timpul conflictului moldovenesc din 1991-1992, forțe ale fostei Armate a 14-a (care a aparținut succesiv URSS-ului, CSI-ului, apoi Rusiei) staționate în regiunea transnistreana, au luptat împreună cu și pentru forțele separatiste transnistrene. Cel mai recent caz de condamnare a imixtiunii rusești în regiunea transnistreana a fost pronunțarea verdictului și condamnarea Federației Ruse în cazul școlilor cu predare în limba română, în noiembrie 2012.

La fel ca și în cazul regiunilor separatiste din Georgia (Osetia de Sud și Abhazia), Federația Rusă a acordat și acordă cu generozitate cetățenie locuitorilor din Transnistria. Conform unor surse, circa 80 mii dintre locuitorii „rnm” au cetățenia Federației Ruse (și circa 45 de mii, cetățenia Ucrainei; conform legislației Republicii Moldova, toți cetățenii raioanelor din stânga Nistrului sunt cetățeni ai Republicii Moldova). Printre aceștia sunt și ex-„președintele” I. Smirnov (născut la Habarovsk, Rusia), etc. În opinia unor observatori, majoritatea liderilor de la Tiraspol, inclusiv unii dintre cei cu trecut criminal, sunt trimiși de către Moscova la Tiraspol în deplasări de serviciu [52, p. 5]. Unii dintre foștii liderii separatiști, chiar dacă erau pe listele Interpolului, erau primiți cu onoruri de cele mai înalte oficialități de la Kremlin, își faceau studii nestingheriți la cele mai prestigioase instituții de învățământ din Rusia, candidând pe listele unor partide politice pentru Duma de Stat etc.

Asadar, constatăm că pretinsa „rnm” este un focar de instabilitate și o sursă de pericol nu doar pentru Republica Moldova, ci pentru întreaga regiune pontică. Acest adevăr este tot mai mult înțeles atât la Kiev, cât și la Bruxelles și Washington. În repetate rânduri, Uniunea Europeană a decis să impună sancțiuni sub formă de restricții de călătorie pentru 17 responsabili din așa-numita „rnm”. Printre persoanele vizate de sancțiuni se află Igor Smirnov și doi fii ai săi. Toți cei 17 sunt cetățeni ruși, 14 dintre ei născându-se în afara frontierelor actuale ale Republicii Moldova.

Războiul informațional dezlănțuit de separatiști a fost și reprezintă un atentat la independența Republicii Moldova. Așa cum, mass-media sunt considerate mediul cel mai propice pentru derularea acțiunilor de manipulare a opiniei publice, și presa nu are numai rol de informare, ea generează, prin conținutul informațional, efecte ale gândirii și ale comportamentului social, percepția realității depinzând, în era informațională, de calitatea și structura informației comunicate în masă. Astfel, mass-media oferă agresorului posibilitatea

atingerii obiectivelor prin selectarea, orientarea, plasarea sau omiterea (eludarea) unor părți sau elemente din conținutul știrilor, prin titluri sau prin selecția fotografiilor sau imaginilor. S-a dovedit că presa reprezintă un instrument operativ cu impact direct asupra conștientului, dar și subconștientului receptorilor.

În timpul războiului de pe Nistru, mass-media din regiunea transnistreană s-a produs drept apărător al idealului sovietic pe teritoriul răpit Republicii Moldova. După destrămarea URSS, liderii politici din zona transnistreană au excelat în exploatarea mijloacelor de informare în masă pentru manipularea populației, ceea ce a facilitat faptul că în această perioadă populația din Transnistria a intrat, într-o mare măsură, ”sub dominația aripii reacționare a fostului Partid Comunist”. În plus, un mare suport informațional a fost oferit liderilor transnistreni din partea mass-mediei din Federația Rusă. Acest sprijin mediatic nu presupunea, de fapt, informarea obiectivă a populației din regiune, dar producea o dezinformare. De remarcat, că manipularea prin mass-media a început aici nu doar în perioada derulării războiului, ci înaintea ostilităților manifeste.

Nu de puține ori presa de la Chișinău a dezvăluit mecanismele sistemului administrativ de comandă transnistrean. Unul dintre pilonii acestui sistem îl constituie mass-media, subordonate regimului separatist. Un caracter manipulativ îl are și televiziunea transnistreană, subordonată regimului, prin care se realizează controlul publicului, sunt camuflate greșelile, sunt ascunse adevăratele intenții politice în zonă. Manipularea prin televiziune are un efect maximal.

Bazele tradițiilor așa numitei mass-medii transnistrene, au fost puse la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90, când ideile secesioniste de pe malul stâng al Nistrului abia începeau să se cristalizeze. Apogeul dezvoltării acestora a coincis cu perioada acțiunilor militare din anii 1991-1992, când, de exemplu, tirajul unui ziar de frunte din acea perioadă – „Dnestrovskaya pravda” a crescut considerabil atingând 55-60 mii de exemplare, iar jurnaliștii locali erau antrenați nu doar în activități de pregătire a edițiilor periodice și a emisiunilor radio dar și serveau drept sursă directă de informare pentru mass-media din Rusia și alte țări [128, p. 86].

De la obținerea independenței, Moldova a fost antrenată într-un război informațional, al cărui sfârșit nu se vede. Pentru ca în Transnistria s-a încheiat conflictul armat, dar a început războiul informațional. A urmări scopul câștigării războiului informațional prin acțiunea de dezinformare era caracteristic perioadei sovietice. Perpetuarea acestei strategii, în cazul țintirii asupra Republicii Moldova, reflectă efortul depus pentru compromiterea țării pe arena mondială, în special atunci când se insistă cu îndârjire asupra atribuirii Republicii Moldova calificării de agresor.

Răspunsul la aceste întrebări este complicat și controversat. Toate acțiunile autorităților autoprocamatei republici nistrene au bătaie lungă, fiind orientate spre crearea unui mediu

favorabil pentru a supune populația băștinașă acțiunilor de manipulare politică și folosind în acest scop tehnici care distorsionează în mod intenționat adevărul, lăsând însă aparența libertății de gândire și de decizie. Din momentul autoproclamării republicii nistrene, mass-media din regiune a devenit un instrument destul de eficient în provocarea unei psihoze colective.

Astfel, încă din timpul conflictului armat de pe Nistru din primăvara-vara anului 1992, utilizând aparatele militare de radiotransmisiune, ostașii transnistreni recepționau undele de emisie-recepție ale ostașilor moldoveni și imitând vocea președintelui Snegur, le transmiteau acestora ordine de a părăsi pozițiile de luptă și de a pleca pe la casele lor. Este puțin probabil ca cineva dintre autorii acestei acțiuni de dezinformare să fi sperat la un succes masiv, totuși cuvântul poate avea forța de armă.

În prezent, cercetatorii din Moldova constată că jurnalismul transnistrean prezintă o imagine deformată a realității [215, p. 9]. După ce a avut un rol semnificativ în edificarea republicii nerecunoscute, acesta se află în prezent într-o perioadă de incertitudine. Publicul nu mai crede în transmisiunile interminabile cu același conținut neschimbat: că doar prin asigurarea statalității Transnistriei va fi asigurată și securitatea cetățenilor din regiune, că diferendul transnistrean urmează a fi solutionat ținând cont de realitatea socio-politică în regiune și de opinia populației locale.

Presa din regiunea transnistreană continuă, în stilul său caracteristic, să distorsioneze prin minciună și fals adevărul vizând evenimentele din anii 1991-1992. Astfel, relatând despre vizita în SUA a delegației, formate din foștii deținuți politici ai regimului de la Tiraspol Alexandru Leșco, Tudor Popa, Andrei Ivanțoc – purtători ai Ordinului Național Steaua României în grad de Cavaler și ai Ordinului Republicii Moldova, și Ștefan Urâtu – președintele Comitetului Helsinki pentru Drepturile Omului în Republica Moldova, în perioada 25–30 martie 2011, portalul dniester.ru a publicat un articol cu titlul „Foștii militanți ai grupului Bujor au plecat în Statele Unite ale Americii”, comentând sarcastic: „membrii grupului diversionist și terorist care au operat în Transnistria în timpul conflictului din 1991-1992 își încearcă puterile în domeniul diplomației și au de gând să ceară în Statele Unite ale Americii mai multă participare la rezolvarea problemelor între Republica Moldova și Transnistria” [105, p. 34].

Un alt caz de dezinformare crasă, comis de media din regiune, a avut loc la sfârșitul lunii ianuarie 2011, când elevii de la unicul liceu cu predare în limba română, “Lucian Blaga”, au putut reintra în sediul din Tiraspol. După ce a fost distrus în mod repetat, între anii 2004-2005, liceul a fost renovat, cu o finanțare acordată de Ministerul Educației din Chișinău, însă televiziunea și radioul din autoproclamata rmn nu s-au sfiit să anunțe cum că clădirea școlii a fost renovată datorită unor fonduri alocate de regimul din Tiraspol.

A fi jurnalist echidistant în Transnistria nu este nici sigur, dacă nu ești docil regimului și mai ales dacă menții contacte ori cooperezi cu structuri de stat ori ONG-uri din partea dreaptă a Nistrului. Un caz care demonstrează modul în care autoritățile separatiste din Transnistria înțeleg libertatea presei a avut loc în septembrie 2004. Operatorul postului național de televiziune „Moldova-1“, Dinu Mija, a fost arestat de miliția transnistreană în timp ce încerca să filmeze acțiunile de protest ale lucrătorilor nodului de cale ferată din Bender împotriva formării așa-numitei întreprinderi „Căile ferate Transnistrene“. În timpul arestării, Mija a fost brutalizat, camera de luat vederi i-a fost deteriorată, iar casetele confiscate și distruse. Mai mult, Dinu Mija a fost transportat de miliție într-o direcție necunoscută, iar în aceeași zi un tribunal transnistrean l-a condamnat la 15 zile de detenție. În urma eforturilor depuse de autoritățile moldovenești și la insistența organizațiilor internaționale, Mija a fost eliberat la 13 septembrie 2004. Trebuie de menționat că acest incident a avut loc în zona de securitate, unde așa-numitele forțe de pacificare sunt responsabile pentru menținerea ordinii.

Mass-media din Transnistria au fost create fie în condiții de campanie, ceea ce de asemenea a influențat tradițiile și energetică ulterioară, și erau destinate pentru consolidarea societății transnistrene în lupta acesteia cu Chișinăul. Mass-media transnistreană care se afla atunci la etapa incipientă a dezvoltării sale relatau despre o revoluție populară republicană care trece prin grele încercări, confruntându-se cu „terorismul moldovenesc la nivel de stat” și cu „ciocnirile violente cu forțele armate moldovenești”. Faptul că fosta mass-media sovietică, inclusiv presa transnistreană, au renunțat la publicarea unei propagande comuniste seci și au început să reflecte evenimentele reale care aveau loc pe strazile Transnistriei, imediat a trezit interesul din partea populației așa numitei republici. Și aici trebuie să menționăm cea mai evidentă, în opinia noastră, trăsătură a „revoluției transnistrene”.

Înca în perioada conflictului armat, în cele mai acute momente de rezistență dintre Chișinău și Tiraspol, mass media transnistreană beneficia de susținerea morală din partea Federației Ruse: pentru ideologii oficiali transnistreni nu era nevoie să depună mari eforturi și să irosească resurse materiale pentru a organiza atacuri informaționale asupra Moldovei, realizând acest obiectiv și prin intermediul mass-mediei din Federația Rusă. Presa scrisă de la Moscova și Sankt-Petersburg publicau materiale de orientare pro-transnistreană și fără o solicitare prealabilă din partea regiunii date, astfel încât ziarele de la Tiraspol abia de mai reușeau să retipărească totul.

Jurnalistii ruși care soseau la fața locului pentru a se documenta erau, de regula, de partea „poporului transnistrean care lupta pentru independență” și atunci când trebuia să-i reamintească Moscovei despre datoria ei față de conaționali, difuzau materiale în presa scrisă și video cu lozinca „la război rușii nu-i lasă pe ai săi fără ajutor”.

În acest mod, propaganda și contrapropaganda de pe malul drept al Nistrului s-a ciocnit neajutorată cu o mașinărie ideologică puternică care deseori devenea un instrument ideologic și pe plan internațional – mass-media din statele CSI fie că ignorau conflictul de pe Nistru, fie că reflectau evenimentele din perspectivă pro-transnistreană sau, în cel mai bun caz, exprimându-și neutralitatea.

Care a fost însă motivul eșecului mass-media moldovenești în războiul informațional cu malul stâng al Nistrului? Spre deosebire de Tiraspol, Chișinăul nu a reușit să creeze în cadrul societății și în cercurile politice adevărată consolidare atunci când era vorba de bazele reglementării conflictului, propuse de conducerea de vârf a Republicii Moldova. Cu ajutorul Moscovei și cu susținerea anumitor forțe politice din opoziție de la Chișinău, Tiraspolul a reușit să instituie pe malul drept o platformă propagandistică informațională activă. La rândul său, Chișinăul reușit acest lucru. Sursele nereușitelor Chișinăului în activitățile ideologice de restaurare a integrității teritoriale a țării trebuie, în primul rând, explicate nu prin inconsistența acestora comparativ cu mass-media transnistreană.

Într-unul din numerele ziarului „Timpul nou” se declara că „guvernarea Republicii Moldova refuză crearea unui stat comun cu Transnistria” [22, p. 54], iar în cadrul abordării chestiunii cu privire la aderarea Ucrainei la NATO, presa transnistreană recunoștea că „Transnistria este un hotar al intereselor Rusiei care va fi greu de trecut chiar și pentru americani, dacă Rusia își va întări pozițiile în acest teritoriu. Vecinătatea Transnistriei cu NATO este imposibilă, fiindcă poporul transnistrean este parte a poporului rus”. Asadar, Rusia este prezentată drept o forță măreață și protectoare a regimului separatist. Prin intermediul mass-media în conștiința populației se infiltrează ideea că frica nu este specifică pentru populația regiunii și, prin urmare, aceasta trebuie să manifeste deschis ura față de cei ce-i pot împiedică să-și realizeze planurile.

Se știe, cu cât mai multe modalități de a exercita presiune asupra inamicului sunt în joc, cu atât mai mari sunt șansele de a obține victorie în războiul informațional. Drept consecință, mass-media transnistreană a atins obiectivul major: comunitatea din stânga Nistrului, căreia i se reamintea permanent despre ura față de „ucigașii de la Chișinău”, și-a dezvoltat o altă armă necesară în lupta pentru independență – ură față de conducerea politică de la Chișinău. Incapacitatea tuturor guvernelor din Republica Moldova de a contrapune presiunii de la Tiraspol o proprie propagandă și contrapropagandă eficientă le-a permis tirapolenilor asigurarea planurilor. Drept motiv pentru crearea acestei situații a servit perindarea guvernelor în Republica Moldova, precum și incapacitatea acestora de a elabora un set de principii clare pentru soluționarea conflictului. Fiecare guvern în parte își declara disponibilitatea de a soluționa problema dezintegrării teritoriale a țării.

Cercetatorii constată că criza propagandistică, avându-și originea în criza ideologiei transnistrene, a fost acutizată în legătură cu apariția unor conflicte serioase în rândurile guvernanților transnistreni. Ciocnirea a două grupuri politice – al lui Smirnov și al lui Șevciuk, nu a fost altceva decât o luptă pentru putere sub masca grijii purtate de către ambii politicieni pentru dezvoltarea așa numitei Transnistrii și apropierea acesteia de Rusia [114, p. 133].

Este evident că și mass-media, pe parcurs, s-au scindat în două tabere egale după număr și influență, ele nu au făcut altceva decât să aducă confuzie în întreaga ideologie a statalității transnistrene, deoarece nu au spus nimic în afară de declararea reciprocă a numelor trădătorilor „intereselor revoluției transnistrene”. O altă dovadă importantă a crizei este situația echivocă a mass-media importante, radioul și televiziunea transnistreană, precum și a ziarului „Pridnestrovie”, fondatorii cărora sunt în același timp și „președintele” și „consiliul suprem al republicii”.

Acesta este un exemplu elocvent ce demonstrează inevitabilitatea crizei întregii idei transnistrene. La mijlocul lunii noiembrie 2010, ziarul „Chelovek i ego pravo”, sponsorizat de „grupul Șevciuk”, a publicat materiale ce dezvăluie activitatea ilegală a lui Smirnov și a familiei sale. În special, s-a declarat în mod deschis că președintele a instaurat în regiune o monarhie, iar cei doi feciori ai săi dețin posturi înalte de stat, reușind într-un mod misterios să se isprăvească cu toate treburile aflându-se departe peste hotarele republicii. Ca răspuns, în societate imediat au început să circule zvonuri despre bogăția „spicherului consiliului suprem”, Șevciuk. Se zvonea că acesta are aere de boier în satul său natal Stroinți, unde deține o moșie cu acareturi în valoare totală de câteva milioane de dolari.

Un caz concludent este dezinformarea autoproclamatului Minister al Securității de la Tiraspol, botezat recent n KGB, în legătură cu cazul jurnalistului Ernest Vardanean, arestat pentru presupusul spionaj în favoarea Moldovei. Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova a calificat acțiunile acestei structuri neconstituționale drept insinuări și încercare de dezinformare a opiniei publice. Prin astfel de activități, exponenții secesioniști încearcă să reanimeze teza falsă a unui pretins scenariu de soluționare în forță a diferendului nistrean.

Însă, oricare ar fi scenariul evenimentelor de pe ambele maluri ale Nistrului pe viitor, și orice variante de dezvoltare ale relațiilor dintre acestea ar apărea, următoarele circumstanțe vor rămâne, după părerea noastră, neschimbate:

- problema transnistreană va mai continua să figureze în lista „conflictelor înghețate”;
- în situația creată, mass-media transnistrene ce susțin și dezvoltă ideea „statalității transnistrene” vor avea întotdeauna poziții mai avantajoase în fața populației transnistrene decât mass-media de la Chișinău; propaganda de la Tiraspol va reuși să susțină abordările care îi

convin și să refuze orice abordări noi, incomode pentru ei, în soluționarea problemei transnistrene.

Evoluția evenimentelor, situația din zonă, analiza poziției părților implicate în procesul de negociere, arată clar că dacă se va găsi o soluție la conflict, ea nu poate fi obținută decât în urma unui îndelungat proces de negociere, cele două obiective cheie care privesc dosarul transnistrean – demilitarizarea și democratizarea Transnistriei fiind deziderate de lungă durată. De asemenea, de subliniat importanța atragerii unei atenții mai mari din partea comunității internaționale asupra problemicii transnistrene și includerii subiectului respectiv în dialogul politic dintre principalii actorii internaționali.

Totodată, modul în care autoritățile moldovene vor acționa pe plan intern pentru implementarea unor angajamente asumate este definitiv în acest sens. În condițiile actuale este greu de presupus o apropiere perceptibilă între părțile în conflict, pentru a putea vorbi despre pași fermi spre reglementarea conflictului. În primul rând, este vorba despre viziunile diferite ale Chișinăului și Tiraspolului, și care nu reprezintă un element de noutate în evoluția conflictului.

Din punctul de vedere al teoriei relațiilor internaționale, chestiunea percepțiilor moldovenești la nivelul politicii oficiale, respectiv cel al organizațiilor neguvernamentale, se încadrează în analogiile clasice ale opțiunii cerb / iepure și a dilemei prizonierului din categoria mai largă a dilemei securității [191].

Astfel, o trecere în revistă a fenomenelor publice asociate dosarului transnistrean în perioada 1991-2012 relevă permanenta oscilație între dorința rezolvării favorabile a conflictului și incapacitatea acțiunii corecte. Incapacitatea de rezolvare prin mijloace proprii a secesiunii transnistrene dictează necesitatea apelului la actori externi relevanți.

Propunerea de federalizare, soluția conturată din 2002 de triumphiul Rusia-Ucraina-OSCE, a generat o stare de panică în societatea moldovenească, incapabilă să înainteze pe cont propriu soluția reîntregirii sub autoritatea suverană a Chișinăului. Totodată, dat fiind impactul chestiunii transnistrene asupra politicii interne a Republicii Moldova, nici un actor politic ajuns la guvernare nu a riscat soluția radicală a stingerii conflictului, indiferent de prețul său, ci a evitat dialogul decisiv și complet cu regiunea transnistreană, pe considerentul că astfel ar legaliza regimul separatist de la Tiraspol.

Reforma sectorului de securitate (RSS) reprezintă o componentă obligatorie a procesului de democratizare în perspectiva integrării europene sau euro-atlantice. Astfel, fiecare din statele ex-comuniste candidate la integrarea în comunitatea politică și de securitate occidentală a trebuit să acorde prioritate RSS, principiul strategic *like-minded*, specific Alianței Nord-Atlantice, neputând fi implementat în absența controlului democratic civil asupra forțelor armate [189].

Conform Constituției [36], Republica Moldova este un stat neutru, iar prezența trupelor străine pe teritoriul său este interzisă. Din păcate, problematica de securitate a Republicii Moldova nu a fost rezolvată de la sine prin postularea acestui principiu, ci, dimpotrivă, realitățile geopolitice și geostrategice din Republica Moldova sunt decisiv influențate de conflictul transnistrean. În consecință, parametrii de evoluție ai RSS în Republica Moldova diferă de cei ai celorlalte state est-europene cu obiective integraționiste similare.

Prezența în regiunea transnistreană a unor impresionante forțe militare și para-militare reprezintă o considerabilă frână în dezvoltarea economico-socială și aspirația europeană a Republicii Moldova. Împiedicată de izbucnirea conflictului transnistrean, reforma sectorului de securitate în Republica Moldova a devenit o condiție a soluționării conflictului.

Republica Moldova ar putea să se posteze pe exterior atât ca un promotor al soluțiilor pașnice, cât și ca un furnizor de securitate în subiecte sensibile pe agenda de securitate euro-atlantică, precum securizarea frontierelor și combaterea traficului de persoane, bani, arme și droguri. În ceea ce privește chestiunea neutralității, perspectivele induc o nouă dilemă de securitate, întrucât continuarea cu succes a RSS presupune asistență financiară, de expertiză și instruire din partea UE și a NATO, fapt ce intră în coliziune cu realitatea constituțională de la acest moment din Republica Moldova.

Din cauza imixtiunii externe și a dimensiunii geopolitice a conflictului transnistrean, Moldova nu dispune de potențialul politic și militar de a răspunde acestor probleme de securitate într-un mod adecvat și eficient. Moldova are nevoie acută de asistență și susținere în elaborarea unei strategii durabile și eficiente pentru a răspunde riscurilor „securității dure”. În pofida diminuării radicale a amenințărilor militare în forma lor pură pentru majoritatea națiunilor europene, Republica Moldova continuă să fie vulnerabilă. Separatismul politic și teritorial a rămas obstacolul principal pentru procesul consolidării statale și a reintegrării societății moldovenești. Susținerea militară, financiară și politică acordată rmn în timpul ultimilor 25 de ani de către Rusia, a consolidat potențialul militar al forțelor separatiste, care a devenit, astăzi, egal cu cel al Forțelor Armate ale Republicii Moldova. Prezența, pe malul stâng al Nistrului, a trupelor ruse împotriva voinței autorităților constituționale, dar și contrar unor importante decizii internaționale (Declarația Summitului OSCE de la Istanbul, 1999), reprezintă o amenințare reală la adresa securității naționale a Republicii Moldova. Controlul forțelor separatiste asupra frontierei de est cu Ucraina, diferitele forme de contrabandă, precum și spălarea masivă de bani, rămân, în continuare, un focar de tensiune militară și o resursă generală a reflexului de capturare a regiunii prin controlul militar și politic, alimentarea formațiunilor paramilitare transnistrene, procurării armamentului, munițiilor și altor materiale militare.

Dar de la atacurile informaționale lansate de pe teritoriul transnistrean devine tot mai

evidentă deschiderea unui adevărat front de confruntări informaționale, dirijat de autoritățile rusești. Ținta acestor atacuri reprezintă Republica Moldova, dar și Ucraina, Letonia, de curând și România. Iulian Fota, consilier prezidențial de la București, declara pentru presă în februarie 2015: „Este foarte clar că în panoplia de instrumente, nu numai a Rusiei, ci și a altor state, avem și instrumente de ordin informațional. E normal, fiecare dorește să își promoveze mesajul și el să fie cel care razbate din ecranul televizoarelor și intră în mintea și în inimile oamenilor. Evident ca din jocul ăsta nu este exclusă nici Romania. Ce am constatat eu este că, începând din vara lui 2012, au început să curgă spre România dinspre anumiți vectori de media, în special „Vocea Rusiei, o serie întreagă de mesaje altfel construite decât până atunci”. Iulian Chifu dezvăluie și el, într-o consemnare, publicată în iunie 2015 în ”Evenimentul zilei” unele mecanisme ale războiului informațional declanșat în mass-media rusească: „o făcătură clasică, un montaj de informații în cascadă, cu sursă unică, păreri nuanțate și știri presupuse, pe surse, în așa fel încât să construiască o secvență succesivă de declarații și alegații mutual interdependente și aparent susținându-se, pentru a sublinia relativa și aparenta veridicitate a unei minciuni”.

De notat, că în Rusia se întreprind încercări de a justifica acțiunile mediatice violente, de a le crea o opinie publică favorabilă. Toate componentele arsenalului propagandic sunt mobilizate în acest scop [231]. Cum poate fi însă justificată agresiunea informațională, masivă și intensificată, mai ales, în anul 2015? Invazia armatei audiovizuale rusești, care a cucerit spațiul informațional moldovenesc [95] este evidentă, recunoscută și de specialiștii echidistanți din străinătate. „Occidentul recunoaște influența negativă a televiziunilor rusești” – titluri de acest fel apar în presa chișinăuienă cu regularitate, atrăgând atenția audienței la un fapt reprobabil și incorect. Insituțiile specializate [115] ar trebui să se autosesizeze și să aducă situația la normal, în conformitate cu normele democratice.

De fapt, rușii reprezintă doar ceva mai mult de 10 % din populația Basarabiei, dar tot spațiul audiovizual este dominat de produsele mediatice de limba rusă. La Chișinău se pot recepționa circa 55 de televiziuni dintre care doar 11 în limba română. Sunt relevante, în această ordine de idei, și evenimentele recente din Ucraina. Astfel, potrivit agenției de știri Unian.ua, „Serviciul de Securitate al Ucrainei (SBU) a descoperit faptul că posturile de televiziune din Rusia folosesc tehnologia de manipulare numită „al 25-lea cadru”, interzisă de legislația internațională, în știrile despre Ucraina. Chiar dacă procedeul are anumite nuanțe, oricum, propaganda de gen imperial, provenită din Rusia, influențează deschis asupra spațiului informațional moldovenesc. Ținem să menționăm faptul că, practic, aceleași canale de televiziune și posturi de radio din Rusia se transmit și pe teritoriul Republicii Moldova. Problema războiului informațional, dezlănțuit cu înverșunare de propagandiștii de la Kremlin, aflat în plină desfășurare, merită, fără îndoială, o atenție aparte și o explicație amănunțită. .

2.5. Concluzii la Capitolul 3

Între factorii interni și cei externi care influențează securitatea națională, există o strânsă interacțiune și interdependentă, puternic accentuate. În cazul statelor mici și în curs de dezvoltare, cum este Republica Moldova, sunt trei principii de bază care pot reduce amenințările de securitate: democrația, buna guvernare și supremația legii.

În același timp, considerăm că în Republica Moldova se dezvoltă insuficient perspectiva de integrare în structurile euroatlantice pentru asigurarea securității naționale, și implicit a celei informaționale. Mecanismele, acordurile și tratatele multiple semnate în cadrul CSI-ului, nu sunt efective pentru colaborarea regională în domeniul securității. Însă integrarea Moldovei în structurile europene depinde și de rolul ce îi este atribuit de Europa, în contextul de fortificare a securității europene.

Or, într-un anumit mod vor evolua factorii de risc la adresa securității naționale, dacă Republica Moldova va accede în structurile de securitate europene și euro atlantice, după cu totul alte coordonate - dacă se va bloca accesul în aceste structuri. Este greu de imaginat cum vor evolua riscurile care afectează securitatea țării noastre în condițiile neintegrării și rămânerii în așa numita „zonă gri”. Însă indiferent de situațiile prefigurate în cadrul acestui studiu, este cert că la etapa actuală, au crescut și continuă să crească riscurile și pericolele de natură internă, care le potentează alarmant pe cele externe. Pericolele și amenințările la adresa securității naționale constituie,

Apreciem că tabloul surselor de insecuritate se supune unei dinamici proprii, în care rolul esențial revine includerii Moldovei în una din schemele de securitate viabile, în contextul procesului de integrare europeană. Republica Moldova întârzie cu reacțiile la acele oportunități pe care ni le oferă configurația geopolitică a Europei. Un lucru este cert, că cele mai multe din pericolele existente astăzi, trebuie căutate în organizarea șubredă a instituțiilor de stat, în corupție în instituțiile slabe și în responsabilitatea limitată a oficialilor pentru obligațiile lor, ceea ce erodează calitatea administrării în stat și alimentează insecuritatea individuală și regională.

Considerăm că autoritățile trebuie să vegheze la respectarea legii audiovizualului privind ponderea de 70% a emisiunilor în limba română din totalul celor de știri și analize precum și la respectarea legislației privind publicitatea în limba română. Guvernele anterioare au înstrăinat prin încălcarea legii patrimoniul național. Este vorba despre frecvențele de emisie care sunt avuție publică și care au încăput pe mâna unor oameni prin mijloace ilegale. În acest caz imperialismul nu este doar cultural ci și economic. Piața de publicitate în Republica Moldova este de 30 milioane de euro anual, banii fiind încasați aproape în întregime de televiziunile rusești. Guvernării de la Chișinău ar trebui să asigure respectarea legii audiovizualului. Prea

puține televiziuni rusești respectă prevederile privind ponderea emisiunilor în limba română, iar CCA refuză să facă mai multe monitorizări obiective.

Generalizând cele expuse anterior concludem că vulnerabilitatea noilor vecini ai UE, pune sub semnul întrebării și reușita politicii europene de vecinătate. În același timp, partenerii occidentali ai Republicii Moldova, care pot influența comportamentul acestor țări, se văd tot mai mult nevoiți să răspundă unor noi sfidări în alte regiuni ale lumii, de un interes mult mai mare pentru ei.

3. ASIGURAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DEMOCRATIZĂRII SOCIETĂȚII: MECANISME ȘI SOLUȚII

În cadrul acestui capitol intenționăm să detectăm componentele procesului care permit asigurarea securității naționale a statului din perspectiva elaborării, interpretării și implementării celor mai viabile soluții, mecanisme și acte normative în domeniu. Pentru aceasta este nevoie de abordarea rolului UE și NATO, a altor puteri regionale care pot influența procesul de asigurare a securității. Considerăm că doar intensificarea cooperării cu aceste organisme internaționale va permite realizarea reformelor în acest domeniu și va democratiza societatea. Vor fi analizate principalele inițiative de soluționare a conflictului transnistrean, rolul principalilor actori implicați în formatul de negocieri, rolul partenerilor europeni în identificarea unor soluții eficiente în depășirea acestui conflict înghețat, trecerea la etapa post-conflict care presupune realizarea altor abordări mult mai complexe.

3.1. Perfecționarea cadrului politico-juridic de garantare a sistemului de securitate națională a Republicii Moldova

Politica națională de securitate este un element indispensabil în cadrul național de politici, o expresie și un indicator al identității politice și culturale a unei țări. Sfera de acoperire a acesteia poate varia iar politica poate fi definită și exprimată în diferite moduri –într-un document cuprinzător și în mai multe documente sectoriale. În cazul în care acest document reflectă și mijloacele de realizare a principalelor obiective de securitate ale statului ceea ce deseori este definit ca “interesele securității naționale”, se utilizează termenul de Strategie de securitate națională.

În același timp, o strategie fără o politică, la fel ca și o politică fără o strategie nu pot fi de succes. Din punct de vedere al consecutivității procesului, este logic să presupunem că elaborarea unei strategii naționale de securitate urmează după definirea unui concept general al politicii de securitate. Totuși o asemenea abordare conține unele deficiențe, dat fiind faptul că nu este corect de a elabora obiective pentru politica de securitate care depășesc considerabil resursele umane, economice, tehnologice și militare de care țara ar putea dispune.

Politica națională de securitate nu poate fi una statică. Revizuirea regulată și adaptarea acesteia la circumstanțele unei lumi în permanentă schimbare este un imperativ. Schimbările strategice sau geopolitice pe plan extern, în special discontinuitățile profunde pe plan internațional cauzate de războaie, apariția sau dispariția statelor sau alianțelor, deseori vor duce la reformularea substanțială a politicii de securitate. De asemenea, o reformulare sau reorientare substanțială a politicii de securitate poate fi cauzată și de schimbări interne, atunci când guvernarea este preluată de noi forțe politice, este adoptată o nouă Constituție, sau ca reacție de

răspuns la provocările majore din exterior. Potrivit experților, o politică de securitate națională, rareori enunță explicit anumite decizii sau acțiuni în diverse circumstanțe. Pe de o parte, este mult prea complicat, sau chiar imposibil, de a oferi din timp soluții pentru situații imprevizibile în viitor. Pe de altă parte, nu întotdeauna este înțelept sau oportun ca reacția la o anumită acțiune sau situație eventuală să fie enunțată din timp unui potențial adversar, considera cercetatorii în domeniu.

În Republica Moldova nu există un document exhaustiv care ar defini în mod amănunțit politica de securitate și de apărare. Totodată, există un șir de acte juridice și documente, care permit formarea unei imagini generale despre viziunea de securitate, interesele, amenințările, riscurile, obiectivele, mecanismele de implementare, instituțiile implicate și acțiunile principale din cadrul politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova. În conformitate cu viziunile doctrinare naționale, lista acestor acte și documente include:

- Constituția Republicii Moldova;
- Concepția securității naționale;
- Strategia securității naționale;
- Legea securității statului;
- Alte legi, strategii sectoriale și programe de guvernare.

Primul document din cele enumerate mai sus este Constituția Republicii Moldova, aprobată la 29 iulie 1994 [36], primul act juridic de referință pentru elaborarea și implementarea politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova. Constituția proclamă un șir de valori și principii supreme pentru statul Republica Moldova cum a fi: suveranitatea și independența; caracterul unit și indivizibil; republica, ca formă de guvernământ statul de drept; inalienabilitatea teritoriului; democrația și pluralismul politic; respectarea drepturilor și a libertăților omului; etc. Aceste valori și principii poartă un caracter universal, pot fi regăsite în actele juridice fundamentale ale mai multor altor state și servind drept fundament pentru elaborarea politicilor de securitate ale statelor, determinînd asemănări în obiective și conținut, și politici.

Totodată, Constituția Republicii Moldova conține o normă specifică ce determină caracterul distinct al politicii de securitate și apărare a statului moldovenesc. Această normă este declararea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova și declarația că „Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său” [36], limbajul laconic al Constituției nu oferă mai multe detalii cu privire la obligațiile, drepturile sau alte criterii care reiese din statutul de neutralitate permanentă și nici cu privire la viziunea de securitate națională cauzată de acest statut, interpretarea acestora fiind lăsată pentru alte acte juridice sau documente de ordin strategic.

La 22 mai 2008, Parlamentul Republicii Moldova, prin legea Nr 112, a aprobat o nouă Concepție a securității naționale. Conform enunțului din preambul, noua Concepție pretinde să fie „un sistem de idei care conturează prioritățile statului în domeniul securității naționale”, să reflecte „evaluarea generală a mediului de securitate pe plan național și internațional în care operează Republica Moldova” și să definească „scopul securității naționale, liniile directorii de bază pentru securitatea națională, valorile și principiile generale ce urmează a fi protejate de stat și de societate”.

În viziunile doctrinare naționale, Concepția securității naționale este al doilea act juridic de importanță majoră care are menirea să determine politica de securitate și apărare a Republicii Moldova. Pentru prima dată un asemenea document a fost aprobat prin Hotărârea Parlamentului „Cu privire la Concepția securității naționale a Republicii Moldova” la 5 mai 1995, la mai puțin de un an de la aprobarea Constituției Republicii Moldova.

Concepția securității naționale a avut ca scop să servească drept bază pentru elaborarea politicii de stat în domeniul securității naționale, actelor normative corespunzătoare, pentru optimizarea structurilor de administrare și organizare a activității organelor de asigurare a securității naționale.

Concepția securității naționale a creat baza necesară pentru definirea politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova, însă a servit ca referință pentru elaborarea unor legi din domeniul securității și apărării numai pentru o perioadă scurtă de timp. Multiplele deficiențe, erori și contradicții din Concepție, incapacitatea Consiliului coordonator de a elabora proiectele de legi și actele normative preconizate inițial, cât și deficiențele actelor legislative cu caracter strategic care se bazuau pe prevederile Concepției au format treptat opinia despre caracterul deficitar și depășit al acestui document, inutilitatea lui și necesitatea elaborării unui document nou.

Acest document de ordin strategic urma să servească drept bază pentru elaborarea Strategiei Securității Naționale, Strategiei Militare Naționale și altor strategii sectoriale în domeniul securității naționale. În pofida așteptărilor și importanței Concepției pentru formularea politicii naționale de securitate și apărare, rolul și utilitatea acestui act juridic au rămas departe de cele scontate. De la momentul adoptării, concepția a fost supusă criticii pentru lipsuri, incoerență, interpretări eronate, caracter declarativ și aplicabilitate limitată. Printre cele mai importante deficiențe ale Concepției au fost constatate următoarele: definirea neadecvată a intereselor naționale, scopului securității naționale, obiectivelor și valorilor. În pofida enunțurilor din preambul. Concepția nu oferă o definiție a intereselor naționale, nici a scopului securității naționale, dar numai dezvoltă și reformulează o parte din valorile supreme proclamate în Constituție, stipulând că obiectivele securității naționale a Republicii Moldova sunt „asigurarea și

apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, ordinii constituționale, dezvoltării democratice, securității interne, consolidarea statalității Republicii Moldova”. Cu excepția „principiului de neutralitate permanentă”, Concepția nu definește alte principii ale securității naționale.

Concepția include următoarele amenințări la adresa securității naționale: Conflictul transnistrean; Riscurile apariției unor tensiuni interetnice; Amenințarea terorismului internațional; Amenințările de origine economică; Amenințările de origine socială; Amenințările din domeniul tehnologiilor informaționale; Amenințările care derivă din activitatea umană. Factorii tehnogeni și calamitățile naturale; Amenințarea crimei organizate și a corupției.

Pe lângă faptul că această listă este confuză (prin enumerarea amenințărilor și riscurilor împreună), incompletă (prin lipsa pericolelor și amenințărilor cu caracter informational), iar ordinea de priorități este discutabilă, o problema mult mai importantă este descrierea și explicarea eronată a amenințărilor.

Astfel, de exemplu, amenințarea conflictului transnistrean la adresa securității naționale este interpretată nu prin termenii de suveranitate și integritate teritorială, dar este limitată la constatarea că „existența regimului separatist amplifică discrepanța din cadrul juridic unic al Republicii Moldova, condiționând imposibilitatea acordării de asistență juridică cetățenilor Republicii Moldova din localitățile din stânga Nistrului, periclitând totodată cooperarea internațională judiciară în acest segment.

Un alt exemplu este includerea în lista amenințărilor a „Riscurilor apariției unor tensiuni interetnice” care, pornește de la constatarea că „Republica Moldova, este un stat polietnic și multinațional” și conchide că „amenințarea apariției elementelor de șovinism, de naționalism și de separatism este persistentă”. Trezește întrebări și afirmația precum că „incendiile, accidentele la întreprinderile de transport sau alunecările de teren” prezintă amenințări la adresa securității naționale.

Lipsește și definirea clară a sistemului de asigurare a securității naționale, rolului și misiunilor instituțiilor. Sistemul securității naționale al Republicii Moldova, reformarea lui, în pofida denumirii titlului, nu conține referințe privind rolul, atribuțiile, misiunile și interacțiunea diferitor instituții din cadrul sistemului de asigurare a securității naționale, nu identifică problemele majore care împiedică funcționarea eficientă a acestui sistem și soluțiile preconizate, dar conține numai definiții academice și fraze generale despre necesitatea reformării sectorului securității naționale cu includerea componentelor „politic, militar și de apărare, de politică externă, de informații și de contrainformații, de ordine constituțională și de justiție, economic, financiar, energetic, industrial, de comunicații și infrastructură, de protecție socială și ecologică”.

Concluzia principală care reiese din analiza structurii Concepției și conținutului capitolelor respective este constatarea faptului că instrumentul principal pentru asigurarea securității naționale se preconizează a fi cooperarea internațională, iar rolul instituțiilor Republicii Moldova și importanța efortului pe plan intern în asigurarea securității naționale nu sunt definite.

Totodată și această cooperare se percepe drept una pur formală și lipsita de consistență, dată fiind discrepanța dintre declarațiile de intenții de participare la eforturi și organizații internaționale și capacitățile naționale limitate, lipsa unor acțiuni pentru consolidarea acestora și lipsa unor mecanisme constituite pentru a realiza aceste intenții. O asemenea structură, împreună cu deficiențele principiale de conținut menționate mai sus, promovează ancorarea continuă a Republicii Moldova în lista statelor „beneficiare de securitate” și nu în cea de „producători de securitate”.

Astfel, Concepția Securității Naționale aprobată în 2008, în mare măsură poartă un caracter declarativ, ignorând interesele naționale fundamentale și interpretează eronat riscurile și amenințările la adresa securității naționale a Republicii Moldova. Această Concepție nu oferă o bază necesară pentru elaborarea politicii de stat în domeniul securității naționale și al apărării, actelor normative corespunzătoare pentru optimizarea structurilor de administrare și organizare a activității organelor de asigurare a securității naționale.

În conformitate cu viziunile doctrinare naționale, Strategia securității naționale a Republicii Moldova urmează să fie documentul de bază care de facto reflectă politica națională de securitate și apărare. Necesitatea acestui document a fost în repetate rânduri menționată de experți independenți și instituțiile naționale și internaționale și este determinată de necesitatea stabilirii căilor concrete de asigurare a securității naționale, a mecanismelor și a instrumentelor de guvernare, a sistemului securității naționale, a mecanismelor de cooperare între componentele sistemului, a mijloacelor de realizare, în special celor financiare, și de asigurare în practică a securității naționale. Totodată, în conformitate cu aceleași viziuni doctrinare, Strategia securității naționale servește ca bază pentru elaborarea Strategiei militare și a altor strategii sectoriale în domeniul securității naționale.

Elaborarea Strategiei securității naționale a fost un subiect distinct de a lungul anilor în cadrul mai multor planuri de acțiuni, inclusiv celor de cooperare dintre Republica Moldova și NATO (IPAP) însă a început de facto numai după aprobarea Concepției securității naționale. În acest scop, prin Decretul Președintelui RM nr.1758 din 09.07.2008 a fost instituită Comisia pentru elaborarea SSN. Proiectul Strategiei securității naționale elaborat de această comisie a fost aprobat de Guvern la 28 ianuarie 2009, de fapt la sfârșitul mandatului de guvernare și remis Parlamentului deja după lansarea campaniei electorale.

În condițiile în care după alegerile din 2009 noua putere politică a acceptat ideea ca Strategia securității naționale să devină unul dintre cele mai importante documente ale guvernării într-un domeniu de importanță majoră, după desemnarea unui nou Guvern procesul de elaborare a Strategiei securității naționale a fost reinițiat. Acest proces a fost lung, anevoios și finalizat cu întârziere. Abia la 15 iulie 2011, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Strategia securității naționale, care este primul document de acest gen din Republica Moldova.

În conformitate cu definițiile din preambul, Strategia „stabilește obiectivele sistemului securității naționale și identifică căile și mijloacele de asigurare a securității naționale. În același timp, Strategia constituie un act politico-juridic pe termen mediu ce permite adaptarea, în funcție de evoluțiile pe plan intern și extern, politicii din domeniu, securității naționale, identificarea segmentelor specifice ale sistemului securității naționale care necesită reformare și determinarea unui plan realist de implementare a reformelor”.

Un capitol aparte din Strategia Securității Naționale este dedicat viziunii și acțiunilor de consolidare a securității naționale prin intermediul politicii externe și de apărare (cap.3). Strategia recunoaște că „un loc aparte în contextul securității îi revine participării Republicii Moldova la eforturile globale, regionale și sub-regionale de promovare a stabilității și securității internaționale prin cooperarea în cadrul ONU, OSCE, cu NATO și alte organizații internaționale relevante, precum și participarea la misiunile în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună a UE (PSAC).”

În același timp, aprobarea Strategiei Securității Naționale oferă șansa începutului unei faze calitativ noi în politica de securitate și apărare a Republicii Moldova, inițierii și implementării unor reforme adecvate în sectorul de securitate și apărare în conformitate cu practicile și standardele europene. Experiența anterioară de inițiere și implementare a reformelor în acest sector indică asupra faptului că valorificarea acestei șanse depinde atât de voința politică cât și de capacitățile instituțiilor din sectorul de securitate, în special cele de gestiune a sectorului de securitate națională la nivel politic și cele de planificare strategică. Deși rolul de monitorizare și coordonare inter-instituțională este atribuit Consiliului Suprem de Securitate, de facto, succesul implementării Strategiei depinde de eficiența instituției prezidențiale.

În rezultatul analizei cadrului juridic, constatăm că în Republica Moldova nu există un document exhaustiv care ar defini în detalii politica de securitate și apărare. Totodată, există un cadru juridic complex care determină viziunea de securitate, în interesele, amenințările, riscurile, obiectivele, mecanismele de implementare, instituțiile implicate și acțiunile principale din cadrul politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova. Din păcate, în acest cadru juridic există serioase lacune și deficiențe, generate, pe de o parte, de lipsa unor acte juridice-cheie, iar, pe de

altă parte, de o multitudine de acte legislative de calitate insuficientă, care în unele cazuri se dublează reciproc sau conțin reglementări incorecte și contradictorii.

Strategia Securității Naționale, care în conformitate cu viziunile doctrinare naționale este de facto cel mai important act juridic al politicii naționale de securitate și apărare și determină funcționarea sistemului de securitate și apărare, căile de asigurare a securității naționale, mecanismele și instrumentele de guvernare a sistemului securității a fost adoptată cu mare întârziere, iar procesul de implementare în practică a acesteia rămâne sub semnul întrebării, dat fiind lipsa la moment a oricărui plan de acțiuni în acest sens.

Strategiile sectoriale, care conform SSN vor concretiza aspecte specifice ale funcționării sistemului de securitate națională, încă urmează a fi elaborate și aprobate, iar termenii pentru realizarea acestor acțiuni nu a fost stabilit.

Astfel, politica de securitate și apărare a Republicii Moldova încă nu are un cadru legal adecvat, care ar permite funcționarea eficientă a sistemului de securitate și apărare națională și implementarea obiectivului politic de integrare europeană și participare la politica de securitate și apărare comună.

3.2. Consolidarea securității naționale a statului: implicarea factorului informațional

Noțiunea de securitate informațională este una multidimensională și complexă și, în linii generale, presupune securizarea mediului informațional. Securitatea informațională a statului este definită, în mod tradițional, ca stare de conservare a resurselor informaționale ale statului, dar și de protejare a drepturilor legitime ale individului și ale societății în sfera informațiilor. Securitatea informațională are două componente: securitatea informațional-tehnologică și securitatea informațional-psihologică. Parte a securității informațional-psihologice este și mass-media [224], care are un impact substanțial asupra proceselor de evoluție a statului.

În funcție de context, noțiunea de “securitate informațională”, poate avea nuanțe diferite. În legislația mai multor țări „securitatea informațională” este orientată spre protecția mediului informațional al societății, permițând acestuia formarea, utilizarea și dezvoltarea informației în interesul cetățenilor, organizațiilor și statului, protejând interesele naționale [224].

În altă ordine de idei, de-a lungul timpului, datorită dezvoltării tehnologice, accesul la informații și distribuirea acestora a crescut într-un ritm exponențial. În această situație putem vorbi despre posibilitatea influențării mentale și a atacurilor în spațiul cunoașterii sau despre utilizarea informației (sau ascunderea acesteia) pentru a câștiga duelul mental în scopul controlării unei situații și obținerii puterii. Acest lucru poate fi realizat la nivel individual, organizațional, național și internațional.

Informația, a treia formă de manifestare a existenței fundamentale, devine tot mai apreciată de omenire. Economia și securitatea națională sunt dependente de tehnologiile informaționale și de infrastructura informațională. Odată cu avansarea societății contemporane spre statutul de societate a „cunoașterii” și respectiv, creșterea semnificativă a accesului populației la informație, în prim plan apar problemele legate de utilizarea și protejarea informației.

Republica Moldova, fiind un stat în proces de consolidare, riscurile și amenințările la adresa securității naționale decurg din mai mulți factori interni și externi, inclusiv din apartenența sa la spațiul ex-sovietic. Influențele politice, economice, energetice, mediatică și de altă natură, derivate din această apartenență, se fac resimțite pînă în prezent. Perioada pe care o traversăm este una extrem de solicitantă din perspectiva amenințărilor pe care trebuie să le gestionăm, generate de criza economică, de fenomene negative, cum sînt criminalitatea organizată transfrontalieră, terorismul internațional, traficul de ființe umane, de armament și stupefiante, migrația ilegală, deturnarea de fonduri din bugetul de stat, corupția, contrabanda, evaziunea fiscală etc. Din aceste considerente, necesitatea identificării și evaluării permanente a riscurilor și pericolelor pentru suveranitatea, independența și integritatea teritorială a țării, demascării și contracarării activităților care prejudiciază economia națională și potențialul de apărare al statului trebuie să constituie întotdeauna deziderate care să determine esența activității clasei politice.

O altă latură ce operează în cadrul unei societăți este reprezentată de mass media. În conformitate cu aprecierile unor teoreticieni militari străini, prin mass-media se poate ajunge la agresiune informațională [221]. Aceasta se manifestă prin acapararea structurilor principale ale sistemului informațional intern, crearea și întreținerea din exterior, a unei imagini deformate asupra politicii și situației interne din statul vizat prin intoxicarea informațională a opiniei publice interne. Prin aceste acțiuni se urmărește: destabilizarea internă, declanșarea unor confruntări interne pe motive diverse (religioase, etnice, economice ș.a.), care să justifice o eventuală intervenție militară din exterior; stimularea acțiunilor destabilizatoare ale unor grupări extremiste interne; demobilizarea cetățenilor; diminuarea încrederii cetățenilor în capacitatea instituțiilor statului. respectiv de a rezolva problemele complexe cu care se confruntă societatea.

Câștigarea supremației informaționale de către una din părți asigură o decizie oportună și optimă de angajare a forței și garanția realizării scopului propus. Însă pierderea confruntării informaționale duce la un decalaj între părți, la un raport nefavorabil privind realizarea scopurilor. Angajarea forței în această situație este un act de curaj, iar atunci cînd rezultă numeroase pierderi umane și materiale putem să spunem că decizia este egală cu „crima”.

Considerăm că pierderea confruntării informaționale conștientizează decidenții cu un pas mai repede că au pierdut războiul.

Oamenii își desfășoară activitate raționând, iar informația poate influența gândirea. În altă ordine de idei, de-a lungul timpului, datorită dezvoltării tehnologice, accesul la informații și distribuirea acestora a crescut într-un ritm exponențial. În această situație putem vorbi despre posibilitatea influențării mentale și a atacurilor în spațiul cunoașterii sau despre utilizarea informației (sau ascunderea acesteia) pentru a câștiga un duel mental în scopul controlării unei situații și obținerii puterii. Acest lucru poate fi realizat la nivel individual, organizațional, național și internațional. Scopul războiului este impunerea voinței prin putere. Astăzi, conform aprecierilor futurologilor și specialiștilor în polemologie, centrul de gravitate pentru obținerea puterii se deplasează în direcția domeniului cunoașterii. Cunoașterea, fiind o sursă de putere de cea mai înaltă calitate, devine o forță de mare valoare.

În cazul războiului informațional apare o mare varietate de actori. Aceștia pot fi pirai ai sistemelor informatice informaționale în general, falsificatori și „maeștri“ ai crimei organizate și terorismului transfrontalier, specialități în informatică, atrași în executarea unor atacuri informatice, jurnaliști ori alți specialiști din mass-media și nu în ultimul rând, structuri specializate ale statelor [232].

Costurile relativ reduse în raport cu rezultatele obținute, tehnologia tot mai performantă și sofisticată la îndemână pentru executarea atacurilor informaționale au făcut ca activitatea în sine să devină astăzi mult mai ușoară, mai eficientă. Apreciem că nu este suficient să ne limităm la interacțiunile specifice războiului informațional care survin numai între statele suverane ca principali actori pe scena geopolitică, ci trebuie avut în vedere și considerabilă varietate a altor entități care intervin tot mai mult în toate domeniile de activitate.

Întreaga sferă a confruntării informaționale poate fi luată în considerare numai la nivelul cel mai general al politicii unde poate fi elaborată din timp o strategie informațională eficientă. Pe baza unor programe în fiecare domeniu, la nivel de ministere, de exemplu) informația poate fi exploatată optim în mod ofensiv și defensiv.

Atunci când se are în vedere o confruntare informațională este necesară o cuprindere a ansamblului domeniilor, entităților și tipurilor interacțiunilor informaționale și toate combinațiile posibile dintre acestea. Acțiunile de război informațional nu se concentrează numai pe un singur nivel sau domeniu, ci profită de toate vulnerabilitățile entităților. De aceea măsurile de protecție trebuie luate în cadrul fiecăruia din aceste elemente. În condițiile răspândirii largi a tehnologiei informaționale, autorii unor astfel de atacuri au mari posibilități de inducere în eroare, dezinformare, influențare, convingere sau controlare a unei persoane, a unui grup social sau a opiniei publice în general.

În același timp, existența în stânga Nistrului a unui teritoriu necontrolat de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova favorizează fenomenul criminal transnațional. Aceste raționamente ne permit să afirmăm că diferendul nistrean nesoluționat rămâne principalul obstacol în procesul de consolidare a securității statului, or, autoproclamata rmn generează elemente de insecuritate politică, economică și militară pentru țara noastră.

În același timp, amenințările informaționale, atunci când se transformă în atacuri, pot avea asupra grupurilor sociale efecte greu de imaginat. Considerăm că este suficient de ilustrativ exemplul sistemelor informaționale ale infrastructurilor. Membrii grupurilor sociale și ai societății în general sunt dependenți de furnizarea energiei electrice, telecomunicații, aprovizionarea cu apă, canalizare, încălzire, transporturi aeriene, feroviare și rutiere, presa, servicii sociale, proceduri bancare și fiscale, multe altele. Toată această infrastructură depinde vital de sistemele informaționale care le asigură activitatea normală.

În condițiile extinderii procesului globalizării informaționale și a necesității de asigurare a securității statului, un rol aparte îl capătă reglementarea și funcționarea mass-media audiovizuală, precum și gradul de cultură mediatică a populației. Pe de o parte, fluxul liber al informației este un principiu de bază al democrației, pe de altă parte, dezvoltarea Internetului și a televiziunii satelitare permit implicarea în procesele politice din statele considerate aliate în sfera de influență a unei sau altei puteri geopolitice.

Situația existentă dictează imperativul urmăririi pertinente a pericolelor și riscurilor ce le comportă starea de lucruri în spațiul informațional al Republicii Moldova, revizuirii Legislației ce reglementează activitatea în spațiul audiovizual al țării și elaborării de politici și instrumente de protejare a intereselor naționale și a valorilor culturale, astfel ca acestea să nu contravină legislației internaționale (Convenția Europeană privind televiziunea transfrontalieră, Art.19 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, etc, la care Republica Moldova este parte).

De menționat că una din primele semnalări ale utilizării inadecvate a instrumentelor mediaticice și despre pericolul influențării din exterior a Republicii Moldova a fost făcută în anul 2000, când un grup de tineri din Republica Moldova, absolvenți ai instituțiilor de învățământ din Europa, asociați în ONG-ul CAIRO, s-au adresat în instanța de judecată, invocând nerespectarea de către mai multe posturi de radio și de televiziune din Moldova a legislației cu privire la funcționarea limbilor și cu privire la Audiovizual, referindu-se, în special, la stipularea că posturile radio și tv din Republica Moldova trebuie să emită în raport de 65% din totalul emisiei în limba de stat. În acest context, CAIRO, a solicitat retragerea licenței de emisie a opt posturi de radio și trei posturi de televiziune. În cadrul procesului, reprezentanții CAIRO au făcut trimiteri la legislația internațională vizând mass-media, care prevede protejarea limbilor naționale, invocând, în special, exemplul Franței și al Belgiei.

Deși Curtea de Apel a dat câștig de cauză acțiunii înaintate de organizația CAIRO, posturile de radio și TV au câștigat retroactiv procesele. Acest lucru s-a produs datorită interpretării, la 29 septembrie 2000, de către Parlamentul Republicii Moldova a articolului 13 al Legii Audiovizualului în mod favorabil proprietarilor studiourilor TV ce retranslează posturile din străinătate. A fost indicat că “prevederea articolului 13, alineatul 13 din Legea Audiovizualului privind transmisiunea a cel puțin 65% din volumul emisiunilor și programelor de producție locală nu se referă la timpul de antenă pe parcursul căruia se efectuează retransmisiunea emisiunilor și a programelor posturilor străine de către instituțiile audiovizualului care funcționează pe teritoriul Republicii Moldova”. Este un caz elocvent când evaluarea pericolelor pentru spațiul informațional nu a fost făcută la justa valoare.

Lipsa de claritate și perspicacitate a autorităților la aplicarea legislației naționale privind utilizarea limbilor în Republica Moldova și cea a audiovizualului a generat, pe parcurs noi provocări. Un exemplu elocvent este și tentativa unor forțe politice din UTA Gagauz Yeri de organizare a unui referendum pentru atribuirea limbii ruse a statutului de a doua limbă de stat în Moldova. De obicei, această problemă este exploatată cu regularitate în ajunul și în timpul campaniilor electorale de liderii politici.

Atât în regiunea transnistreană, cât și în sudul țării, consumatorul de informație nu are acces la posturile de radio și de televiziune naționale, ci la cele din Federația Rusă, iar în sudul țării, sunt difuzate posturi din Turcia sau Bulgaria. Prezența masivă a posturilor rusești în spațiul audiovizualului moldovenesc este o chestiune discutată cu regularitate în cadrul societății. Retranslarea posturilor TV străine poate comporta un avantaj pentru informarea publicului din Moldova, dar există și situații în care acestea pot să prezinte anumite riscuri.

În perioada campaniei electorale din 2005, dar și în cadrul protestelor din aprilie 2009, experții au constatat o interpretare tendențioasă a procesului electoral din Republica Moldova de mass-media din Federația Rusă. Prin intermediul posturilor de televiziune și radio rusești erau difuzate materiale care aveau drept scop destabilizarea situației din Republica Moldova. Clasa politică aflată la conducerea țării apărea în emisiunile difuzate, cu preponderență, în lumină negativă. De fapt, instrumentele informaționale utilizate față de Moldova erau similare celor aplicate de televiziunile rusești în perioadele campaniilor electorale desfășurate în țări precum Georgia și Ucraina.

Considerăm că protejarea spațiului informațional național trebuie să reprezinte o prioritate pentru asigurarea securității țării. Manipularea opiniei publice poate fi efectuată atât prin controlul mijloacelor naționale de comunicare de masă, precum și prin retranslarea unor posturi străine pe teritoriul țării. În primul rând, este vorba de lipsa transparenței în domeniul proprietății mass-media. O altă problemă este concentrarea instituțiilor mediatice în mâinile unui

singur proprietar sau ale unui grup financiar sau politic. În Franța, de exemplu, Legea audiovizualului a fost modificată de mai multe ori, până la actuala formulă. Potrivit legislației franceze, eliberarea mai multor licențe unei persoane este posibilă, cu condiția ca posturile TV sau de radio deținute în proprietate să cuprindă în comun un anumit procent de audiență. Numărul maximal de acțiuni de care poate dispune o persoană este de 49 la sută. O prevedere relevantă din Legea presei din Letonia, interzice liderilor politici și partidelor politice de a deține mijloace de informare în masă, fie presa scrisă, fie posturi de radio sau tv.

Din cauza imperfecțiunii legislației și încălcarea normelor deontologice, democrația din societatea moldovenească este în permanent pericol. Nimeni nu poate opri amestecul mass-mediei în viața privată a cetățenilor. Chiar și cele mai influente persoane din stat sunt expuse unui asemenea risc, interceptarea convorbirilor telefonice ale diferitor personaje politice servind drept dovadă în acest sens. Acest amestec abuziv arată că democrația ca sistem politic de vitrină poate să funcționeze relativ acceptabil, dar oamenii vor rămâne în continuare la cheremul statului care va exercita asupra lor influențe imparabile. De aceea, legea privind protecția datelor cu caracter personal, chiar dacă și ea este un produs al statului, trebuie susținută cu tărie în forma sa cea mai radicală. Chiar dacă protecția pe care o oferă cetățenilor este destul de firavă, ea reprezintă un mijloc de protecție deloc neglijabil pentru cetățenii din Republica Moldova.

Timp de mai mulți ani la rând, în Republica Moldova se înregistrează o tendință de concentrare a mass-mediei audiovizuale și scrise. Până în toamna anului 2009, Consiliul Coordonator al Audiovizualului a repartizat frecvențele favorizând unii radiodifuzori (NIT, EuTV, Antena C) și defavorizându-i pe alții (Vocea Basarabiei, Pro-TV etc.)

La 9 iunie 2010, în pofida unei reacții negative primite din partea organizațiilor neguvernamentale de profil, Parlamentul, cu 53 de voturi “pro”, a modificat Legea audiovizualului. Deputații au schimbat articolul 66, alineatul (3) din Codul audiovizualului în rezultatul căruia o persoană fizică sau juridică poate deține 5 licențe de emisie în aceeași unitate administrativ-teritorială sau zonă, fără posibilitatea de a deține exclusivitatea. Președintele Comisiei parlamentare de profil a motivat această modificare de lege prin necesitatea de a crea condiții mai favorabile pentru dezvoltarea televiziunilor și atragerea investițiilor străine pe piața audiovizualului din Republica Moldova [93, p. 208].

Constatăm că, de fapt, anume monitorizarea și transparența proprietății este una din cele mai slabe verigi în audiovizual. În prezent, din cele trei frecvențe cu acoperire națională, două sunt acordate posturilor private de televiziune care, ambele, ar fi aparținut aceluiași proprietar. Postul “Prime TV” retranslează postul rusesc “Pervii Kanal”, care este de fapt fosta “Televiziune Centrală” din timpurile URSS. Cea de-a doua licență, pentru cea de a doua frecvență națională, o deținea TVR 1, căreia, în anul 2008 i-a fost retrasă și oferită unui alt post de televiziune. Cazul a

generat multiple reacții din partea opiniei publice din Moldova, dar și din partea companiei TVR care a depus un recurs în instanța de judecată. A urmat adresarea la CEDO, după ce Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a respins, pe 10 iulie 2008, recursul Societății Române de Televiziune împotriva celor două decizii ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului din Republica Moldova prin care s-a interzis, în mod ilegal și abuziv, retransmiterea programelor TVR1 pe frecvența de stat, pentru care Televiziunea Romana avea o licență valabilă pînă în 2011.

Într-un comunicat transmis de TVR se arată că “Interzicerea dreptului TVR de a retransmite programele TVR 1 în Moldova, în condițiile în care deținea o licență valabilă pînă în 2011, constituie o ingerință abuzivă în dreptul său de proprietate”, și că “scopul urmărit pe această cale de CCA din Republica Moldova nu are nimic comun cu administrarea bună și eficientă a audiovizualului și a mijloacelor bănești publice”. La sfîrșitul anului 2010, TVR a reînceput retransmiterea emisiunilor sale pe frecvența de stat, prin înțelegere cu deținătorul actual al frecvenței TV 2 Plus [93].

Într-o declarație a CCA, făcută publică la 15 aprilie 2011, se spunea că, “în prezent, pe teritoriul Republicii Moldova activează peste 10 posturi de radio și circa 15 posturi de televiziune care difuzează emisiuni în limba rusă sau retransmit canale din Federația Rusă. De asemenea, în listele de canale ale distribuitorilor de servicii se regăsesc peste 60 de canale adaptate în limba rusă sau retransmise din Federația Rusă”.

Conform ultimelor sondaje, postul principal de televiziune al Rusiei, care are în Moldova acoperire națională, este sursa media cu cea mai mare credibilitate pentru cetățenii noștri – peste 70%, aproape cu 30% mai mult decât Televiziunea Publică din Republica Moldova. Respectiv, nu întâmplător, politicienii cu un însemnat rating în Republica Moldova, conform datelor sondajelor, se dovedesc a fi Vladimir Putin și Dmitrii Medvedev.

O altă confirmare a impactului posturilor rusești asupra spațiului informațional al Republicii Moldova este publicarea la începutul lui octombrie 2010, în cotidianul rus „Nezavisimaya gazeta”, a unei scrisori deschise, semnate de 500 de veterani din Moldova, adresată conducerii Rusiei și postului „Pervâi kanal”, prin care autorii scrisorii acuzau conducerea Prime TV, pentru faptul că din produsul autentic rusesc, pe post ar fi puse doar 40 la sută din emisiuni. Semnatarii scrisorii susțineau că Prime TV „pune pe post show-uri cu politicieni antirusi” [93, p. 212].

În același timp, începând cu ultimele luni ale anului 2009, piața media din Republica Moldova a intrat într-un proces firesc de extindere / democratizare, luând naștere concurența sănătoasă între instituțiile media și creându-se un climat favorabil afacerilor de media. Au aparut

mai multe institutii mass-media, procedurile de acordare a licențelor au devenit mai transparente, a fost readus TVR și a fost relansată reforma audiovizualului public.

Intenția autorităților de a o proteja programele autohtone în limba română este de explicat. Însă, limitările nu ar trebui să aprofundeze și mai mult divizarea pe criterii lingvistice a audiovizualului. Iată de ce e necesar de a înfăptui gradual aceasta reformă, oferind o perioadă de grație radiodifuzorilor. În același timp, se impune modificarea anumitor prevederi din articolul 11 al Codului Audiovizualului (sau respectarea celor existente) și introducerea unor schimbări în Legea Publicității a Republicii Moldova din 1997. În primul rând, e vorba de respectarea prevederilor cu privire la dublarea, subtitrarea și sonorizarea emisiunilor difuzate într-o limbă străină, clarificarea noțiunii de producție proprie și ridicarea cotei de emisie în limba română pentru producția autohtonă, eliminarea rigorii cu privire la obligativitatea difuzării în limba de stat doar a emisiunilor cu caracter informativ și analitic.

Factorul mediatic, astfel, își are propriul rol în consolidarea securității statului. De fapt, conceptul de securitate națională a unui stat rezultă din necesitățile vitale și circumstanțele geopolitice, socioeconomice, culturale etc. în cadrul cărora acesta se dezvoltă. Ca și pentru majoritatea țărilor est-europene, calea Republicii Moldova este spre o societate deschisă și o economie competitivă, mai ales din aspectele ei de democratizare, dezvoltare a pieței și de securitate. Însă Moldova este puternic dependentă de riscurile și amenințările de securitate. Fiind vulnerabilă la schimbările din exterior și incapabilă să identifice, pe plan intern, prioritățile și resursele necesare pentru modernizarea instituțiilor publice, Moldova care a fost înființată după dezintegrarea URSS a devenit curînd sinonim cu termenul de „stat eșuat”, „stat slab”. Insecuritatea și instabilitatea au rămas printre cele mai importante obstacole pe calea stabilizării democratice a Republicii Moldova, ceea ce a condus la persistența unor efecte sociale deosebit de nefaste pentru populație, pentru stat și societatea civilă în ansamblu.

3.3. Rolul mass-mediei în situații de criză

Orice instituție sau chiar țară se poate confrunta cu o situație de criză, în măsură să puna în pericol funcționarea sa normală. Noțiunea de *criză* a fost transpusă în domeniul social de către filosofi, care au acceptat generic faptul că este o formă de boală a unui organism social, căruia i-a fost afectată capacitatea de a se manifesta ca „subiect” în relațiile sociale. Într-o accepție largă, criza poate fi înțeleasă ca o situație națională sau internațională, în contextul căreia se crează o amenințare la adresa valorilor, a intereselor sau obiectivelor prioritare ale părților implicate.

Etimologic, noțiunea de *criză* vine din limba greacă și semnifică o decizie în legătură cu o situație critică, dificilă și tensionată, ce impune adoptarea unei poziții în vederea transcederii acesteia. În limba română, criza este definită ca perioadă de tensiune, de tulburări (adesea decisive), în care se manifestă neconcordanțele sau contradicțiile sau manifestarea violentă a unor neconcordanțe, a unor dificultăți economice, politice, militare, sociale etc. ori perioadă de tensiune, de tulburări de încercări (decisive) care se manifestă în societate.

Unele crize sunt previzibile și pot fi prevenite, altele însă nu pot fi anticipate, în mod corect. În aceste condiții, criza poate aduce prejudicii grave, dacă nu este gestionată corect. O tipologie importantă a crizelor o reprezintă faptul că majoritatea reprezintă crize de sistem, generate de controversate procese de reformă. Cauzele acestora sunt profunde și se propagă, se combină și acționează pe un orizont de timp nedefinit.

Tipologia crizelor. Crizele se manifestă diferit, în funcție de caracteristicile situației care le determină și de domeniul de manifestare. Astfel, o criză politică nu seamănă cu una militară, după cum nici o criză economică nu seamănă cu una socială, deși acestea au legături, interconexiuni, stări și momente de simetrie.

Crizele pot fi caracterizate și clasificate în multe moduri. Cel mai adesea, acestea sunt interpretate la modul general, ca fiind *crize de securitate*, *crize de interes* sau *crize de conștiință*.

- a) În funcție de factorii care le determină și de domeniile în care acestea se manifestă, crizele pot fi în principal de natură: politică, diplomatică, economică, socială, financiară, militară, informațională, psihologică și ecologică.
- b) după spațiul în care se manifestă, crizele pot fi locale, naționale, regionale, continentale sau internaționale.
- c) după natura resurselor pe care le implică, o criza poate avea determinări umane, materiale, tehnologice, financiare, bancare etc.
- d) în ceea ce privește modul de manifestare, crizele pot lua forme latente sau manifeste.
- e) după gradul de complexitate, crizele pot fi simple, complexe și combinate.

Evoluția situațiilor de criză. Crizele care afectează grupurile sociale, diferă prin cauzele și durata lor. Evident, din cauza multitudinii tipurilor de crize, rațiunea umană poate juca numai un rol limitat în desfășurarea lor. Cu toate acestea, ele antrenează acțiunea umană, ceea ce poate transforma micile deviații în crize majore.

Odată generată, criza se manifestă rapid, efectele și consecințele putând fi percepute imediat. Pierderile financiare, de imagine/poziție ale instituției sau țării, pot fi majore sau minore, în funcție de gradul de pregătire al acesteia de a acționa în situații de criză. Astfel, se poate vorbi despre alte două concepte: *starea de criză* și *situația de criză*.

Apariția și evoluția situațiilor de criză, au la origine cauze de natură obiectivă. Ca urmare, ele nu se rezolvă și nu pot fi rezolvate de la sine. Diminuarea în intensitate a factorilor care determină fenomenul de criză sau înlăturarea acestora se poate realiza doar prin intervenția instituțiilor politice, economice, militare, diplomatice, prin voința și acțiunea dirijată a oamenilor.

Gestionarea situațiilor de criză. Managementul situațiilor de criză, constituie o activitate în timp real, de răspuns imediat la o stare de pericol apărută la nivel național sau în anumite zone ale țării. Desfășurarea cu succes a acesteia presupune o formă bună de organizare a sistemului de răspuns la situații de criză, bazată pe legi și ordine adecvate, dotarea cu echipamente a structurilor de execuție, salvare și evacuare, o dezvoltată asigurare informațională, înaltă pregătire profesională a personalului și anticiparea din timp a derulării optime a tuturor acțiunilor necesare cu stabilirea precisă a tuturor forțelor participante.

Apărute fără veste, situațiile neprevăzute, precum schimbările organizatorice precipitate, accidentele, catastrofele naturale sau chiar percepțiile greșite ale publicului, pot avea consecințe nefaste asupra imaginii unei instituții sau a țării.

Un răspuns eficient la criză necesită o atitudine comprehensivă a actorilor politici, militari și a celor cu scopuri umanitare, acordând importanța cuvenită responsabilităților, mandatelor și sferelor de competență specifice fiecărei părți. Mecanismul managementului crizelor, asigură celor care iau deciziile necesarul de informații și aranjamente, pentru ca acestea să poată utiliza mijloacele necesare într-o manieră coordonată și în timp util.

Sistemul informațional-instrument de procesare și diseminare a informației. Procesarea și diseminarea unei informații de calitate depinde de sistemele informaționale utilizate și de autonomia surselor generatoare de informații. Piața informațională are marele merit de a semnaliza care dintre aceste sisteme sunt angajate și deservește cerințele informaționale ale auditorului.

Sistemul informațional poate fi definit ca ansamblul datelor, informațiilor, fluxurilor și circuitelor informaționale, procedurilor și mijloacelor de tratare a informațiilor, menite să contribuie la stabilirea și realizarea obiectivelor organizației. În vederea identificării informațiilor utile și a procesării eficiente a acestora, precum și pentru asigurarea unei diseminări corecte și oportune se impune respectarea unui algoritm ce poartă denumirea generică de *ciclu informațional*.

Realizarea unui astfel de algoritm este necesară asigurării unei eficiențe manageriale a informației pentru conducerea oricărei acțiuni. Prin acest ciclu, informațiile sunt transformate din informații native în informații prelucrate, conform cerințelor impuse.

Procesul de comunicare în situații de criză. Comunicarea informațiilor către mass-media poate îmbrăca forme diferite ; interviuri exclusive sau spontane; comunicate sau conferințe de

presă. În acest sens, planurile strategice ale instituției trebuie să cuprindă și un plan de legătura cu mass-media [121].

Cadrul (mediul spațio-temporal), participanții, scopurile, acțiunile (actele comunicaționale), instrumentele (canale, coduri, mijloace) și normele reprezintă constante ale sistemului eficientizării comunicării. Criza degenerată în conflict armat poate determina activarea cenzurii militare sau a embargoului informațional în ceea ce privește comunicarea.

Informația Mass-media în condiții de criză Pronunțându-se zilnic asupra evenimentelor, ideilor și personalităților lumii, mass-media exercită o imensă influență, prin forța și amploarea informației, explicației și persuasiunii, prin puterea sa integratoare sau alienatoare. Considerând mass-media drept purtătoare, alinătoare și creatoare de informație și valoare, observăm că specificul activității jurnalistice poate fi surprins între alte dimensiuni în dinamica sensibil-inteligibil, pe baza căreia se desprinde existența unei informații sociale specifice, numită “de presă” cu reale valențe estetice atitudinale spirituale.

Informația mass-media și tehnici de soluționare a crizelor. Criza mediatică este cazul particular al crizei de comunicare, determinată de intervenția mass-media în evoluția acestei crize, intervenție dictată de deficitul de informație oficială, coerentă și oportună pe canalele obișnuite de comunicare. Completarea deficitului de informație este solicitată cu acuitate de public, care oferă astfel mass-mediei oportunitatea de a ocupa vidul informațional (deficitul de informație) existent și de a se transforma în furnizor “autorizat” de informație, interpretor, evaluator și emitător privilegiat.

Dintre *tehnicele de rezolvare a crizelor* organizaționale, se știe, multe implică relația cu mijloacele de informare în masă, după cum urmează: reducerea mediatizării negative; schimbarea crizelor în oportunități; evitarea ramânerii timp îndelungat în punctul de maxim al crizei; evitarea confruntării directe cu mijloacele informaționale; promovarea unei noi imagini.

Eficientizarea managementului informațiilor în rețelele informaționale. Pentru o utilizare mai eficientă a informației este necesar un management al informației. Influența managementului asupra eficienței poate fi analizată, atât din punct de vedere teoretic, cât și pragmatic. Premisele fundamentale de la care pornim în abordarea teoretică a impactului pe care managementul îl are asupra eficienței sunt acelea că, eficiența reprezintă scopul final al managementului, iar managementul este un element determinant în creșterea eficienței.

În cazul în care se urmărește eficientizarea legăturilor informaționale între diferite puncte de comandă (celule de criză) și ierarhizarea fluxurilor de informații, de exemplu, între punctul de comandă de bază și punctele de comandă din cadrul fiecărui sector, este necesar să fie reprezentate și analizate structurile diferitelor rețele informaționale ce se pot utiliza. Acestea se

compun din elementele decizionale între care are loc schimburi de informații, împreună cu legăturile dintre ele.

Structura de relații publice – managerul informațiilor interne către mass-media. Pornind de la ideea că managementul informației este procesul prin care informațiile colectate anterior sunt analizate și apoi folosite de manageri pentru a lua decizii, trebuie considerată importanța acestei activități în situație de criză. Relațiile publice joacă un rol esențial în acest sens, deoarece ajută la dezvoltarea mesajelor ce vor fi transmise diferitelor tipuri de publicuri. Astfel, răspunsul la criză se împarte în două secțiuni: răspunsul inițial la criză și repararea reputației și afirmarea intențiilor comportamentale viitoare.

Comunicarea instituției cu mass-media în cazuri de criză. În eficientizarea managementului informațiilor mass-media în organizația militară, se pornește de la faptul că relațiile cu mass-media au ca principal sistem de referință prevederile constituționale referitoare la libertatea de exprimare și obligativitatea corecteii informării a opiniei publice, la baza comunicării trebuind să se situeze o serie de principii, consacrate și în practica serviciilor din țările cu democrație avansată. În acest sens, considerăm că: este necesar să se stabilească un echilibru bine definit între transparență și secretizare; publicul și mass-media trebuie considerați parteneri în cooperarea la nivel național pe problematica securității și, în consecință, se impune a fi informați cu aspecte din domeniu; transmiterea informațiilor să se bazeze pe transparență, echidistanță și obiectivitate; să nu fie furnizate deliberat, în nici o împrejurare, informații false; gestionarea comunicării în baza unor programe proiectate, susținute și conduse de managementul de top al organizației militare; asigurarea unui tratament egal pentru întreaga mass-media.

Pe baza studiului efectuat și a concluziilor formulate, propunem următoarele: posibilitățile statului, ca entitate cu scopuri și finalități luptătoare, de a bloca și descuraja agresiunile informaționale, sunt determinate apriori de modalitățile în care gestionează și procesează informația. Aceasta presupune, printre altele: formarea specialiștilor în identificarea și valorificarea informațiilor utile, vehiculate în procesualitatea socială; perfecționarea structurilor și a capacităților de procesare a informațiilor; protejarea/disimularea informațiilor proprii. Statul, cu toate structurile sale de apărare, trebuie să dezvolte atât tehnologii și strategii informaționale de atac, cât și de apărare. Culegerea, prelucrarea și diseminarea informațiilor să devină o activitate permanentă, iar volumele de date în continuă creștere să rezulte din extinderea rețelei de surse și senzori cu funcționare în regim automatizat. Este necesar să se creeze condițiile tehnice și funcționale necesare pentru ca sistemul informațional pentru managementul situațiilor de criză să devină treptat un sistem în timp real, astfel încât totdeauna procesele decizionale să dispună de toate informațiile necesare pentru conducere. Modelele conceptuale și

soluțiile existente în prezent, dar mai ales cele viitoare, bazate pe cele mai noi tehnologii informaționale, accentuează necesitatea existenței unor proceduri logice, organizate și reglementate cu privire la controlul și comanda structurilor responsabile cu diseminarea informațiilor mass-media și de management al informațiilor pe timp de criză. Subliniem necesitatea existenței unui plan de comunicare a instituției cu publicul, prin intermediul mass-media, care să reglementeze clar ce, cum și când trebuie transmis, în scopul minimizării efectelor crizei.

Considerăm ca neutralitatea Republicii Moldova nu asigură securitatea țării, ci doar interesele Federației Ruse și menținerea influenței acesteia în regiune. Sunt și concluziile cercetătorilor în domeniu care consideră ca neutralitatea Republicii Moldova nu numai că nu a rezolvat probleme sale de securitate, dar continuă și să fie sfidată de Federația Rusă.

În contextul în care, după cum atestă sondajele, majoritatea populației Republicii Moldova ezită în chestiunea aderării Republicii Moldova la NATO, această atitudine ar fi cauzată și de lipsa discuțiilor la nivel politic referitor la acest subiect. Potrivit Constituției, Republica Moldova este stat neutru, care nu poate face parte din organizațiile militare și care nu permite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său. Acest statut este susținut și de Federația Rusă, care deține însă un contingent de militari în Transnistria, zona de est a țării, controlată de un regim separatist. Anumiți politicieni, precum și forțe politice de la Chișinău, doresc modificarea statutului de neutralitate și aderarea la NATO, susținând că fără acest pas, Republica Moldova nu va putea să adere la UE. Experții consideră însă că opinia populației ar putea fi schimbată, dacă ar exista un consens la nivel politic.

3.4. Opțiunile de securitate ale Republicii Moldova în contextul integrării europene și cooperării euroatlantice

De la obținerea independenței, Republica Moldova nu a jucat rolul unui actor activ din punct de vedere al participării la asigurarea securității regionale sau internaționale, constată experții în domeniu. Rezultatele modeste au fost dictate de mai mulți factori printre care: orientarea politicii externe și mediul de securitate intern, mentalitatea elitei politice și atenția insuficientă acordată reformei sectorului de securitate, dar și de impedimentele de ordin extern în calea democratizării și europenizării țării. Republica Moldova are, pentru moment, experiență nesemnificativă a participării în operațiuni internaționale mandatate de Organizația Națiunilor Unite sub egida OSCE și ONU.

Oricum, dinamica dezvoltării internaționale înaintea în prim-plan conceptul interdependenței. În linii mari acest concept se manifestă pe două direcții: dinspre Est spre Vest și

viceversa, conform formulei „ori Vestul va stabiliza Estul, ori Estul va destabiliza Vestul” [145]. În aceste condiții, cooperarea și stabilizarea părții neintegrate a Europei este crucială pentru ambele părți ale continentului. Astfel, NATO are două instrumente majore pentru asigurarea și întărirea stabilității în spațiul euroatlantic: extinderea geografică prin includerea în Alianță a unor noi membri din Europa de Est; proiectarea forței în afara spațiului NATO, prin asumarea de către Alianță a unor noi funcții care ar permite (politic și militar) implicarea eficace în crizele de la periferia sa.

Cooperarea cu NATO este în acest sens esențială pentru reforma sectorului de securitate. Planul Individual al Parteneriatului RM-NATO (IPAP) stipulează că implementarea IPAP nu urmărește obiectivul aderării la Alianța Nord-Atlantică, dar va încuraja și susține procesul de reformare a sectoarelor apărării și securității naționale. În acest scop, Republica Moldova poate utiliza baza politico-juridică necesară și va conlucra cu UE și alte organizații internaționale pentru a asigura complementaritatea și a evita dublările între IPAP, Acordul de Parteneriat și Cooperare Moldova - UE și Strategia națională de dezvoltare. Cu alte cuvinte, Republica Moldova se poate orienta spre o relație productivă cu NATO și cu UE, pentru a putea beneficia de toate instrumentele puse la dispoziție de acestea.

O altă asumție ține de indivizibilitatea securității europene. La momentul actual, acest concept are o sferă de manifestare destul de restrânsă, NATO și UE fiind singurele organizații în care conceptul se validează.

Astfel, opțiunile politice afirmate și validate, inclusiv, prin documente adoptate prin consens și cele consemnate în legi și norme aprobate de către Parlamentul Republicii Moldova cu majoritate de voturi, sunt:

1. Integrarea în Uniunea Europeană.
2. Neutralitatea.
3. Integritatea teritorială-reintegrarea regiunii transnistrene.
4. Desființarea trupelor militare (excepție făcând contingentul pentru operațiuni externe).
5. Retragera trupelor ruse / menținerea trupelor după soluționarea conflictului.

Printre opțiunile teoretice de securitate ale Republicii Moldova pe baza nominalizării formale a actorului implicat sau a prezentării elementelor esențiale de securitate se înscriu soluțiile de securitate teoretice ce antrenează actori de securitate activi în regiune. De asemenea, soluțiile de securitate teoretice ce implică organizații de securitate căreia Republica Moldova îi aparține / soluții de securitate ce pun în discuție statalitatea Republicii Moldova.

De menționat că Republica Moldova nu poate să-și asume singură propria securitate prin sine din mai multe motive. Unul dintre ele ar fi absența capacităților din cauza nașterii târzii a

statului Republica Moldova, constituirii târzii a forțelor de securitate și apărare ale noului stat, dimensiunea redusă în raport cu vecinii și actorii interesați.

Un alt aspect îl constituie situația contemporană de securitate care exclude posibilitatea asigurării securității unui stat de sine stătător, cu excepția marilor puteri geopolitice, cu capabilități militare și de securitate majore. De aceea, soluția pentru statele mici este apărarea comună, precum și soluții de securitate comune, fapt ce permite împărțirea costurilor, în regiunea geopolitică de frontieră ocupată de Republica Moldova. Existența trupelor militare ruse pe teritoriul național, încă din 1991, și ineficiența tuturor soluțiilor negociate și convenite de retragere a trupelor (Acordul Snegur-Elțin din 1994 și rezultatul rundelor de negociere pentru retragerea trupelor ruse, Tratatul revizuit al Forțelor Convenționale în Europa, Documentul înalt al Summitului OSCE din 1999, de la Istanbul).

De altfel, această realitate este consemnată explicit în Concepția de Securitate a Republicii Moldova, care remarcă faptul că o posibilitate pentru consolidarea securității o constituie aranjamentele de securitate bilaterale, multilaterale etc. Consiliul Europei și OSCE nu garantează Republicii Moldova gradul necesar de securitate. Exemplul georgian a arătat elocvent că principiile suveranității și integrității teritoriale pot fi scindate cu ușurință. Celelalte aranjamente regionale (ICE, CEMN) sunt favorabile dezvoltării stării de securitate, atestă experții, dar nu garantează nici ele securitatea Republicii Moldova.

Evaluările teoretice internaționale arată că formula unei „zone tampon” este valabilă și agreată de către cele două părți în confruntare sau competiție, în general, dar este complet contraindicată statelor din zona respectivă. Motivul esențial este presiunea constantă asupra acestor state din partea competitorilor – și nu vom face trimiteri istorice directe, dar ar fi și cazul unor consultări cu Polonia sau Țările Baltice pentru a prelua experiența acestor state care s-au aflat într-un moment sau altul, într-o zonă tampon. Soluția alternativă este relativ simplu de evaluat, și astfel se poate demonstra lesne convergența între soluțiile de securitate ale Uniunii Europene și apartenența la NATO, în special în regiunea de confluență răsăriteană. Acest lucru este dat de precedentul procesului de extindere a UE și NATO în perioada de după încheierea războiului rece. Drept consecință, au fost identificate următoarele opțiuni teoretice de securitate, cu menținerea statalității și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

a) Rusia (stat garant, neutralitate și baze rusești): este una dintre soluțiile teoretice. Ea intră în contradicție cu opțiunea politică privind viitoarea aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Un stat care să aparțină pieței comune europene și instituțiilor Uniunii Europene, dar să-și asigure în același timp securitatea pe baza garanțiilor militare și de securitate furnizate de Federația Rusă este o contradicție fundamentală. Drept consecință, trebuie

alterată și opțiunea politică formulată și consfințită consensual de aderare la UE și păstrarea unor elemente de apartenență la piață, de liberă circulație, alte tipuri de relații.

- b) NATO: o soluție viabilă și, considerăm, unica aplicabilă în mod efectiv. Ea este congruentă cu majoritatea opțiunilor politice anunțate, cu excepția neutralității permanente. Dacă se accepta neutralitatea constituțională drept o soluție tranzitorie, soluția integrării în NATO – cu suma de reforme, pași și decizii ale membrilor Alianței necesare – ar putea fi o opțiune realizabilă în perspectivă.

c) UE și România: la această oră, Uniunea Europeană nu are o dimensiune de securitate autonomă, capabilă să acopere necesitățile de securitate în această zonă a Europei. Perspectiva realizării acestei opțiuni este posibilă, fiind compatibilă cu apartenența la NATO, în condițiile în care majoritatea statelor membre ale UE sunt membre ale NATO și au relații și garanții de securitate validate în raport cu Alianța. Mai mult, UE și NATO au și o convergență de principii, norme și capacități, iar perspectiva realizării unei soluții de securitate independente de NATO nu există. Din cauza diferendului transnistrean nerezolvat, o antrenare mai mare a României în treburile Moldovei ar putea deveni problematică pentru relațiile România-Rusia. Și, totuși, nu este clar dacă apartinerea României la NATO ar fi în detrimentul sau în favoarea NATO, în cazul în care Moldova devine stat ratat, pentru că în astfel de condiții este posibil ca NATO să se implice oricum în eventuale operațiuni umanitare din Moldova [207]. Același lucru îl consemna revista „The Economist”: „Până nu demult NATO a avut rezerve față de o eventuală implicare în spațiul ex-URSS, pentru că Rusia, un stat cu care NATO are nevoie să mențină o relație de cooperare, ar fi reacționat negativ. În lipsa unor amenințări majore la adresa mediului de securitate, această situație ar putea persista”. De fapt, politologii considera că este plauzibilă dezvoltarea unor scenarii în care NATO ar fi atrasă în operațiuni de pacificare sau umanitare în regiuni cum ar fi Moldova” [208].

- d) UE și menținerea trupelor ruse în RM: această opțiune de tip „a treia cale” sau „zonă tampon” este una ireală, din punct de vedere al efectivității aplicării soluției. Mai mult, apartenența la Uniunea Europeană presupune susținerea politicii externe convenită și a principiilor, fără a mai vorbi despre clauza de solidaritate introdusă de Tratatul de la Lisabona. Aceasta este incompatibilă cu menținerea trupelor ruse sau cu asigurarea securității de către Federația Rusă. Iar integrarea europeană fără pachetul referitor la Politica Externă și de Securitate Comună nu este posibilă.
- e) Neutralitatea în prezența garanțiilor internaționale de securitate: soluție ce a fost propusă, în anumite momente, de către conducerea Republicii Moldova, drept condiție inițială în abordarea formulei de reunificare a statului, formulată de către Federația Rusă. În timp, s-a

renunțat la această opțiune din cauza reacției fără echivoc a actorilor implicați care au respins asumarea costurilor acestei soluții. De menționat, faptul că neutralitatea în sine, chiar consacrată internațional, și nu numai declarată constituțional, nu ar fi o soluție viabilă de securitate, ci doar un surrogat. De fapt, tot garanțiile de securitate viabile sunt cele chemate să asigure o soluție de securitate, nici măcar „garantarea neutralității” – o formulă nefericită și fără substanță – nu poate fi asimilată unei soluții de securitate.

- f) Stat neutru și reformarea sistemului de securitate: este, teoretic, o formulă de securitate viabilă. Ea este însă mai radicală decât formula de securitate de apartenență la NATO, cu certitudine inacceptabilă pentru Federația Rusă, potrivit propriilor declarații repetate, pentru că ele ar trebui să însemne înlocuirea unei baze militare/prezențe militare ruse cu una NATO/SUA. Apoi, această soluție presupune pasarea responsabilității către un alt stat și nu se știe nici în ce măsură interesul american ar fi atât de mare în Republica Moldova – lucru neprobat până în prezent – nici dacă Republica Moldova poate asuma costurile aferente unei asemenea soluții. Formula include efortul propriu pentru propria securitate și împărțirea costurilor cu aliații.
- g) ONU+capabilități internaționale-forțe ONU de menținere a păcii garantoare: la etapa actuală, este puțin probabil ca ONU să aibă capabilitățile necesare asigurării securității unui stat. Mai mult, formula este inaplicabilă ca soluție de securitate, după cum s-a văzut în Kosovo, acolo unde problemele de acest resort au revenit operațiunii KFOR a NATO și nu UNMIK a ONU. În plus, eșecul formulei de soluționare a conflictului în Abhazia și incapacitatea de a adopta o rezoluție în Consiliul de Securitate în chestiunea războiului ruso-georgian, arată limitele substanțiale ale ONU în a lua măsuri pe această dimensiune, dacă în cauză este implicat un stat membru al Consiliului de Securitate, caz aplicabil în Republica Moldova prin prezența trupelor ruse și interesele armate și manifestate de Federația Rusă în Republica Moldova, plus numărul mare de cetățeni ruși cantonați teritorial în raioanele de est ale Republicii Moldova.
- h) OSCE + componentă de securitate + capabilități de asigurare a securității: și în acest caz apare situația descrisă mai sus: Federația Rusă are drept de veto în organele decizionale ale OSCE, OSCE este responsabilă în caz de eșec în gestionarea mecanismului de menținere a păcii în Osetia de Sud. Mai mult, în cazul de față, OSCE nici nu are capabilități de menținere a păcii, așa cum poate avea ONU.

Un prim test pe care ar trebui să-l treacă opțiunile teoretice în cazul securității Republicii Moldova este cel al validității. Pot fi propuse un șir de criterii pe baza cărora să fie evaluată validitatea opțiunilor, respectiv în ce măsură o opțiune teoretică ar putea fi și una realistă:

- credibilitatea opțiunii - măsură în lumea contemporană, în care soluția de securitate propusă are șanse de a asigura securitatea Republicii Moldova.
- sustenabilitatea opțiunii – în ce măsură opțiunea de securitate odată realizată este durabilă în timp, are capacitatea de a fi o soluție pe termen mediu și lung.
- reciprocitatea opțiunii – în ce măsură soluția este acceptabilă și pentru ceilalți actori implicați.
- fezabilitatea opțiunii - în ce măsură opțiunea respectivă, este realizabilă în practică.
- negociabilitatea opțiunii – măsura în care o opțiune fezabilă, sustenabilă și în care ar putea exista și reciprocitate, opțiune care este negociabilă și acceptabilă de către partenerii implicați și interesați în acest proces.

Drept consecință există prea puține soluții de securitate, compatibile cu toate criteriile și cu opțiunile politice ale Republicii Moldova. Soluțiile admisibile se pot realiza doar cu modificarea opțiunilor politice anunțate și consacrate de Republica Moldova:

- fie garanții și baze militare ruse cu statut permanent, cu soluții de securitate acordate de Federația Rusă, anularea opțiunii de integrare în Uniunea Europeană și a celei de retragere a trupelor ruse din Republica Moldova.
- este aderarea Republicii Moldova la NATO, cu alterarea formulei de opțiune politică a neutralității și a desființării trupelor militare.

Prin urmare, Republica Moldova ar avea de ales între două opțiuni de securitate posibile, care să respecte următoarele condiții:

- pentru realizarea lor ar trebui modificate opțiunile politice validate ale Republicii Moldova;
- în ambele cazuri ar putea exista beneficii și costuri.

În cazul în care Republica Moldova ar opta pentru orientarea politicii sale externe către Rusia, atunci ar trebui modificată opțiunea de retragere a trupelor rusești și a însăși suveranității, respectiv a independenței statului (principii fundamentale definiții ale statalității). În schimb, Federația Rusă nu ar cere alte costuri pentru dezvoltarea trupelor armate, dotarea lor, reformarea lor, din contra, va avea de câștigat în cazul în care Republica Moldova nu ar avea asemenea trupe.

În cazul unei opțiuni pro NATO, ar trebui modificată condiția neutralității constituționale, iar costurile sunt de facto cele ale reformării propriilor trupe armate și structuri de forțe, dotarea lor, compatibilizarea lor la standardele NATO și asigurarea capabilităților necesare apărării teritoriului, inclusiv prin apărarea comună, odată cu admiterea în NATO. În acest caz, este evident că se pune problema unui efort al întregii societăți, dar efortul e făcut pentru sine, pentru propriul viitor, nu pentru Alianța Nord-Atlantică.

Planificarea de securitate a Moldovei ar trebui să prevadă posibilitatea ca republica să recurgă la capabilitățile politico-militare ale NATO și UE pentru stabilizarea țării, în cazul unor evoluții negative, care încă nu sunt improbabile pentru viitorul Moldovei. Ținând cont de acestea, Republica Moldova este extrem de interesată în elaborarea unui cadru de relații cât mai dezvoltat posibil cu structurile de securitate occidentale, care ar constitui nu doar un factor de stabilizare a țării, dar și un instrument-cheie de integrare europeană a Moldovei.

Alegerea Republicii Moldova este deci, între neutralitatea armată constituțională, garanții oferite de partea rusă și limitarea suveranității și a independenței de stat și aderarea la NATO, cu modificarea Constituției și reformele necesare pentru accesarea în Alianța Nord-Atlantică, către apărarea comună asigurată de aceasta. Considerăm că o soluție reală și responsabilă de securitate pentru Republica Moldova, fără alterarea stătalității și suveranității sale, este aderarea la NATO.

În aceste condiții, opțiunea pentru asigurarea securității între momentul actual și momentul realizării condițiilor și a dezideratului aderării la NATO poate fi realizată printr-o formula compatibilă cu această soluție, respectiv obținerea garanțiilor de securitate din partea Ucrainei și României, cu negocierea și asumarea costurilor aferente. Evident ca cele două opțiuni vin cu costuri, dar și cu beneficii aferente. Ele se cuantifică, din punct de vedere politic, și în formule de limitare a suveranității sau, din contra, în investiții în securitate și acordarea anuală a unor resurse suficiente pentru componenta de securitate, în consonanță cu celelalte state aliate, și asumarea costurilor relative la nemulțumirile și pozițiile distincte ale Federației Ruse. Această eventualitate presupune asumarea de către autorități și de populație a binecunoscutelor reacții agresive ale Federației Ruse în domeniile comercial, energetic, economic, politic și militar și cu întârzierea aferentă a unui eventual proces de reintegrare a țării, până la devenirea regiunii aflate sub controlul autorităților legitime drept un punct de atracție pentru cetățenii ce locuiesc în regiunea separatistă și decuplarea Transnistriei de la politicile planificate la Moscova. În schimb, costurile ar putea fi compensate de sprijinul european și euroatlantic, de care Moldova va beneficia cu certitudine, dar cu întârzierile aferente mecanismelor birocratice ale celor două organizații. Însă, întârzierea poate fi compensată de sprijinul ce poate fi obținut pe canale directe de la țările vecine, în primă instanță, ulterior de un sprijin substanțial obținut în baza unui parteneriat strategic cu SUA, dublat de parteneriate strategice cu statele UE, care sunt absolut obligatorii unei formule de menținere a suveranității Republicii Moldova.

3.5. Concluzii la Capitolul 3

Considerăm că politica de securitate a Republicii Moldova este afectată de mai multe deficiențe de ordin conceptual, legal și instituțional care, pe de o parte, nu permit funcționarea eficientă a sistemului de securitate națională și pe de altă parte, nu asigură un sprijin adecvat implementării obiectivului politic de integrare europeană și de participare la politica de securitate și apărare comună.

La nivel conceptual, deficiențele majore constau în calitatea și rolul documentelor cheie, cum ar fi Concepția Securității Naționale și Strategia Securității Naționale. Pornind de la faptul că aceste documente conțin obiective strategice pe termen lung și vizează acțiuni complexe, extrem de costisitoare și eforturi susținute de lungă durată la nivel național pentru atingerea acestor obiective, aprobarea acestor documente este obligatorie odată cu aprobarea programului de guvernare, iar calitatea lor urmează a fi la cel mai înalt nivel. Aceste documente cheie nu sunt un scop în sine, dar constituie primul dintr-un șir de elemente necesare pentru ca sistemul de asigurare a securității naționale să poată funcționa eficient.

Republica Moldova riscă și își vede amenințată statalitatea, securitatea, suveranitatea, integritatea teritorială și independența prin perpetuarea situației de a nu opta pentru o soluție de securitate sustenabilă și realizabilă în practică. Chiar și la această oră, pachetul de opțiuni politice ale Republicii Moldova este contradictoriu în condițiile menținerii statalității, suveranității și independenței statului. Astfel, opțiunea integrării europene este incompatibilă cu neutralitatea constituțională și cu desființarea forțelor armate pentru apărarea teritoriului. Considerăm că Republica Moldova trebuie să elaboreze un program de informare a publicului și de consultări cu comunitatea de experți, cu societatea civilă și cu partenerii săi pe plan internațional, în privința stabilirii opțiunilor sale de securitate. Republica Moldova ar trebui să adopte o decizie consistentă și validă de securitate, care să fie asumată și susținută de populație. Integrarea în Uniunea Europeană este incompatibilă cu formele de garantare a securității de către Federația Rusă. În schimb, integrarea în Uniunea Europeană este compatibilă cu integrarea în NATO. Mai mult, integrarea oricărui stat fost socialist sau fost sovietic în UE nu a putut să se realizeze până când acesta nu a accedat anterior în NATO. Astfel, politica de securitate a Republicii Moldova nu are încă un cadru legal adecvat, care ar permite funcționarea eficientă a sistemului de securitate națională și implementarea obiectivului politic de integrare europeană și participare la politica de securitate și apărare comună.

Considerăm că la ora actuală, în mai multe domenii, nu există suficientă experiență pentru a face față unor provocări cum ar fi: vulnerabilitatea democrației moldovenești în fața atacurilor cu informații false, inducere în eroare sau atacuri premeditate, orchestrate prin noile

media; atacurile individuale executate de persoane care au pregătirea și voința necesare pentru exploatarea punctelor slabe ale sistemelor de comunicații și rețelelor informatice în scopul de câștiguri ilegale sau pentru a dezorganiza societatea; organizațiile criminale care traversează granițele naționale și care tind să depășească informațional forțele de represiune și de justiție, fenomen ce reprezintă o provocare greu de înfruntat, războiul de coaliție în care cooperarea militară și interoperabilitatea sunt esențiale, dar când scopurile politice pot să nu fie complet compatibile, războiul psihologic purtat contra populației în scopul de a submina încrederea în lideri sau în corectitudinea acțiunilor lor, acțiunile avînd deseori la bază exploatarea clivajelor etnice, sociale sau morale în societatea țintă.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analiza sistemică de cercetare a problemei securității naționale a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană, a permis elaborarea următoarelor **concluzii**, după cum urmează:

1) Pentru cercetarea în cauză, cele mai relevante subiecte de abordare științifică sunt: securitatea națională, securitatea informațională și democratizarea societății. Or, la etapa actuală, sistemul securității naționale a Republicii Moldova, parcurge o etapă dificilă de cristalizare și de instituționalizare a elementelor fundamentale. Considerăm că Republica Moldova, stat mic și într-o permanentă criză de resurse, amplasat într-o zonă tampon, trebuie să facă față numeroaselor provocări la adresa securității. În același timp, beneficiind de anumite privilegii în asigurarea securității sale naționale. Analizând sursele științifice din domeniu, am constatat că ar fi necesară elaborarea unui suport metodologic relevant care să asigure identificarea, clasificarea și abordarea amenințărilor și vulnerabilităților principale la adresa securității informaționale a Republicii Moldova ținând cont de priorități.

2) Republica Moldova nu se poate integra facil într-o societate informațională proeuropeană și globală, pentru că nu dispune încă de un cadru legislativ adecvat. În Republica Moldova, nu există stipulări legislative coerente despre societatea informațională iar actele normative din domeniu nu se referă la probleme practice, a necesităților de intervenție normativă în acest domeniu. Tranziția spre societatea informațională a Republicii Moldova, ca o componentă relevantă a dezvoltării, nu înseamnă numai modernizarea și extinderea societății informaționale, ci mai ales acoperirea vidului legislativ înregistrat în domeniu.

3) Tabloul surselor de insecuritate se supune unei dinamici proprii, în care rolul esențial revine includerii Moldovei în una din schemele de securitate viabile, în contextul procesului de integrare europeană. Astfel, Republica Moldova întârzie cu reacțiile la acele oportunități pe care ni le oferă configurația geopolitică a Europei Unite. Un lucru este cert, că cele mai multe din pericolele existente astăzi, trebuie căutate în organizarea șubredă a instituțiilor de stat, în corupția de la nivel înalt, în instituțiile slabe și în responsabilitatea limitată a oficialilor pentru obligațiile lor, ceea ce erodează calitatea administrării în stat și alimentează insecuritatea individuală și regională.

4) Vulnerabilitatea noilor vecini ai UE, pune sub semnul întrebării și reușita politicii europene de vecinătate. În același timp, partenerii occidentali ai Republicii Moldova, care pot influența comportamentul acestor țări, se văd tot mai mult nevoiți să răspundă unor noi sfidări în alte regiuni ale lumii, de un interes mult mai mare pentru ei.

5) Politica de securitate a Republicii Moldova este afectată de mai multe deficiențe de ordin

conceptual, legal și instituțional care, pe de o parte, nu permit funcționarea eficientă a sistemului de securitate națională și, pe de altă parte, nu asigură un sprijin adecvat implementării obiectivului politic de integrare europeană și de participare la politica de securitate și apărare comună. La nivel conceptual deficiențele majore constau în calitatea și rolul documentelor cheie, cum ar fi Concepția Securității Naționale și Strategia Securității Naționale.

6) Pornind de la faptul că aceste documente conțin obiective strategice pe termen lung și vizează acțiuni complexe, extrem de costisitoare și eforturi susținute de lungă durată la nivel național pentru atingerea acestor obiective, aprobarea acestor documente este obligatorie odată cu aprobarea programului de guvernare, iar calitatea lor urmează a fi la cel mai înalt nivel. Aceste documente cheie nu sunt un scop în sine, dar constituie primul dintr-un șir de elemente necesare pentru că sistemul de asigurare a securității naționale, să poată funcționa eficient.

7) Republica Moldova riscă și își vede amenințată statalitatea, securitatea, suveranitatea, integritatea teritorială și independența prin perpetuarea situației de a nu opta pentru o soluție de securitate sustenabilă și realizabilă în practică. Pachetul de opțiuni politice ale Republicii Moldova este contradictoriu în condițiile menținerii statalității, suveranității și independenței statului. Astfel, opțiunea integrării europene este incompatibilă cu neutralitatea constituțională și cu desființarea forțelor armate pentru apărarea teritoriului. Considerăm că Republica Moldova trebuie să elaboreze un program de informare a publicului și de consultări cu comunitatea de experți, cu societatea civilă și cu partenerii săi pe plan internațional, în privința stabilirii opțiunilor sale de securitate. Republica Moldova ar trebui să adopte o decizie consistentă și validă de securitate, care să fie asumată și susținută de populație.

8) Durabilitatea este o componentă inevitabilă a oricărei decizii strategice de o asemenea importanță, pentru că toate deciziile ulterioare, politice, de securitate, de politică externă sunt influențate direct de această decizie primordială. Integrarea în Uniunea Europeană este incompatibilă cu formele de garantare a securității de către Federația Rusă. În schimb, integrarea în Uniunea Europeană este compatibilă cu integrarea în NATO. Mai mult, integrarea oricărui stat fost socialist sau fost sovietic în UE nu a putut să se realizeze pînă cînd acesta nu a accedat anterior în NATO. Astfel, politica de securitate a Republicii Moldova nu are încă un cadru legal adecvat, care ar permite funcționarea eficientă a sistemului de securitate națională și implementarea obiectivului politic de integrare europeană și participare la politica de securitate și apărare comună.

9) Materialul teoretic și practic a fost abordat printr-o metodologie complexă, cu caracter interdisciplinar al studiilor bibliografice, istoriografice, conceptual-teoretice și analitico-aplicative. Metodologia a inclus abordări, principii și metode de cercetare a fenomenului securității naționale, studiat tot aprofundat în domeniul științei politice și relațiilor internaționale.

10) În baza evaluării cadrului normativ/legislativ și instituțional în procesul de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova se impune necesitatea perfecționării și armonizării cadrului legislativ/normativ cu legislația europeană și recomandările UE.

În baza studiului efectuat și a concluziilor deduse, se înaintează următoarele *recomandări*:

1) Autoritățile statului ar trebui să dea dovadă de o viziune clară și o poziție fermă prin adoptarea și implementarea unor politici, strategii și planuri coerente elaborate în baza interesului național. Lipsa resurselor administrative, instabilitatea politică și economică, presiunea și imixtiunea unor actori internaționali în politica internă a statului, subminează capacitatea țării de a soluționa conflictul transnistrean, a tergiversat foarte mult perspectivele de asociere a țării la procesele integraționiste europene.

2) Considerăm că autoritățile Republicii Moldova, atunci când vor elabora noi legi în domeniul asigurării securității naționale a Republicii Moldova, să fie fundamentate științific, să elaboreze concepții și strategii coerente și în concordanță cu exigențele timpului. Elementele conceptuale care au servit drept bază pentru fundamentarea și instituționalizarea securității naționale a Republicii Moldova, necesită a fi reevaluate în contextul noilor amenințări, riscuri și vulnerabilități, diminuarea cărora poate fi efectuată numai prin tranșarea zonei-tampon, utilizând mecanismele integraționiste de orientare europeană.

3) În cadrul cercetării noastre am constatat că în cazul Republicii Moldova, lipsește expertizarea calificată în domeniul securității naționale. Potrivit cercetătorilor din Moldova dar și a celor din străinătate, amenințările și vulnerabilitățile majore la adresa securității naționale a Republicii Moldova, constau în perpetuarea regimului separatist anticonstituțional de la Tiraspol și prezența armatei rusești în regiunea de est a țării, slaba promovare a reformelor democratice. Cursul politic de integrare europeană și cooperarea Republicii Moldova cu NATO, poate să garanteze securitatea națională, implicit cea informațională a statului, restructurând întregul sistem al securității statului.

4) Considerăm că racordarea legislației naționale la standardele europene, monitorizarea europeană a soluționării conflictului transnistrean, sunt pașii concreți pentru perpetuarea unor reforme în domeniul securității naționale. Or, prezența Republicii Moldova pe arena mondială fiind destul de modestă, țara noastră este un furnizor de insecuritate regională. Iată de ce securitatea națională a țării necesită o abordare pragmatică din partea actorilor statali dar și a societății civile. Atingerea unui nivel suficient al securității naționale, sistem de protecție al intereselor vitale ale personalității, societății și statului, capabil să îndepărteze apriori pericolele și amenințările de natura informațională care pândesc Moldova, va oferi posibilitatea continuării și a dezvoltării tendințele pozitive în politică, societate sau în relațiile interstatale.

5) Este necesară realizarea reformei întregului sistem de securitate națională, printr-o implicare cât mai vastă a tuturor actorilor vizati, în special, al societății civile, care trebuie să dețină un rol important în reglementarea, supravegherea și controlul democratic asupra structurilor de securitate ale statului. În procesul de realizare a reformei sectorului securității naționale trebuie încurajată participarea societății civile, mass mediei, organizațiilor de apărare a drepturilor omului.

6) Studiarea securității naționale din perspectiva integrării europene a Republicii Moldova, oferă posibilitatea structurării unei strategii de răspuns, care trebuie să reducă insecuritatea statului și anihilarea factorilor de risc. Procesul de globalizare influențează substanțial problema securității naționale a Republicii Moldova. Toate eforturile țării trebuie direcționate spre asigurarea securității, dar instituțiile statului trebuie în același timp să lucreze pentru securitatea globală. În același timp, securitatea nu poate fi asigurată pe deplin fără a asigura și securitatea internațională sau cea regională. Drept urmare, globalizarea și integrarea regională exercită viciversa, un impact semnificativ asupra securității naționale a Republicii Moldova.

7) Adaptarea sistemului legislativ al țării la noul tip de societate informațională, trebuie să se ralieze cerințelor de reglementare europene și internaționale, reprezentând și răspunsul concret al Moldovei la condițiile de acceptare în structurile europene. În scopul ameliorării securității tehnologiilor informaționale, instituțiile abilitate trebuie să elaboreze soluții tehnice speciale pentru sporirea fiabilității rețelelor comunicaționale în cazuri critice, precum și de creare a arhivelor și stocurilor de documente electronice pentru depozitarea securizată a bazei de date de importanță națională, în conformitate cu regimul de păstrare, stocare și evidență stabilite de cerințele legislației. Or, într-un anumit mod vor evolua factorii de risc la adresa securității naționale, dacă Republica Moldova va accede în structurile de securitate europene și euro atlantice, după cu totul alte coordonate și dacă se va bloca accesul în aceste structuri. La etapa actuală, au crescut și continuă să crească riscurile și pericolele de natură internă, care le potentează alarmant pe cele externe.

8) Instituirea unei Comunități Naționale de Informații în Republica Moldova în cadrul Consiliului Suprem de Securitate, ar asigura o mai bună coordonare a activității de informații la nivel strategic.

9) Pentru ca Moldova să devină un generator de securitate în regiune, considerăm necesară accelerarea procesului de transformare democratică a societății moldovenești, realizarea obiectivelor privind integrarea în spațiul european de securitate. Poziția Republicii Moldova depinde de capacitatea clasei politice de a construi un sistem democratic și capacitatea de gestionare eficientă a actului de guvernare.

10) În reformarea sectorului securității naționale al Republicii Moldova trebuie să se dezvolte capacități administrative în conformitate cu tratatele și acordurile la care Republica Moldova este parte. Totodată, reformarea Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova trebuie să vizeze ralierea legislației din domeniu la standardele europene și internaționale.

11) Este necesară de a fi implementată practica monitorizării permanente a procesului de modernizare a mass-media naționale. Acest lucru trebuie să se facă în deplină corespundere cu exigențele unei prese libere, stimularea cetățenilor de a participa mai activ la viața comunitară, în cadrul proceselor decizionale politice.

12) Este recomandabil, pentru autoritățile competente ale statului să cultive un climat de veritabilă democrație în societate, să acorde o mai mare atenție acestor procese, atunci când promovează acțiuni orientate spre dezvoltarea culturii politice a cetățenilor.

BIBLIOGRAFIE

În limba română

1. Afanas Nicolae. Asigurarea securității naționale în contextul globalizării. În: Anuar științific al Institutului de Relații Internaționale din Moldova. Volumul VI. Chișinău: Editura IRIM, 2008, pp. 39-43
2. Albu Natalia. Conceptele de securitate și securitate națională: teorii și politici. În: Revista Militară (Chișinău), 2010, nr. 1 (3), pp. 4-13.
3. Albu Natalia. Influența factorului geopolitic asupra securității naționale a Republicii Moldova. În: Studia Securitatis. Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, 2014, nr. 3, pp. 463-472.
4. Albu Natalia. Securitatea națională: aspecte teoretice și practice. – Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2013. 240 p.
5. Alexandrescu Grigore. Amenințări la adresa securității. București: Editura Universității Naționale a Apărării, 2004. 24 p.
6. Amenințările, Provocările și Schimbarea. Raport al Grupului de Lucru la nivel înalt al Secretarului General al ONU. New York: Organizația Națiunilor Unite, 2004.
7. Arblaster Anthony. Democrația. Trad. din engleză de A. Baboi-Stroe. București: Editura Copyritht, 1998. 155 p.
8. Arion Valentin. Strategii și Politici Energetice. Chișinău: Editura Muzeum, 2004. 160 p.
9. Barbăneagră Alexei. Infracțiunile contra păcii și securității omenirii. Chișinău: Sirius, 2005. 560 p.
10. Bogatu Petru. Mass-media și puterea. În: Mass-media din Republica Moldova. Revistă analitică. 2006, Decembrie, pp. 21-22.
11. Boncu Simion. Securitatea europeană în schimbare. Provocări și soluții. București, Editura AmcoPress, 1995, 181 p.
12. Brzezinski, Zbigniew. Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice. București: Editura Univers Enciclopedic, 2000. 233 p.
13. Bruneau Thomas, Matei Cristiana. Democrațiile: transparență și securitate. În: Revista 22 Plus (București), 2013, nr. 266, 23 decembrie.
14. Bucur-Marcu H. Organizații ale societății civile și dezbateri publice ce țin de reforma sectorului de securitate. În: Arhitectura securității în vecinătatea estică a UE: provocări și realități. Chișinău: Cuvântul-ABC, 2011, pp. 203-208.

15. Burian Alexandru. Geopolitica lumii contemporane. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003. 456 p.
16. Busuncian Tatiana. Controlul democratic asupra reformei sectorului de securitate în Republica Moldova. În: Studii Internaționale: viziuni din Moldova, 2007, vol. IV, nr. 3, pp. 54-59.
17. Buță Viorel, Emil Ion. Religie și securitate în Europa secolului XXI. Glosar de termeni. București: Editura Universității Naționale a Apărării „Carol I”, 2007. 211 p.
18. Buzan, Barry. Popoarele, statele și teama. Chișinău: Editura Cartier, 2000. 386 p.
19. Caraman Iurie. Implementarea politicilor de securitate națională: Cooperarea Interagenții. În: Politicile de vecinătate ale NATO și UE–Noi dimensiuni pentru cooperarea regională. Tezele seminarului internațional. Chișinău: CentrulPro Marshall din Republica Moldova, 2007, pp. 115-118.
20. Cathala Henri Pierre. Epoca dezinformării. București: Editura Militară, 1976. 232p.
21. Chifu Iulian. Provocările insecurității în Republica Moldova contemporană. În: Moldova pe calea democrației și a stabilității: din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice. Chișinău: Editura Cartier, 2005, pp. 71-82.
22. Chifu Iulian. Un sângeros conflict, orchestrat de Moscova. Războiul din Transnistria. În: Dosarele Istoriei, 1999, nr. 2 (30), p. 54–58.
23. Chifu Iulian. Exerciții de Război informațional. În: Evenimentul zilei (București), 2015, 5 iunie.
24. Chinn Jeff. Republica Moldova. O privire de peste ocean. În: Arena Politicii, 1996, nr. 1, pp. 29-31.
25. Chirtoacă Nicolae. Tranziția spre democrație și reforma sectorului de securitate în Moldova. În: Moldova pe calea democrației și stabilității. Chisinau: Cartier, 2005, pp. 51-52.
26. Chirtoacă Nicolae. Tranziția spre democrație și reforma sectorului de securitate în Moldova. În: Moldova pe calea democrației și stabilității. Chisinau: Cartier, 2005, pp. 51-52.
27. Ciascai Gheorghe. În căutarea unei scale de Securitate. În: Sfera Politicii (București), 2001, nr. 99, pp. 14-22.
28. Cibotaru Viorel. Constituirea sistemului de securitate națională și evoluția rolului Consiliului Suprem de securitate. Analiză comparată: Republica Moldova, România și Ucraina. - Chișinău, Editura Cartier, 2006. 187 p.
29. Ciupercă Ella Magdalena, Vlăduțescu Ștefan. Securitatea națională și manipularea opiniei publice. – București: Editura Didactică și pedagogică, 2010.

30. Ciurea Cornel. Rolul legii cu privire la protecția datelor cu caracter personal într-o societate neprotejată. <http://www.viitorul.org> (Accesat 09.17.2011)
31. Claval Paul. Geopolitică și geostrategie. Gândirea politică, spațiul și teritoriul în secolul XXI. București: Editura Corint, 2001. 239 p.
32. Cojocaru Gheorghe. Politica externă a Republicii Moldova, Chișinău: Universitas, 2001, 167 p.
33. Concepția politicii externe a Republicii Moldova. Hotărârea Parlamentului nr. 368 din 08.02.1995. Publicat 06.04.1995, nr. 020 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.
34. Concepția securității naționale a Republicii Moldova. Legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 03.06.2008, nr. 97-98.
35. Consiliul Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România și Ucraina // Institutul de Politici Publice. Chișinău: Editura Cartier, 2006. 174 p.
36. Constituția Republicii Moldova, aprobată prin Legea Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicat: 12.08.1994 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1.
37. Coropcean Ion, Manolache Constantin. Securitatea națională. În: Republica Moldova: Ediție enciclopedică. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. – Chișinău: Institutul de Studii Enciclopedice, 2010, pp. 716-723.
38. Croitoru Vasile. Geopolitica: Curs de prelegeri, Chișinău, Editura USM, 2005, 206 p.
39. Culegere de termeni, concepte și noțiuni de referință din domeniile politicii militare, securității naționale și apărării armate. – București: Editura Militară, 2000.
40. Dahl Robert. Poliarhiile. Participare și opoziție. Iași: Editura Institutului European, 2000. 264 p.
41. Danii Tudor. Calitatea vieții populației Republicii Moldova în perioada de tranziție: probleme și tendințe sociale. Autoref. tezei de dr. hab. în sociologie. Chișinău, 2004. 50 p.
42. Dicționar diplomatic. București: Editura Politică, 1979, 788p.
43. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Coord. I. Coteanu ș.a. - București: Editura Univers Enciclopedic, 1998. 1191p.
44. Dinu Mihai-Ștefan, Alexăndrescu Grigore. Surse de instabilitate. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2008.
45. Dungaci Dan. Moldova ante portas. București: Tritonic, 2005. 320 p.
46. Dungaci Dan. Soluții alternative pentru Republica Moldova. În: România în politica internațională. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, pp. 37-49

47. Dungaciu Dan. Națiunea și provocările (post)modernității: istorie, concepte, perspective. București: Tritonic, 2004, 197 p.
48. Duțu Petre. Globalizarea și securitatea națională. În: Impact strategic (București), 2004, nr. 3, pp. 91-95.
49. Duțu, Petre. Amenințări asimetrice sau amenințări hibride: delimitări conceptuale pentru fundamentarea securității și apărării naționale. București : Editura Universității Naționale de Apărare, 2013. 32 p.
50. Ejova Cristina Terorismul contemporan–consecință a proceselor globalizării. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, Seria „Științe socioumanistice”, 2006, vol. II, pp. 91-94
51. Enachescu Loredana. Transformarea NATO și evoluția Parteneriatului Euro-Atlantic. În: Sfera Politicii (București), 2006, nr. 120-121-122, pp. 150-154.
52. Ficeac Bogdan. Tehnici de manipulare, București: Editura C. H. Beck, 2006. 242 p.
53. Frunzetti Teodor. Securitatea națională și războiul modern. București: Editura Militară, 1999. 208 p.
54. Fuior Teodora. Limitele democrației în statul post-conflict. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2015, iunie, pp. 111-118.
55. Gheorghiu Valeriu. Stabilizarea Republicii Moldova – vecinătate sau asociere la UE // Materialele conferinței internaționale "Evaluarea strategică a securității și apărării naționale a Republicii Moldova", Chișinău: Editura Universității de Stat, 2009, pp. 67-75.
56. Ghica Luciana Alexandra, Zulean Marian (coord.). Politica de Securitate Națională: concepte, instituții, procese. Iași: Editura Polirom, 2007.
57. Ghica Luciana Alexandra. Politica de securitate națională. Iași: Polirom, 2001. 328 p.
58. Ghirazi Gianina. Societatea civilă și politica de securitate națională. societatea-civila-si-politica-de-securitate-nationala. [On-line]: <https://studiidesecuritate.wordpress.com/2011/12/18/societatea-civila-si-politica-de-securitate-nationala/> (Accesat 6.06.2015).
59. Glosar NATO de termeni și definiții, București: Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2007. 326 p.
60. Gorincioi R., Elaborarea noii Concepții de securitate națională prin prisma cooperării cu Alianța Nord-Atlantică. În: Studii internaționale: viziuni din Moldova, 2007, nr. 3 pp. 14-25.
61. Grosu Vladimir Politica de Securitate a Republicii Moldova în capcana intereselor geopolitice a Federației Ruse. Chișinău, 2008. www.viitorul.org(vizitat 23.11.2009)

62. Heintz M. Stat slab, cetățenie incertă. Studii despre Republica Moldova. București: Editura Curtea Veche Publishing, 2007. 326 p.
63. Held D., McGree A., Goldbatt D., Transformari globale: politica, economie și cultură. Iași: Editura Polirom, 2004, 576 p.
64. Instrumentul European de Vecinatate și Cooperare (IEVC): Strategia Europeană a Republicii Moldova (SERM) 2007-2013. Chișinău, 2008. www.undp.md (Accesat 02.04.2013)
65. Irimia I. Aspecte ale insecurității naționale. În: Buletinul AISM (București). 2002, nr. 12, pp. 105-112.
66. Ivan Adrian. Studiile de securitate la începutul secolului al XXI-lea. În: Cluj Today, 13 octombrie 2014. Versiune electronică: <http://www.clujtoday.ro/2014/10/13/studiiledesecuritatelanceputulsecoluluialxxi-lea.html#>.
67. Josanu Iurie. Riscuri și amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova. In: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice (Chișinău), 2010, nr. 3, pp. 43-48
68. Juc Victor, Rusandu Ion, Ungureanu Veaceslav. Consolidarea securității politice a Republicii Moldova: aspecte geopolitice. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică, 2010, nr. 49, pp. 148-155.
69. Juc Victor, Ungureanu Veaceslav. Fundamentarea și instituționalizarea securității naționale a Republicii Moldova: aspecte istoriografice și teoretico-metodologice. În: - Studii de Securitate și Apărare (Sibiu), 2010, nr. 1(3), pp. 14-32.
70. Juc Victor, Varzari Vitalie. Fundamentarea și diversificarea conceptului de securitate. În: Administrarea Publică (Chișinău), 2012, nr. 1, pp. 132-140.
71. Juc Victor. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău: IIESP, 2010. 247 p.
72. Juc Victor. Formarea ordinii mondiale policentriste după încheierea războiului rece. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. 2010, nr. 1, pp. 83-90.
73. Knudsen O. Analiza securitatii statului mic: rolul factorilor externi. Noua Europa și securitatea statelor mici. Bucuresti: Editura Militara, 1996, 189 p.
74. Legea comunicațiilor electronice. Nr. 241 din 15.11.2007. În: Monitorul Oficial Nr. 51-54.
75. Legea Republicii Moldova pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova. Nr. 112 din 22.05.2008. Publicat: 03.06.2008 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 97-98.

76. Legea Republicii Moldova privind accesul la informație, Nr. 982, din 11 mai 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.18
77. Legea Republicii Moldova privind organele securității statului. Nr. 619 din 31. 10. 1995. Publicat: 13.02.1997 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 10.
78. Legea Republicii Moldova privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova. Nr. 753 din 23.12.1999. Publicat: 31.12.1999 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 156, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311721> (Accesat 10.09.2014)
79. Legea Securității Statului. Nr. 618 din 31.10.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.02.1997, nr. 10/117
80. Lull James. Manipulare prin informație. București: Editura Librom Antet, 2001, 236 p.
81. Lupan Vlad. Relațiile Republicii Moldova cu Alianța Nord-Atlantică (NATO). În: Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Chișinău: Cartdidact. 2009. pp.142-152.
82. Lupan Vlad. Sectorul de securitate al Republicii Moldova: calea de urmat. În: Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului democratic asupra sectorului de securitate / Harmonie Papers. Groningen: CESS, 2009, pp. 23-40.
83. Mamuela M. Globalizarea: o ipostază modernă a aculturației. www.revistarespiro.com (vizitat18.03.2013)
84. Manolache Constantin, Securitatea ecologică. Aspectul politico-militar. Chișinău: Institutul Militar al Forțelor Armate, 2008. 126 p.
85. Manolache Constantin. Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului. Chișinău: ICJP al AȘM, 2015. 386 p.
86. Manoliu Răzvan Nicolae. Globalizarea – o nouă provocare a securității naționale. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2015, iunie, pp. 82-87.
87. Marinuța Vitalie. Relațiile civil-militare în contextul edificării statului de drept (abordare politologică). Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”. 2013, 132 p.
88. Martin H. P., Schumann H. Capcana globalizării: Atac la democrație și bunăstare. Trad. Traian Pleșca. București: Editura Economică, 1999. 254 p.
89. McNair Brian. Introducere în comunicarea politică. Iași: Polirom, 2007. 318 p.
90. Mică enciclopedie de politologie. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, 493 p.

91. Mînzărari Dumitru. Moldova rătăcită în labirintul încurcat al conflictului transnistrean. În: Discussion Papers: serie de dezbateri publice naționale. IDIS „Viitorul”. Chișinău, 2010, nr. 6. 60 p.
92. Moraru Sergiu. Amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova și riscurile globalizării. În: Studia Universitatis, 2010, nr. 3. (33) pp. 119-121.
93. Moraru Sergiu. Dezinformarea în cadrul societății informaționale. În: Societatea contemporană în viziunea tinerilor cercetători: provocări, contribuții, perspective / Conferință științifică națională. Chișinău: Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2010, pp. 72-79.
94. Moraru Sergiu. Riscuri și provocări pentru securitatea națională a Republicii Moldova în era globalizării. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. Chișinău, 2010, nr. 3, pp. 112-114.
95. Moraru Sergiu. Securitatea Națională: complexitatea reală a problemei. În: Victor Moraru (coord.). Europeanizarea: fațetele procesului. Chișinău: ICJP, 2013. pp. 102-106.
96. Moraru Sergiu. Securitatea Națională: imperativul pertinentei interpretărilor. În: Convergențe spirituale Iași-Chișinău. Iași: Samia, 2012, nr. 3, pp. 218-221.
97. Moraru Sergiu. Spațiul mediatic al regiunii transnistrene. În: Mass-media: între document și interpretare (materialele comunicărilor științifice ale Congresului Internațional de Istorie a presei, ediția a-V-a). Chișinău: USM, 2012, pp. 101-105.
98. Moraru Sergiu. Transnistria - compromiterea unei politici mediatice. În: Convergențe spirituale Iași-Chișinău. Iași: Samia, 2011, nr. 2, pp. 70-74.
99. Moraru Victor (coord.). Politica și comunicarea în tranziție. Chișinău: ULIM, 2006. 264 p.
100. Moraru Victor et a. Fațetele unui proces: migrația forței de muncă din Republica Moldova în Italia. Chișinău: Editura Prim, 2011. 264 p.
101. Moraru Victor, Gribincea Alexandru. Republica Moldova și Uniunea Europeană: problemele și perspectivele cooperării. Chișinău: Știința, 2010. 147 p.
102. Moraru Victor. Mass-media vs Politica. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2001, 206 p.
103. Moraru Victor, Roșca Alexandru, Varzari Pantelimon (coord.). Puterea politică și coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva integrării europene. Chișinău: Print-Caro, 2010. 222 p.
104. Moraru Victor, Onofrei Flavius-Victor. Securitatea informațională a RM – direcție principală în politica penală a statului. În: Revista Națională de Drept, Chișinău, 2008, nr. 8, pp. 18-23.

105. Moșneaga Valeriu. Conflictul transnistrean în Republica Moldova: cauze, starea actuală și căile de soluționare. În: Democratizarea societății din perspectiva gender. Chișinău: PNUD / USM, 2002, pp. 34-39.
106. Moștoflei Constantin. Mutații Geostrategice în ecuația globalizării. În: Gândirea Militară Românească, Revista de Strategie Militara si Securitate. Bucuresti, 2003, nr. 1, pp. 57-66.
107. Moștoflei Constantin. Securitatea, puterea și armata la începutul secolului XXI. Bucuresti: Editura Militară, 1999. 225 p.
108. Munteanu Andrian. Concepția securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene. În: Studia Securitatis. Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, 2014, nr. 3, pp. 456-462.
109. Munteanu Andrian. Sistemul informațional în Republica Moldova: modernizarea acestuia în urma integrării europene a țării. În: Studia Universitatis. Revistă științifică (USM). Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 8 (78), pp. 30-34.
110. Onifor Constantin. Elemente de artă strategică românească. București: Cartier, 2001, 125 p.
111. Osmochescu Nicolae. Neutralitatea Permanentă a Republicii Moldova in contextul Relatiilor internaționale contemporane. In: Materialele Conferinței științifico-practice. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2008, pp. 182-183.
112. Pântea Iu. Identificarea pericolelor existente și probabile pentru interesele naționale de bază ale Moldovei. În: Apărarea și securitatea națională a Moldovei. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2001, pp. 83-89.
113. Pântea Iu., Necesitatea reevaluării sectorului de securitate și apărare. În: Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului democratic asupra sectorului de securitate / Harmonie Papers, 2009, pp. 41-52
114. Peru Aurelia. Crearea brand-ului de imagine pe piața politică. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). 2006, nr. 34, pp.133-138.
115. Pîrțac Constantin, Bunduchi Ion, Marin Constantin. Codul Audiovizualului al Republicii Moldova: analize și comentarii. Chișinău: Arc, 2008. 296 p.
116. Războiul informațional. Serviciul Român de Informații, Centrul de Studii pentru Siguranța Națională. București: Editura Militara, 2005, 348 p.
117. Repciuc Teodor. Studii de securitate. București: Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, 1998. 174 p.

118. Romania, în război informațional și hărțuită de avioane militare rusești. În: Moldova Suverană, 2015. 24 februarie.
119. Roșca Alexandru. Algoritmul tranziției: aspecte social-filosofice. Chișinău: AȘM, 2007.
120. Roșca Alla, Albu Natalia. Dimensiunea securității naționale în aspectul consolidării statului Republica Moldova prin prisma opiniei experților. În: Studia Universitatis. Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr. 3, pp. 212-221.
121. Roșca Alla. Impactul comunicării politice asupra democratizării societății: Autoreferatul tezei de doctor habilitat în științe politice. Chișinău: USM, 2003. 45 p.
122. Roșca Alla. Mass Media impact on the democratization processes in society: Case of the Republic of Moldova. În: Eurolimes (Oradea), 2007, Vol. 3, pp. 99-108.
123. Rusnac Alexei. Aspecte ale teoriei securității. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2005, 216 p.
124. Rusnac Gheorghe, Frunțașu Platon. Republica Moldova pe calea modernizării. – Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova. – 138 p.
125. Saca Victor, Camenșic E. Formele participării politice ale maselor în Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică), 2007, nr. 1 (36), pp. 88–98.
126. Saca Victor. Interese politice și relații politice: Dimensiuni tranzitorii. Chișinău: CE USM, 2001, 472 p.
127. Saca Victor. Interesul național al Republicii Moldova în contextul extinderii Uniunii Europene. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2010, nr. 3, pp. 37-42.
128. Salomon Eve. Recomandări pentru reglementarea audiovizualului. – Chișinău: CIJ, 2006. 86 p.
129. Sârbu Sebastian. Despre cultura de securitate. În: Calea europeană, 2014, 25 iunie. [On-line]: <http://www.caleaeuropeana.ro/editorial-sebastian-sarbu-despre-cultura-de-securitate/> (Accesat 24.05.2015).
130. Sarcinschi A. Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale. În: Studii de Securitate și Apărare (Sibiu), 2005, vol. 2. pp. 114-123.
131. Sava Ionel. Studii de securitate. București: Editura Centrului Român de Studii Regionale. 2005, 303 p.
132. Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european: Conferința Științifică Internațională / Program. Rezumate. – Chișinău: Caro-Print, 2010. 90 p.

133. Securitatea personală. Ghidul cetățeanului. Chisinau: Editura Cartier, 2002, 79 p.
134. Serebreanschi I. Riscuri și amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova. În: Analele Științifice ale USM. Chișinău: USM, 2006, pp. 265-270
135. Serebrian Oleg. Despre Geopolitică. Chișinău: Editura Cartier, 2009. 197 p.
136. Serebrian Oleg. Geopolitica spațiului pontic. Chișinău: Editura Cartier, 2006. 208 p.
137. Solomon Constantin. Începutul guvernării democratice în Republica Moldova. In: Analele Symposia professorum. Seria „Istorie”. Chisinau: Editura ULIM, 2009, pp. 144-148.
138. Sprâncean Serghei. Securitatea Națională. Noțiuni și elemente introductive. Compendiu. Chișinău: Editura Universității AȘM, 2012, 201 p.
139. Stăvilă Ion. Evoluția reglementării conflictului transnistrean în anii 1992-2009. In: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice a ASM, Chisinau, 2009, pp. 111-118
140. Stiglitz Joseph. Mecanismele globalizării. Iași: Polirom, 2008. 310 p.
141. Strategia europeană de securitate: O Europa sigură într-o lume mai bună. Bruxelles, 2003. <http://www.consilium.europa.eu> (Accesat 13.07.2012)
142. Strategia de Informare și Comunicare pentru Integrare Europeană a Republicii Moldova. www.mfa.gov.md/img/docs/Strategia_Informare-si-Comunicare-si-proiect.pdf. (Accesat 17.10.2013)
143. Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova. Nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 14.10.2011, p. 170-174
144. Strategia securității naționale a RM., aprobată de Parlamentul Republicii Moldova, Chișinău, 15 iulie 2011.
145. Străuțiu Eugen (coord.). Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene. Selecție de studii, Iași: Polirom, 2001, 109 p.
146. Studii strategice și de securitate / Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. - București, 2007, nr. 2.
147. Sun Tzî. Artă războiului. București: Editura „Antet”, 2004, 226 p.
148. Surse de instabilitate la nivel global și regional. Implicații pentru România. / Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. - București, 2004, 288 p.
149. Tabără Vasile. Rolul NATO în realizare securității și apărării euroatlantice. În: Studia Securitatis. Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, 2014, nr. 2, pp. 160-168.
150. Țabrea Claudiu Laurențiu. Guvernanța securității în relațiile internaționale contemporane. În: Sfera politicii (București), 2010, nr. 152, pp. 45-56.

151. Tacu M. Strategii și tehnici mediatice în procesul de stabilire a agendei politice în Republica Moldova: Autoref. al tezei de doctor în politologie. Chișinău, 2013. 28 p.
152. Țirdea Teodor. Filosofie și Bioetică: istorie, personalități, paradigme. Chișinău: Editura Prut International, 2000, 264 p.
153. Toffler Alvin Al treilea val. București: Editura Politica, 1983. 340 p.
154. Toffler Alvin Șocul Viitorului. București: Editura Politica, 1973. 370 p.
155. Troncotă Constantin. Securitatea României. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga”, 2008. 298 p.
156. Țurcanu Dumitru. Interesele politice și mass-media. (Cazul Republicii Moldova). Teză de doctor în științe politice. 2005. 159 p.
157. Țurcanu Dumitru. Mass – media între prerogativele funcțiilor și controlul puterii. În: Valori ale mass-media în epoca contemporană. Vol. 3. Chișinău:USM, 2005, pp. 65–78.
158. Ungureanu Veaceslav. Interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova / Autoreferat al tezei de doctor în politologie. – Chișinău: IIESP, 2011. 34 p.
159. Ungureanu Veaceslav. Oportunități de fortificare a securității militare a Republicii Moldova. În: Teoria și practica administrării publice. Materialele conferinței internaționale științifico-practice. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2010, pp. 349-353.
160. Varzari Pantelimon. Elita politică și birocrăția în contextul realizării reformelor democratice. Chișinău: Pontos, 2013. 365 p.
161. Varzari Vitalie. Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană / Autoreferat al tezei de doctor în politologie. Chișinău: IIESP, 2012. 32 p.
162. Vasiu Vlad. Reflectarea problematicii securității naționale în publicațiile Institutului Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei. În: Studia Securitatis. Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, 2013, N 2, pp. 225-228.
163. Volkof Vladimir. Tratat de dezinformare. București: Editura Antet, 1999, 221p.
164. Zulean Marian. Reforma sistemului de securitate în dezbaterea societății civile. În: Revista 22 Plus, 2013, nr. 266, 23 decembrie.

În limba engleză

165. Baldwin David A. The concept of security. În: Review of International Studies, 1997, nr. 23, pp. 5-26.
166. Baldwin David A. Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate. New York: Columbia University Press, 1993. 375 p.
167. Browning Christopher S., McDonald Matt. The future of critical security studies: Ethics and the politics of security. În: European Journal of International Relations , 2011, nr. 19 (2), pp. 234-255.
168. Buzan Barry, Waever Ole, Wilde Jaap de. Security: a New Framework for Analysis. London: Lynne Reiner Publishers Inc., 1998. 239 p.
169. Buzan Barry, Waever Ole. Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 570 p.
170. Buzan Barry. People, States and Fear. Chapen Hill: University of North Carolina Press, 1983;
171. Chomsky Noam, Herman Edward. Manufacturing consent: the political economy of the mass-media. USA: Pantheon Books, 1988. 412 p.
172. European Court of Human Rights. Case of Ilascu. Oradea: Cogito Publishing House, 2001, 235 p.
173. Giddens Antony. Globalization: making the world a single place. În: John Baylis and Steve Smith. The Globalization of World Politics. Oxford University Press, 2001. 215 p.
174. Giil Peter. Policing Politics: Security Intelligence and the Liberal Democratic State. Oxford, Ed: Frank Cass Press, 1994, 217 p.
175. Haftendorn Helga. The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security. În: International Studies Quarterly, 1991, nr. 1, pp. 3-17.
176. Ionescu Dan. Lethal Expansion in the Dniester Security, Bucarest: Transition Press, 1996, 168 p.
177. Katzenstein Peter J. The Culture of National Security. New York, Columbia University Press, 1997, 436 p.
178. Kirshner Jonathan (Ed.). Globalization and National Security. – New York: Routledge, 2006, 362 p.
179. Krause Keith, Williams Michael. Critical Security Studies: Concepts and Cases. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997, 379 p.

180. Lungu Vitalie. Reforming Moldova's Defence and Security Sectors: The Role of Parliament. In: SSR in the Republic of Moldova: Strengthening Oversight of the Security Sector. Erik Sportel, Sami Faltas (Eds.) / Harmonie Papers. Groningen; CESS, 2009, pp. 11-22.
181. Mansfield Eduard D., Snyder Jack, Electing to Fight. Why Emerging Democracies go to War, MIT Press, Cambridge, 2007. 300 p.
182. McSweeney B. Security, Identity and Interests. A Sociology of International Relations. Cambridge, Ed: Cambridge University Press, 1999. 255 p.
183. Mohrman S.A., Galbraith J.R., Grafting Winning Capabilities in a Dynamic World. San Francisco, Ed: Jossey - Bass Publishers, 1998.
184. Moraru Victor, Ciumac Svetlana, Juc Victor (Eds.). The European option of the Republic of Moldova. Chişinău, 2012. 140 p.
185. Moraru Victor. The Mission of Mass Media in a Changing World. În: Revista Academiei Forţelor Terestre (Sibiu), 2005, nr. 4, pp. 1-7.
186. Moraru Victor. Turning politics into a show and security. În: Strategic impact (Bucureşti, UNAp), 2006, nr. 2, pp. 57-60.
187. Oxford English Dictionary, London: Bilderberg Press, 1984. 252p.
188. Peoples Columba, Vaughan-Williams Nick. Critical security studies. An introduction. Addington: Routledge, 2010.
189. Pop Adrian. Romania: Reforming the security sector. În: David Greenwood, Peter Volten and others (Eds.). Security-Sector Reform and Transparency-Building: Needs and options for Ukraine and Moldova / Harmonie Paper 17. Groningen: Center for European Security Studies, 2004, pp. 49-58.
190. Shepherd Laura. Feminist security studies. În: Critical Approaches to Security: An Introduction to Theories and Methods. London: Taylor and Francis, 2013, pp. 11-23.
191. Steans Jill. International Relations: Perspectives and Themes. London: Longman, 2001, 346 p.
192. Tarak Barkawi, Mark Laffey. The Postcolonial Moment in Security Studies. În: Review of International Studies (Cambridge), 2006, nr. 2, Vol. 32, pp. 329-352.
193. Tofler Alvin. Powershift. Bucuresti: Editura Libris, 1997, 331p.
194. Trenin Dmitry. The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization, Moscow: Carnegie Moscow Center 2001, 171p.
195. Treverton G. Terrorism, Intelligence and Law Enforcement: Learning the Right Lessons. In: Intelligence and National Security, 2003, vol 18, nr. 4, p. 121-140.

196. Waever Ole. European Security Identities. În: Journal of Common Market Studies (London, Routledge publication), 2001, pp.1-25.
197. Waever Ole. Securitization and Desecuritization. În: Ronnie D. Lipschutz (ed.) On Security. New York: Columbia University Press, 1995, pp. 46-86;
198. Walt Stephen M. The Renaissance of Security Studies. În: International Studies Quarterly, 1991, Vol. 35, nr. 2, pp. 211-239.
199. Ward M. Globalization and Democratization. Colorado: Ed. Boulder, 1999. 225 p.
200. Westphal D. Media pluralism and European regulation. In: European Business Law Review, 2002, nr. 13, pp. 459-487.
201. Winn Schwartau. Information Warfare: Chaos on the Electronic Superhighway, Thunder's Mouth Press, New York, 1994, 136 p.
202. Wolfers Arnold. Discord and Collaboration. Essays on International Politics. Baltimor: Jons Hopkins University Press, 1962. 232 p.
203. Wolfers Arnold. National Security as an Ambiguous Symbol. In: Political Science Quarterly, 1952, Vol. 67, nr. 4, pp. 485-488.

În limba franceză

204. Mondialisation au-dela des mythes, Paris: La Decouverte, 1997. 174 p
205. Levesque J. La Russie et son ex-empire: Reconfiguration geo-politique de l'ancien espace sovietique. Paris: Les Presses de Science Po, 2003. 124 p.
206. Moraru Victor. La Republique de Moldova à la recherche des voies vers la stabilité et la securité de la région dans le contexte des relations entre l'OTAN et la Russie. 2002 [On-line]: www.nato.int/acad/fellow/99-01/Moraru.pdf (Accesat 14.05.2014).
207. NATO-Extension 2000–2015. Paris: Les Presses de Science Po. 2000. 279p.
208. Serebrian Oleg. Préface de François Frison-Roche. Autour de la Mer Noire: géopolitique de l'espace pontique. Perpignan: Sciences humaines, 2010. 256 p.
209. Zorgbibe Charles. Histoire de l'OTAN. Paris: Editions Complexe, 2002. 283 p.

În limba rusă

210. Авдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации. Москва: Проспект, 1994. 196 p.

211. Аветян Артем. Копенгагенская школа (секьюритизация). [On-line]: www.bis-expert.ru/blog/4280/40157 (Accesat 24.04.2015).
212. Авраамов Дмитрий. Профессиональная этика журналиста. – Москва: Изд. МГУ, 1999. 221 с.
213. Бенюк В. Контекстуальные условия разрешения приднестровского конфликта. În: Anuar științific al Institutului de Relații Internaționale din Moldova. Volumul IV, Chișinău: IRIM, 2006, pp. 9-13.
214. Бжезинский Збигнев. Ещё один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы. Москва: Международные отношения, 2010. 192 с.
215. Бородин Алексей. Информационная безопасность в современной России: политологический анализ. Автореф. дис. ... канд. полит. наук. СПб, 2009.
216. Буриан Александр. Теория международных отношений: Курс лекций. Изд. 3-е, перераб. и доп. Chișinău: CEP USM, 2008. 544 p.
217. Варганова Елена. Глобализация СМИ и масс-медиа России. În: Вестник МГУ Серия 10 Журналистика, 2005, nr. 4, pp. 20-36.
218. Василеску Григоре. Методологические аспекты глобалистики. – Век глобализации. Исследования современных глобальных процессов. Москва, 2010.
219. Вершинин М. Политическая коммуникация в информационном обществе: перспективные направления исследований. În: Актуальные проблемы теории коммуникации. СПб: Изд-во СПбГПУ, 2004, pp. 253-270.
220. Гриняев Сергей. Глобальное общество и проблема безопасности: взгляд эксперта. Москва: Университет МВД России, 2004, 91 p.
221. Законы и практика СМИ в Европе, Америке и Австралии. – Москва: Издательство Права человека, 1997. 256 p.
222. Засурский Я. Н. Глобальная структура международной информации. În: Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. Москва. 2012, No3, pp. 101-115.
223. Капустин Борис. „Национальный интерес” как консервативная утопия. În: Свободная мысль (Moscova), 1996, nr. 3, pp. 13-29.
224. Колобов О. А. Ясенев В. Н. Информационная безопасность государства и контртерроризм. Нижний Новгород: ННГУ, 2004. 319 p.
225. Крутских А. В. Политико-правовой режим глобальной информационной безопасности. În: Современная мировая политика. 2010, pp. 477-490.
226. Минчо Минчев. Черное море как евразийский цивилизационный центр. În: Таракчи Нежат. Факты; конфликты интересов и баланс сил в Причерноморском

- регионе. В: Проблемы безопасности Причерноморья и нейтральный статус Украины: Сборник материалов Международного круглого стола. Симферополь: СОНАТ, 2008, pp. 48-54.
227. Морозов Вячеслав. Безопасность как форма политического: о секьюритизации и политизации. În: Полис. Политические исследования (Moscova), 2011, nr. 3, pp. 24-35.
228. Назайкин А.Н. Как манипулировать журналистами. – Москва: Издательство Дело, 2004. 234 p.
229. Назария Сергей. Россия в системе международных отношений на рубеже XX–XXI веков. Кишинев: Nestor-Historia, 2002. 590 с.
230. Панарин Игорь, Панарина Любовь. Информационная война и мир. Москва: Олма Медиа Групп, 2003. 382 p.
231. Панарин Игорь. Информационная война, PR и мировая политика. Москва: Горячая линия, 2006. 352 p.
232. Почепцов Геннадий. Информационные войны. Киев: Ваклер, 2000. 576 p.
233. Перепелица Григорий. Конфликт в Приднестровье: Причины, проблемы, прогноз развития. Киев: Стилос, 2001. 230 p.
234. Прохоров Евгений. Журналистика и проблемы массово-информационной безопасности. În: Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. 1996, nr. 3, pp. 3-13.
235. Семченков Андрей. Противодействие современным угрозам политической стабильности в системе обеспечения национальной безопасности России. Автореф. дис. ... докт. полит. наук. Москва, 2012. 48 p.
236. Сергунин Александр. Российская внешнеполитическая мысль: проблемы национальной и международной безопасности. - Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет имени Н.А. Добролюбова, 2003. 94 p.
237. СМИ как «мягкая сила» În: Научный вестник Уральской академии государственной службы: политология, экономика, социология, право, 2011, nr. 2 (15), pp. 23-26.
238. Старкин С. В. Зарождение и концептуальные основы профессиональной доктрины американского разведывательного анализа. În: Теория и практика общественного развития, 2010, nr. 4, pp. 168-171. <http://teoria-practica.ru/-4-2010/politika/starkin.pdf> (accesat 25.02.2013).

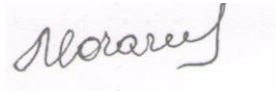
239. Терещенко Алексей. Критическое направление в исследованиях безопасности. În: Отечественные записки (Moscova), 2013, nr. 2 (53), pp. 170-182.
240. Урсул Аркадий. Перспективы экоразвития. În: Moldova noastră. Chişinău, 2005. <http://www.mdn.md/ru/index.php?day=139> с.17-18. (Accesat 25.02.2013).
241. Цвятков Николай. Толерантность как испытание молдавского общества на пути европейской интеграции. În: Moldoscopie, 2011, nr. 2, 162-171.
242. Цыганков П. А. Теория международных отношений. Учебное пособие. Москва: Гардарики, 2003. 590 p.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat, sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

MORARU Sergiu

Semnătura

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Moraru', is placed over a light grey rectangular background.

Data 19 august 2015

CV-ul AUTORULUI

Moraru Sergiu

Data nașterii: 17.10.1981

Locul nașterii: Republica Moldova, or. Sângerei

Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

- 2008–2012: doctorand, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice,
Specialitatea 23.00.01. Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice
- 2007-2008: masterand la Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova, Specializarea-Jurnalism TV;
- 2003-2007: student la Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, Republica Moldova,
Facultatea Jurnalism și Comunicare Publică, Specializarea-Jurnalistică.

Diplome:

- Licențiat în Jurnalism, Profilul: Jurnalistică, Specializarea: Jurnalism TV (iunie 2007);
- Magistru în Jurnalism, Specializarea: Jurnalism TV, (iunie 2008);

Domenii de interes științific:

- Securitate națională, securitate informațională, integrare europeană, securitate europeană, societate civilă, democrație.

Activitatea profesională:

- iulie 2007 – prezent: Compania Teleradio Moldova, TV Moldova 1.

Publicații:

Autor a 10 publicații științifice în problematica securității naționale și informaționale, relații internaționale, a democratizării și europenizării societății.

Cunoștințe IT: Windows, Internet Explorer, Microsoft Office, Microsoft Office Excel,

Limbi vorbite: româna (maternă), rusa (nivel avansat), franceza (nivel avansat)

Date de contact:

Adresa: str. Grenoble 130/1, ap. 27, MD-2071, Chișinău, Republica Moldova

Telefon fix: (+373-22) 793989 Telefon mobil: (+373-0) 69036298; e-mail:

cezar2507@rambler.ru